

**ANTİK ÇAĞ KOROPLASTİK SANATI VE BU
SANATIN ETKİLERİYLE ORTAYA ÇIKAN
GÜNÜMÜZ SERAMİK ÖRNEKLERİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Ayla CANAY

Eskişehir 2000

**ANTİK ÇAĞ KOROPLASTİK SANATI VE BU SANATIN ETKİLERİYLE
ORTAYA ÇIKAN GÜNÜMÜZ SERAMİK ÖRNEKLERİ**

Ayla Canay

**Yüksek Lisans Tezi
Seramik Anasanat Dalı
Danışman: Doç. Ayşegül Türedi Özen**

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ağustos 2000**

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ
ANTİK ÇAĞ KOROPLASTİK SANATI VE BU SANATIN ETKİLERİYLE
ORTAYA ÇIKAN GÜNÜMÜZ SERAMİK ÖRNEKLERİ

Ayla Canay

Seramik Anasanat Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağustos 2000

Danışman: Doç. Ayşegül Türedi Özen

Antik Çağ koroplastik sanatının gelişimi, ve bu gelişim sürecinde diğer sanat dalları ile olan etkileşimleri araştırılmıştır. Günümüze ulaşan koroplastik örnekleri, Antik Çağ insanların yaşam tarzları, sanatları ve inançları hakkında ipuçları sağlayarak, bize aslında o dönemin insanını anlatmaktadır. Aynı zamanda koroplastikler, diğer kaynaklardan çok az şey öğrenebildiğimiz Antik Çağ kadınının da sosyal yaşamını ve statüsünü de bugüne taşımaktadır. Bu eserlere baktığımızda insanlar arasındaki eşitsizlikten ve sınıf farklılığından doğan sorunların sanatı nasıl etkilediği de çok net bir biçimde ortaya konmaktadır. Koroplastiklerin tarihsel gelişim kronolojisinde bakıldığında ortaya çıkan bir özellik, değişen yaşam koşulları ve hayata yeni perspektiflerle bakmaya başlamaları, beraberinde koroplastiklere de yansıyan yeni gelişmeler ortaya çıkarmıştır. Bunun sonucunda da koroplastik sanatında görülen eserlerle naifliğin yanında, daha serbest ve özgür pozlardaki insanların konu olarak işlenmesine neden olmuştur. Tüm bunlar, bugün mevcut sanat eserlerin ortaya çıkışı ve etkileşimlerinden çok da farklı değildir. Bu araştırma ile sanatın gelişmesinde ve yayılmasında diğer sanat dalları gibi, koroplastik sanatının da ne kadar önem taşıdığı görülmüştür.

ABSTRACT

In this research, the development of ancient coroplastic art and its relations to other contemporary art mediums have been studied. The examples of coroplastic that has reached modern times, by showing us the life styles, art and beliefs of ancient men, actually tell the tale of the people of that period. At the same time, coroplastics carry the social life and status of ancient women to today, of whom we know very little from other sources. When we look at these examples, we see very clearly how the problems that were caused by social class difference and inequality effected art. A characteristic that appears when the historical development chronology of the coroplastics are examined shows us that the changing conditions and new perspectives into life, created a progress in art that reflected itself also in coroplastic art. Thus, one sees naivety together with more independent and free posed human figures in the examples of this art form. All of these are not different from the development sequences and spread of the other presently recognised art forms. In this research, it has been seen that, coroplastic art carries a very important role on the development and spread of the mainstream of art itself.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Ayla CANAY'ın "Antik Çağ Koroplastik Sanatı ve Bu Sanatın Etkileriyle Ortaya Çıkan Günümüz Seramik Örnekleri" başlıklı tezi 22 Eylül 2000 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Seramik Anasanat Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza _____

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Ayşegül TÜREDİ ÖZEN
Üye : Doç.Dr.Şerife ÖZÜDOĞRU
Üye : Yrd.Doç.Ekrem KULA

Prof.Dr.Emver ÖZKALP
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Konunun araştırılmasında ve incelenmesinde fakültemiz kaynaklarından yararlanmamızı sağlayan Dekanımız Sayın Prof. Mehmet T. EREM ve Bölüm Başkanımız Sayın Prof. Zehra ÇOBANLI'ya, önemli katkıları ve eleştirileri ile bu çalışmayı yönlendiren ve her zaman desteğini yanımda hissettiğim tez hocam Sayın Doc. Ayşegül TÜREDİ ÖZEN'e, çalışmalarım süresince çevirilerimi yapan ve manevi desteğini hep yanımda hissettiğim, Arkeoloji Bölümü Öğretim Görevlisi Ahmet Tolga TEK'e, atölyesinde çalışmamı sağlayan ve fikirlerini benimle paylaşan, Seramik Bölümü Asistanlarından Mürşit Cemal ÖZCAN'a, her türlü problemime yardımcı olan Sosyal Bilimler Enstitüsü Asistanlarına ve Zeliha DEMİREL'e, maddi ve manevi her türlü yardımını benden esirgemeyen ağabeyim Ünal CANAY'a ve çok sevgili aileme beni destekledikleri için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZGEÇMİŞ.....	vi
FOTOĞRAF LİSTESİ.....	xi
ÇİZİM LİSTESİ.....	xxxii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTİK ÇAĞ TERRAKOTTALARI VE GELİŞİM SÜRECİNDE ORTAYA ÇIKAN KOROPLASTİKLER

1. Antik Çağ Nedir?.....	2
2. Terrakotta Nedir? Terrakottaların Sınıflandırılması.....	4
2.1. Mimari Terrakottalar.....	4
2.2. Terrakotta Lahitler.....	11
2.3. Terrakotta Masklar.....	13
3. Terrakottaların Gelişim Sürecinde Ortaya Çıkan Koroplastik Sanatı.....	19

İKİNCİ BÖLÜM

KOROPLASTİK SANATI

1.	Koroplastik Sanatı.....	20
2.	Tarihsel Gelişim Süreci İçinde Koroplastik Sanatı.....	21
	2.1. Miken Dönemi.....	22
	2.2. Geometrik Dönem.....	28
	2.3. Arkaik Çağ.....	33
	2.4. Klasik Çağ.....	39
	2.5. Hellenistik Dönem.....	44
3.	Koroplastiklerde Görülen Bezemeler.....	57
4.	Koroplastiklerin Konularına Göre Sınıflandırılması.....	63
	4.1. Günlük Yaşam Aktivitelerinin Yapıldığı Koroplastikler.....	64
	4.2. Tiyatro Oyunlarının Canlandırıldığı Koroplastikler.....	69
	4.3. Adak İçin Yapılan Koroplastikler.....	75
	4.4. Oyuncak Olarak Yapılan Koroplastikler.....	85
	4.5. Grotesk Figürlerin Yapıldığı Koroplastikler.....	91
5.	Koroplastik Üretim merkezleri Ve Bu Merkezlerde Kullanılan Çamurların Özellikleri.....	95
	5.1. Pergamon Antik Kenti(Bergama).....	96
	5.2. Myrina Antik Kenti (Kocaçay, Aliğa yakınları, İzmir).....	99
	5.3. Troia Antik Kenti (Truva).....	112
	5.4. Smyrna Antik Kenti (Kadifekale, İzmir).....	118
	5.5. Priene Antik Kenti (Güllübahçe, Aydın).....	123
	5.6. Gordion Antik Kenti (Yassihöyük, Polatlı).....	129

5.7. Tanagra Antik Kenti.....	132
5.8. Boeotia Bölgesi.....	138

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOROPLASTİK SANATININ ETKİSİ İLE ORTAYA KONULAN GÜNÜMÜZ SERAMİK ÖRNEKLERİ

1. Yapılan Koroplastiklerin Yorumu.....	142
2. Günümüz Seramik Örnekleri.....	143

SONUÇ.....	159
------------	-----

EKLER.....	160
------------	-----

KAYNAKÇA.....	162
---------------	-----

FOTOĞRAF LİSTESİ

Sayfa No.

- Fotoğraf 1:** Zeus'un Ganymedes'i kaçırış sahnesi,
www.lib.haifa.ac.il/www/art/gr/anonymous_zeus_carrying_ganymedes.gif, 12/07/1999..... 7
- Fotoğraf 2:** Bir tapınağa ait antefiks,
Winter, Nancy A. **Greek Architectural Terracottas, From The Prehistoric To The End Of The Archaic Period**, New York, Clarendon Press . Oxford, 1993, Katolog no:28..... 8
- Fotoğraf 3:** İnsan başlı terrakota antefiks,
Taubman, A.Alfred ve diğerleri. **SOTHEBY'S Antiquities from The Erlenmeyer Collection**, London, 1990, s:42..... 8
- Fotoğraf 4:** Bitkisel bezemeli sima,
Winter, Nancy A. **Greek Architectural Terracottas, From The Prehistoric To The End Of The Archaic Period**, New York , Clarendon Press . Oxford, 1993, katolog no: 17..... 9
- Fotoğraf 5:** Aslan biçimli çörten,
Winter, Nancy A. **Greek Architectural Terracottas, From The Prehistoric To The End Of The Archaic Period**, New York , Clarendon Press . Oxford, 1993, katolog no: 21.... 9

- Fotoğraf 6:** Figürlü çatı kiremiti,
Asgari, Nuşin ve diğerleri. **The Anatolian Civilisations II, Greek/ Roman/Byzantine**, İstanbul, 1983:
katalog no: B:131..... 11
- Fotoğraf 7:** Pişmiş toprak lahit,
Evren, Adil. **Tire ve Çevresinde Bulunan Pişmiş Toprak Lahitler**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1985, s:11..... 12
- Fotoğraf 8:** Mermer rölyef,
Brockett G. Oscar. **History Of The Theatre**. Boston,
Universty of Texas at Austin, 1987, s: 45..... 14
- Fotoğraf 9:** Terrakotta mask. Sicilya,
Matthews W. Samuel ve diğerleri, "The Phonicians, Sea Lords
of Antiquity", **National Geographic**, August 1974, Vol.146,
No.2, s:181..... 16
- Fotoğraf 10:** Terrakotta mask,
Bothmer, V. Bernard ve diğerleri. **Antiquities from the
Collection of Christos Bastis**, New York, 1987, s:163..... 17
- Fotoğraf 11:** Renkli Saç bantlı kortezan maskı,
Webster T.B.L **Greek Terracottas**, Penguin Books,
Edinburgh, 1950: Kat.No:35..... 17
- Fotoğraf 12:** Dionysos maskı
Schneider, L.A. "Terrakotta maske Dionysos",
Archaeologischer Anzaiger, 1972, s : 67..... 18

- Fotoğraf 13:** Phi tipi,
Burn, Lucilla. **The British Museum Book of Greek And Roman Art**, London, The Trustees of the British Museum, 1999, s: 21..... 24
- Fotoğraf 14:** Tau tipi,
Chesterman, James. **Classical Terracotta Figures**, The Overlook Press, New York, 1974, s: 27..... 25
- Fotoğraf 15:** Psi tipi,
Burn, Lucilla. **The British Museum Book of Greek And Roman Art**. London, The Trustees of the British Museum, 1999, s: 21..... 25
- Fotoğraf 16:** Kucağında çocuk tutan tanrıça,
Chesterman, James. **Classical Terracotta Figures**, The Overlook Press, New York, 1974, s: 25..... 26
- Fotoğraf 17:** Tahtında oturan tanrıça,
Chesterman, James. **Classical Terracotta Figures**, The Overlook Press, New York, 1974, s: 28..... 27
- Fotoğraf 18:** At arabası,
Higgins R. A. **Greek Terrakottas**, Methuen & C.O. LTD, London, 1967, Katalog: Attika 8. y.y. B..... 27

- Fotoğraf 19:** Miken koroplastiklerinden bir grup.
Taubman, A. Alfred ve diğerleri. **SOTHEBY'S Antiquities**
from The Erlenmeyer Collection, London, 1990, s:21..... 27
- Fotoğraf 20:** Geometrik Dönem vazo örneği,
Boardman, John. "Greek Art and Architecture", **The Oxford History**
of The Classical World, Ed.:J. Boardman, J. Griffin ve O. Murray,
Oxford, Oxford University Press, 1994, s: 279..... 28
- Fotoğraf 21:** Çan gövdeli idol,
Higgins R. A. **Greek Terracottas**, Methuen & C.O. LTD,
London, 1967, Katalog: Boeotia and Laconia sekizinci y.y.:E... 29
- Fotoğraf 22:** Hayvan biçimli koroplastik,
Higgins R. A. **Greek Terracottas**, Methuen & C.O. LTD,
London, 1967, Katalog: Boeotia and Laconia sekizinci y.y.:E.... 30
- Fotoğraf 23:** Pişmiş toprak kalıp,
Zimmer Gerhard, **Antike Werkstattbilder**, Bilderhefte der Staatlichen
Museen PreuBischer Kulturbesitz Berlin1982, s:9..... 31
- Fotoğraf 24:** Dedalik sitilde yapılmış pişmiş toprak bir baş figürü,
Richter Gisela . **Yunan Sanatı**. İngilizceden çeviren: Beral Madra,
İstanbul 1979, s: 195..... 32
- Fotoğraf 25:** M.Ö. 6. y. y.'la aittir. Bir kült imgesini gösterir.
Higgins R. A. **Greek Terracottas**, Methuen & C.O. LTD,
London, 1967, Katalog: Greek Islands,
onuncu ve sekizinci y.y.: E..... 32
- Fotoğraf 26:** M.Ö. 7. y.y. Girit yapımı bir sfenks kabartması.
Higgins R. A. **Greek Terracottas**, Methuen & C.O. LTD,
London, 1967, Katalog: Crete, yedinci y.y.: B..... 34

- Fotoğraf 27:** Artemis Ephesus tapınağından bir portre,
Burn, Lucilla. **The British Museum Book of Greek
And Roman Art.** London, The Trustees of the
British Museum, 1999, s: 43..... 34
- Fotoğraf 28:** Kadın Figürini,
Kangal, Selin ve diğerleri, **Çağlar Boyu
Anadolu'da Kadın, Anadoluda Kadının 9000 yılı.**
İstanbul, 1993, s:145..... 35
- Fotoğraf 29:** Kadın figürü,
Webster, T.B.L. **Greek Terracottas,** Penguin Books,
Edinburgh, 1950: Kat.No:17a..... 36
- Fotoğraf 30:** Koku şişesi,
Higgins, R.A. **Greek Terracotta Figures.**
The British Museum, London, 1969
Katalog no: 4..... 37
- Fotoğraf 31:** M.Ö. 600, Attika, Vari'den bir cenaze arabası,
Richter, Gisela . **Yunan Sanatı.** İngilizceden çeviren: Beral Madra,
İstanbul 1979, s: 195..... 38
- Fotoğraf 32:** Tarlayı süren adam. Miken,
Leicht, Hermann. **Kunstgeschichte Der Welt**
Orell Füssli Verlag, Zurich, 1945, s: 47..... 38
- Fotoğraf 33:** Antik Çağ giysisi, Peplos ve Khiton fotoğrafı.
Higgins, R.A. **Greek Terracottas,** Methuen & C.O. LTD,
London, 1967, s:liii..... 40

- Fotoğraf 34:** Ayakta Kadın,
Higgins, Reynold. **Tanagra and the Figurines**, Trefoil Books,
London,(tarihi yoktur) s: VI..... 41
- Fotoğraf 35:** Ayakta duran genç,
Higgins, Reynold. **Tanagra and the Figurines**, Trefoil Books,
London,(tarihi yoktur) s: 106..... 42
- Fotoğraf 36:** Eşek ve maymun,
Webster T.B.L **Greek Terracottas**, Penguin Books,
Edinburgh, 1950: Kat.No: 11:12..... 43
- Fotoğraf 37:** Hayvanlarını besleyen kadın,
Chesterman, James. **Classical Terracotta Figures**,
The Overlook Press, New York, 1974,
s: 39..... 44
- Fotoğraf 38:** Eros ve Aphrodite,
[http:// www.lib.haifa.ac.il/www/art/gr/TERRACOTTA](http://www.lib.haifa.ac.il/www/art/gr/TERRACOTTA)
11/07/1999..... 45
- Fotoğraf 39:** Aphrodite kabuğundan çıkarken,
http://www.lib.haifa.ac.il/www/art/gr/terracotta_aphrodite_out_shell.gif
12/07/1999..... 46
- Fotoğraf 40:** Ayakta duran kadın,
Bothmer, V. Bernard ve diğerleri. **Antiquities from the**
Collection of Christos Bastis,New York, Philipp von Zabern,
1987, s:153..... 47

Fotoğraf 41: Ayakta duran kadın, Bothmer, V. Bernard ve diğerleri. Antiquities from the Collection of Christos Bastis ,New York, Philipp von Zabern, 1987, s:154.....	48
Fotoğraf 42: Dans eden kadın, Bothmer, V. Bernard ve diğerleri. Antiquities from the Collection of Christos Bastis ,New York, Philipp von Zabern, 1987, s:160.....	49
Fotoğraf 43: Ayağını tutan kadın, Bothmer, V. Bernard ve diğerleri. Antiquities from the Collection of Christos Bastis ,New York, Philipp von Zabern, 1987, s:161.....	50
Fotoğraf 44: Küçük kız, oğlan, kadın, Burn, Lucilla. The British Museum Book of Greek And Roman Art , London, The Trustees of the British Museum, 1999, s: 135.....	51
Fotoğraf 45: Ayakta kadın, Higgins, Reynold. Tanagra and the Figurines , Trefoil Books, London,(tarihi yoktur) s:102.....	52
Fotoğraf 46: Ayna tutan drapeli figür, http://www.fragments.gosite.com/mirror.htm	52
Fotoğraf 47: Drapeli kadın figürü, http:// www.emory.edu/CARLOS/class12.html	53
Fotoğraf 48: Hellenistik Dönem Eros betimlemesi, http://www.fragments.gosite.com/eros.htm 01/07/1999.....	53

- Fotoğraf 49:** Ayakta duran boksör,
Uhlenbrock J.P. **The Coroplast's Art** ,
College Art Gallery New York and Aristide D.Caratzas,
Publisher New Rochelle, New York, Katolog no:33..... 54
- Fotoğraf 50:** Dedikodu yapan iki kadın,
Webster T.B.L **Greek Terracottas**, Penguin Books,
Edinburgh, 1950: Kat.No: 50..... 55
- Fotoğraf 51:** Parmak Oyunu Oynayan Kadın
Uhlenbrock J.P. **The Coroplast's Art** ,
College Art Gallery New York and Aristide D.Caratzas,
Publisher New Rochelle, New York, Katolog no: 11:12..... 56
- Fotoğraf 52:** Ayakta kadın,
Higgins, Reynold. **Tanagra and the Figurines**, Trefoil Books,
London,(tarihi yoktur) s:II..... 58
- Fotoğraf 53:** İskemlede Kadın,
Higgins, Reynold. **Tanagra and the Figurines**, Trefoil Books,
London,(tarihi yoktur) s:I..... 59
- Fotoğraf 54:** Çan gövdeli idol,
Richter Gisela . **Yunan Sanatı**. İngilizceden çeviren: Beral Madra,
İstanbul 1979, s: 193..... 60
- Fotoğraf 55:** Astarlı koroplastik,
Hirmer Verlag München. Printed in Gerr. 1978, Kartpostal, 61

- Fotoğraf 56:** Attika Vazosu,
Zimmer Gerhard, **Antike Werkstattbilder**, Bilderhefte der
Staatlichen Museen PreuBischer Kulturbesitz,
Berlin 1982, s:5..... 62
- Fotoğraf 57:** Marangoz,
Higgins, Reynold. **Tanagra and the Figurines**, Trefoil Books,
London,(tarihi yoktur) s:III..... 65
- Fotoğraf 58:** Hamur açan kadın,
Webster T.B.L **Greek Terracottas**, Penguin Books, Edinburgh,
1950: Kat.No: 25..... 66
- Fotoğraf 59:** Buğday öğüten kadın,
Jenkins, Ian. **Greek and Roman Life**, British Museum,
1986, kapak fotoğrafı..... 66
- Fotoğraf 60:** Pişirim yapan kadın,
Jenkins, Ian. **Greek and Roman Life**, British Museum,
1986, kapak fotoğrafı..... 66
- Fotoğraf 61:** Ekmek yoğuran kadın,
Higgins, Reynold. **Tanagra and the Figurines**, Trefoil Books,
London,(tarihi yoktur) s:85..... 67
- Fotoğraf 62:** Ekmek tavaşı taşıyan kadın,
Higgins, Reynold. **Tanagra and the Figurines**, Trefoil Books,
London,(tarihi yoktur) s:85..... 67

- Fotoğraf 63:** Yemek yapan kadın ve kızı,
Higgins, Reynold. **Tanagra and the Figurines**, Trefoil Books,
London,(tarihi yoktur) s:87..... 68
- Fotoğraf 64:** Tiyatro figürleri,
Hanfmann G.M.A. **Classical Sculpture**, London, 1967, s:40..... 71
- Fotoğraf 65:** Atina mezar buluntusu,
Webster T.B.L **Greek Terracottas**, Penguin Books, Edinburgh,
1950: Kat.No: 30..... 72
- Fotoğraf 66:** Herakles'in canlandırıldığı bir komedyen koroplastığı,
Webster T.B.L **Greek Terracottas**, Penguin Books, Edinburgh,
1950: Kat.No: 29..... 73
- Fotoğraf 67:** Kova ve sepet tutan adam,
Webster T.B.L **Greek Terracottas**, Penguin Books, Edinburgh,
1950: Kat.No: 31..... 74
- Fotoğraf 68:** Ağlayan yaşlı adam ,
Webster T.B.L **Greek Terracottas**, Penguin Books, Edinburgh,
1950: Kat.No: 30..... 74
- Fotoğraf 69:** Oturan Köle,
Webster T.B.L **Greek Terracottas**, Penguin Books, Edinburgh,
1950: Kat.No: 33..... 75
- Fotoğraf 70:** Bebek bakıcısı,
Webster T.B.L **Greek Terracottas**, Penguin Books, Edinburgh,
1950: Kat.No: 27..... 75

- Fotoğraf 71:** Terrakotta dükkanı,
Carpenter, Rhys ve diğerleri, **Everyday Life in
Ancient Times**, National Geographic Society,
Washington, 1961, s:251..... 76
- Fotoğraf 72:** Demeter ve Persephone,
Higgins, R.A. **Greek Terracotta Figures.**
The British Museum, London, 1969, s: 16..... 78
- Fotoğraf 73:** Adakta bulunan kadın,
.../Action.Lasso?:database=barakat.db&:layout=detail&:response=%2f
barakat%2fbigimage. 17/07/1999..... 79
- Fotoğraf 74:** Adak figürü,
Webster T.B.L. **Greek Terracottas**, Penguin Books, Edinburgh,
1950, Kat.No: 9..... 81
- Fotoğraf 75:** Oturan tanrıça.
Webster T.B.L. **Greek Terracottas**, Penguin Books, Edinburgh,
1950, Kat.No: 22 b..... 82
- Fotoğraf 76:** Yas tutan kadın,
Webster T.B.L. **Greek Terracottas**, Penguin Books,
Edinburgh, 1950, Kat.No: 14..... 84
- Fotoğraf 77:** Elinde kek tutan maymun.
Higgins R.A. **Greek Terracotta Figures**,
The British Museum, London, 1969, Katolog No: 6 b..... 85
- Fotoğraf 78:** Terrakotta oyuncak,
Cartledge, Paul. **Ancient Greece**, Cambridge University Press,
Cambridge, 1998, s:281..... 86

- Fotoğraf 79:** Oyuncak grubu,
Jenkins, Ian. **Greek and Roman Life**, British Museum,
1986, s: 36..... 87
- Fotoğraf 80:** Ördek süren adam
Higgins, Reynold. **Tanagra and the Figurines**,
Trefoil Books, London,(tarihi yoktur) s: 93..... 88
- Fotoğraf 81:** Bir grup oyuncak,
Burn, Lucilla. **The British Museum Book of Greek
And Roman Art**. London, The Trustees of the
British Museum, 1999, s: 83..... 89
- Fotoğraf 82:** -Güneş şapkalı adam,
Higgins, Reynold. **Tanagra and the Figurines**, Trefoil Books,
London,(tarihi yoktur) s: 91..... 90
- Fotoğraf 83:** Ayakta duran yaşlı kadın,
Higgins, R. A. **Greek Terracottas**,London,
Methuen & CO. LTD. 1967, s: 243..... 91
- Fotoğraf 84:** Dans eden cüce,
Uhlenbrock Jaimee. P. **The Coroplast's Art. Greek Terrakottas
Of The Hellenistic World**. Ed.: Jaimee P. Uhlenbrock ,College Art
Gallery New York and Aristide D.Caratzas, New Rochelle, 1991,
kat. no: 153..... 92
- Fotoğraf 85:** Uzun burunlu adam,
Uhlenbrock Jaimee. P. **The Coroplast's Art. Greek Terrakottas
Of The Hellenistic World**. Ed.: Jaimee P. Uhlenbrock ,College Art
Gallery New York and Aristide D.Caratzas, New Rochelle, 1991,
kat. no: 24..... 93

- Fotoğraf 86:** Grotesk baş,
http://www.anawati.com/images/290.jpg..... 94
- Fotoğraf 87:** Grotesk baş,
http://www.anawati.com/images/290.jpg..... 94
- Fotoğraf 88:** Oturan delikanlı,
MEDODER yayını, Metropolis kataloğu, 1992, s:2..... 98
- Fotoğraf 89:** Aphrodite,
Uhlenbrock J.P *The Coroplast's Art* ,“ East Greek Coroplastic
Centers In The Hellenistic Period” College Art Gallery
New York and Aristide D.Caratzas, Publisher New Rochelle, New
York, s.74..... 99
- Fotoğraf 90:** Aphrodite Anadyomene,
Renda, Günsel ve diğerleri. **Çağlarboyu Anadolu’da
Kadın, Anadolu Kadınının 9000 Yılı, Kùltür Bakanlığı Anıtlar Ve
Mùzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1994., s:34..... 100**
- Fotoğraf 91:** Aphrodite ve Eros,
Renda, Günsel ve diğerleri. **Çağlarboyu Anadolu’da
Kadın, Anadolu Kadınının 9000 Yılı, Kùltür Bakanlığı Anıtlar Ve
Mùzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1994, s:155..... 101**
- Fotoğraf 92:** Aphrodite figürü,
Renda, Günsel ve diğerleri. **Çağlarboyu Anadolu’da
Kadın, Anadolu Kadınının 9000 Yılı, Kùltür Bakanlığı Anıtlar Ve
Mùzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1994, s:154..... 102**

- Fotoğraf 93:** Aphrodite figürü,
Renda, Günsel ve diğerleri. **Çağlarboyu Anadolu'da Kadın, Anadolu Kadınının 9000 Yılı**, Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1994,, s:154..... 103
- Fotoğraf 94:** Eşeğe binen kadın,
Renda, Günsel ve diğerleri. **Çağlarboyu Anadolu'da Kadın, Anadolu Kadınının 9000 Yılı**, Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1994, s:140..... 104
- Fotoğraf 95:** Anne ve çocuk,
Renda, Günsel ve diğerleri. **Çağlarboyu Anadolu'da Kadın, Anadolu Kadınının 9000 Yılı**, Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1994, s:177..... 104
- Fotoğraf 96:** Giysili kadın figürü,
Renda, Günsel ve diğerleri. **Çağlarboyu Anadolu'da Kadın, Anadolu Kadınının 9000 Yılı**, Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1994,, s:34..... 105
- Fotoğraf 97:** Eros:Harpokrates,
Uhlenbrock J.P The Coroplast's Art ,“ East Greek Coroplastic Centers In The Hellenistic Period” College Art Gallery, New York and Aristide D.Caratzas, Publisher New Rochelle, New York, s.78..... 106
- Fotoğraf 98:** Ayna tutan Eros.
Renda, Günsel ve diğerleri. **Çağlarboyu Anadolu'da Kadın, Anadolu Kadınının 9000 Yılı**, Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1994,, s:154..... 107

- Fotoğraf 99:** Çıplak kadın figürü,
Renda, Günsel ve diğerleri. **Çağlarboyu Anadolu'da Kadın, Anadolu Kadınının 9000 Yılı**, Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1994,, s:137..... 108
- Fotoğraf 100:** Uçan Nike,
Uhlenbrock J.P **The Coroplast's Art** ,“ East Greek Coroplastic Centers In The Hellenistic Period” College Art Gallery New York and Aristide D.Caratzas, Publisher New Rochelle, New York, s.76..... 109
- Fotoğraf 101:**Uçan Nike,
Higgins, R. A. **Greek Terracottas**. London, Methuen & CO. LTD. 1967, katalog no: 24..... 110
- Fotoğraf 102:**Myrina atölyesi imzalı eser,
Kassab, Dominique. **Statuettes en Terre Cuite de Myrina**, Bibliothèque de l'Institut Français d'Études Anatoliennes d'Istanbul, Paris, 1988, katalog no: 434..... 111
- Fotoğraf 103:**Myrina'daki koroplastların imzalarına örnek,
Kassab, Dominique. **Statuettes en Terre Cuite de Myrina**, Bibliothèque de l'Institut Français d'Études Anatoliennes d'Istanbul, Paris, 1988, katalog no: 433 ve 435..... 111
- Fotoğraf 104:**Ufak kadın başı,
Renda, Günsel ve diğerleri. **Çağlarboyu Anadolu'da Kadın, Anadolu Kadınının 9000 Yılı**, Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1994,, s:139..... 113
- Fotoğraf 105:** Ufak kadın başı,
Renda, Günsel ve diğerleri. **Çağlarboyu Anadolu'da Kadın, Anadolu Kadınının 9000 Yılı**, Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1994,, s:139..... 114

- Fotoğraf 106:** Ufak kadın başı,
Renda, Günsel ve diğerleri. **Çağlarboyu Anadolu'da Kadın, Anadolu Kadınının 9000 Yılı**, Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1994., s:139..... 114
- Fotoğraf 107:** Ufak kadın başı,
Renda, Günsel ve diğerleri. **Çağlarboyu Anadolu'da Kadın, Anadolu Kadınının 9000 Yılı**, Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1994., s:138..... 115
- Fotoğraf 108:** Ufak kadın başı,
Renda, Günsel ve diğerleri. **Çağlarboyu Anadolu'da Kadın, Anadolu Kadınının 9000 Yılı**, Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1994., s:138..... 115
- Fotoğraf 109:** Ufak kadın başı,
Renda, Günsel ve diğerleri. **Çağlarboyu Anadolu'da Kadın, Anadolu Kadınının 9000 Yılı**, Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1994., s:138..... 116
- Fotoğraf 110:** Ufak kadın başı,
Renda, Günsel ve diğerleri. **Çağlarboyu Anadolu'da Kadın, Anadolu Kadınının 9000 Yılı**, Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1994., s:138..... 116
- Fotoğraf 111:** Ufak kadın başı,
Renda, Günsel ve diğerleri. **Çağlarboyu Anadolu'da Kadın, Anadolu Kadınının 9000 Yılı**, Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1994., s:138..... 116

- Fotoğraf 112:** Ufak kadın başı,
Renda, Günsel ve diğerleri. **Çağlarboyu Anadolu'da Kadın, Anadolu Kadınının 9000 Yılı**, Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1994,, s:138..... 116
- Fotoğraf 113:** Rakkase,
Renda, Günsel ve diğerleri. **Çağlarboyu Anadolu'da Kadın, Anadolu Kadınının 9000 Yılı**, Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1994, s:41..... 117
- Fotoğraf 114:** Diadumenos'un heykelinin kopyası,
Uhlenbrock J.P. " East Greek Coroplastic Centers In The Hellenistic Period" **The Coroplast's Art**, College Art Gallery New York and Aristide D.Caratzas, Publisher New Rochelle, NewYork, resim:63..... 119
- Fotoğraf 115:** Genç başı,
Reeder, Ellen.D., "Some Hellenistic Terracottas and Sculpture In Asia Minor." **The Coroplast's Art**, College Art Gallery New York and Aristide D.Caratzas, Publisher New Rochelle, New York, s.84..... 120
- Fotoğraf 116:** Tanrı Pan,
Uhlenbrock J.P. " East Greek Coroplastic Centers In The Hellenistic Period" **The Coroplast's Art**, College Art Gallery New York and Aristide D.Caratzas, Publisher New Rochelle, NewYork, resim: 34..... 121
- Fotoğraf 117:** Grotesk figür,
Uhlenbrock J.P. **The Coroplast's Art**, College Art Gallery New York and Aristide D.Caratzas, Publisher New Rochelle, NewYork, katolok no: 114 122

- Fotoğraf 118:** Drapeli kadın figürü,
Higgins, R. A. **Greek Terracottas**, London,
Methuen & CO. LTD. 1967, s: 134..... 123
- Fotoğraf 119:** Drapeli kadın,
Higgins, R. A. **Greek Terracottas**, London,
Methuen & CO. LTD. 1967, s: 136..... 124
- Fotoğraf 120:** Ayakta kadın,
Higgins, R. A. **Greek Terracottas**, London,
Methuen & CO. LTD. 1967, s: 243..... 125
- Fotoğraf 121:** Ayağından diken çıkaran çocuk,
Staatliche Museen, PreuBischer Kulturbesitz Museum of Antiquities
Berlin, Stuttgart, 1989..... 126
- Fotoğraf 122:** Satry,
Higgins, R. A. **Greek Terracottas**, London,
Methuen & CO. LTD. 1967, s: 140..... 127
- Fotoğraf 123:** Babuo tipi,
<http://www.anawati.com/images/290.jpg>..... 127
- Fotoğraf 124:** Oturan Kybele,
Renda, Günsel ve diğerleri. **Çağlarboyu Anadolu'da
Kadın, Anadolu Kadınının 9000 Yılı**, Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve
Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1994, s:148..... 128
- Fotoğraf 125:** Tanrıça Nike,
Romano, Bald Irene. "Hellenistic Terracottas Of Gordion,"
The Coroplast's Art. Ed.: Jaimee P. Uhlenbrock College
Art Gallery New York and Aristide D. Caratzas, New Rochelle,
1991. s:105..... 129

- Fotoğraf 126:** Tütsü koyma kabı,
Ammerman, Miller Rebecca. "The Religious Context Of Hellenistic Terrakotta Figurines." **The Coroplast's Art**. Ed.: Jaimee P. Uhlenbrock College Art Gallery New York and Aristide D.Caratzas, New Rochelle, 1991. s:37..... 130
- Fotoğraf 127:** Satyr başı,
Romano, Bald Irene. "Hellenistic Terracottas Of Gordion," **The Coroplast's Art**. Ed.: Jaimee P. Uhlenbrock College Art Gallery New York and Aristide D.Caratzas, New Rochelle, 1991. s:103..... 130
- Fotoğraf 128:** Ayakta kadın,
Higgins, R. A. **Tanagra and the Figurines**, Trefoil Books, London, (tarihi yoktur) resim: VIII..... 134
- Fotoğraf 129:** Ayakta kadın,
[http:// www.lib.haifa.ac.il/www/art/gr/TERRACOTTA](http://www.lib.haifa.ac.il/www/art/gr/TERRACOTTA)..... 135
- Fotoğraf 130:** Körük tutan ve güneş şapkalı kadın.
Higgins, R. A. **Tanagra and the Figurines**, Trefoil Books, London, (tarihi yoktur) resim:IX..... 136
- Fotoğraf 131:** Terrakotta atölyesi,
Carpenter, Rhys "ve diğerleri". **Everyday Life in Ancient Times**, National Geographic Society, Washington, 1961, s:249..... 137
- Fotoğraf 132:** Oturan tanrıça,
Taubman, A.Alfred ve diğerleri. **SOTHEBY'S Antiquities from the Erlenmeyer Collection**, London, 1990, s:29..... 138

Fotoğraf 133: Ayakta figür grubu.	
Taubman, A. Alfred ve diğerleri. SOTHEBY'S Antiquities from the Erlenmeyer Collection , London, 1990, S.30.....	139
Fotoğraf 134: At üzerinde süvari.	
Taubman, A. Alfred ve diğerleri. SOTHEBY'S Antiquities from The Erlenmeyer Collection , London, 1990, s:31.....	140
Fotoğraf 135: Boeotia koroplastiklerinden bir grup.	
Taubman, A. Alfred ve diğerleri. SOTHEBY'S Antiquities from The Erlenmeyer Collection , London, 1990, s: 42.....	140
Fotoğraf 136: Tanrıça figürü. Boeotia.	
Taubman, A. Alfred ve diğerleri. SOTHEBY'S Antiquities from The Erlenmeyer Collection , London, 1990, s: 43.....	141
Fotoğraf 137: Değişim ve Umut.	
Ayla Canay, s:.....	144
Fotoğraf 138: Değişim ve umut.	
Ayla Canay, s:.....	145
Fotoğraf 139: Çözümleme.	
Ayla Canay, s:.....	146
Fotoğraf 140: İsimsiz.	
Ayla Canay, s:	147
Fotoğraf 141: Çözümleme.	
Ayla Canay, s:	148

Fotoğraf 142: Güçsüzlüğüm.	
Ayla Canay . s:.....	149
Fotoğraf 143: Karmaşa mı?	
Ayla Canay, s:	150
Fotoğraf 144: Gelin.	
Ayla Canay, s:.....	151
Fotoğraf 145: Düşümde yarattığım.	
Ayla Canay, s:.....	152
Fotoğraf 146: İsimsiz.	
Ayla Canay, s:.....	153
Fotoğraf 147: Her şeye öfke.	
Ayla Canay. s:.....	154
Fotoğraf 148:Dansın ikinci yüzü.	
Ayla Canay, s:.....	155
Fotoğraf 149:Maskeli.	
Ayla Canay, s:.....	156
Fotoğraf 150: Zamanın kamburu.	
Ayla Canay, s:.....	157
Fotoğraf 151: Bence Medusa,	
Ayla Canay, s:.....	158

ÇİZİM LİSTESİ

Sayfa No

- Çizim 1:** Romalı tiyatro yazarı Terence'nin Andria oyununun M.S. 9.y.y. kopyası bir el yazmasındaki minyatür.
Brockett G. Oscar. **History Of The Theatre**, Boston, University of Texas at Austin, 1987, s:47.....15
- Çizim 2:** Bir tiyatro oyununu gösteren tasvir.
Brockett G. Oscar. **History Of The Theatre**, Boston, University of Texas at Austin, 1987, s:47.....15
- Çizim 3:** Phi, Tau ve Psi tipleri.
<http://www.officenet.co.jp/~yoji/terel.html>(1.7.1999)s.....24
- Çizim 4:** Antik Çağ giyimi olan peplos çizimi.
Cartledge, Paul. **Ancient Greece**. Cambridge University Press, 1998, s.98.....37
- Çizim 5:** Demeter veya Persophone.
Cartledge, Paul. **Ancient Greece**. Cambridge University Press, 1998, s.98.....39
- Çizim 6:** Demeter veya persophone.
Cartledge, Paul. **Ancient Greece**. Cambridge University Press, 1998, s.98.....40
- Çizim 7:** Bir eski komedi karakterini canlandıran heykelcik.
Brockett G. Oscar. **History Of The Theatre**, Boston, University of Texas at Austin, 1987, s:57.....70
- Çizim 8:** Tütsü koyma kabı.
Higgins. R.A. **Greek Terrakottas**, Methuen & C.O. LTD, London, 1967, s.98.....130

GİRİŞ

Antik Çağ'da terrakotta sanatçıları çömlüklerin yapımı dışında yeni yöntemler ve teknikler geliştirerek yaşamlarının her kesitinde kullanabilecekleri terrakotta eserler üretmeye başlamışlardır. Terrakotta eserler, ev içi kullanım eşyasından, çatı kiremitlerine, oyuncaklardan, figür yapımına kadar çeşitlilik göstermiştir.

Çalışmada kendi başına ele alınan ve bir sanat dalı olmayı başarabilen terrakotta figürler, "Koroplastik" olarak adlandırılmıştır. Erken Dönemlerde önemsiz görülen bu sanat dalı zamanla yaygınlaşarak pek çok üretim merkezi oluşturulmuş ve teknik olarak geliştirilmiştir.

Konusu insan olan Koroplastik Sanatı, Geometrik, Arkaik, Klasik ve Hellenistik olarak adlandırılan dönemlerde, gelişimini sürdürmüş, Mısır ve Mezopotamya gibi doğulu ülkelerden de etkilenecek şekilde gelişim düzenini oluşturmuştur. Koroplastik Sanatı günümüz sanatçılarındaki etkilemektedir. Bu etki, yaratıcı duyarlılıkla birleşerek, bugünün insan tiplerinin yine malzemesi kırmızı toprak olan farklı biçimleri ve ilginç örnekleriyle karşımıza çıkmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTİK ÇAĞ TERRAKOTTALARI VE GELİŞİM SÜRECİNDE ORTAYA ÇIKAN KOROPLASTİKLER

1. Antik Çağ Nedir?

Yeryüzünde olduğu ilk günden başlayarak, hayatta kalmayı başarabilmek için bulduğu yöntemler sonucu savaşmayı, çoğalmayı öğrenen insan, yazının ve paranın yaşamlarına girmesiyle daha fazlasını istemeye başlayarak, modern hayatın oluşum temellerini atmıştır. Antik Çağda, artık her alanda kendini gösteren insan, yaşamına herşeyi katarak, bunu sanatında da göstermeyi başarmıştır.

Genel anlamıyla, Antik Çağ, M.Ö. 8. y.y. ile M.S. 4. y.y. arasındaki dönemi kapsamaktadır. Yaklaşık bin ikiyüz yıllık bu dönemi, tarihsel ve sanatsal dönüşümleri açısından farklı evreler içerisinde değerlendirmek mümkündür. Bu çalışmanın ağırlık noktasını oluşturan koroplastik eserlerin sanatsal gelişimi de, bölümlenen evrelerle paralel gitmektedir.

Yaklaşık olarak M.Ö. 1200 yıllarında kuzeyden gelen Dor'lar, Yunanistan'ı ele geçirmiş ve Miken uygarlığına son vermiştir. Gelişmiş bir yazıya sahip Mikenlerin tarih sahnesinden çekilmesiyle, söz konusu bölge, yazının da olmadığı M.Ö. 1200 ile M.Ö. 800 arasında kapsayan karanlık bir döneme girmiştir. Ancak, oldukça gelişmiş olan Miken seramikleri, teknik özelliklerinden pek çok şey kaybetmiş olmasına rağmen, üretilmeye devam edilmiştir.

Adını, M.Ö. 1050-700 yılları arasında geometrik bezemelere sahip seramiklerden alan Geometrik Dönem, Grek sanatının başlangıcını oluşturmaktadır. Dolayısıyla Antik Çağ'ın da başlangıcı sayılabilecek bu dönem dış etkenlere bağlı kalmadan kendi oluşumu ve gelişim sürecini tamamlamıştır.

Geometrik Dönem'den sonraki Arkaik Dönem'e geçiş evresini oluşturan Oryantalizan Dönem, M.Ö. 750-650 yıllarını kapsamaktadır. Adından da anlaşılacağı gibi oldukça uzun bir geçmişe sahip köklü ve zengin Doğu kültüründen etkilenimin arttığı bu dönemde, Geometrik Dönem'de görülen sert ve belirgin hatların, yumuşak, daha organik çizgilere dönüştüğü görülür. Bu etkileşim, Doğu kültürünün, Grek sanatına uyarlanması biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Bu süreç, Grek Sanatının kendine özgü form ve özelliklerini kazandığı Arkaik Dönem'e kadar devam etmiştir. Arkaik Dönem, M.Ö. 650-480 yıllarını kapsamaktadır. Grek sanatına, Mısır ve Mezapotamya etkilerinin girmesi sonucunda oluşur. Sanatta görülen bu etkiler sonucunda, Olgun Yunan Sanatı evresi denilen döneme geçilir. Bu dönem de Klasik Çağ olarak adlandırılır. M.Ö. 550-330 yıllarına tarihlenmektedir. Dönemin en belirgin ve önemli özelliği, sanat eserlerinde, idealizmin hakim olmasıdır. Artık sanatta ideal insan ön plandadır. Bütün sanat dallarında aynı tipte insan yapılmaktadır. Duruş biçimleri, kıyafetleri ve yüz ifadeleri bir birinin kopyası gibidir. Gelişen idealizme tepki olarak, zihinsel ve fiziksel özürlü tiplerle, komedi tiplerinin de ortaya çıktığı bir dönemdir. Sanatta olan değişim süreci, Hellenistik Dönemle beraber yeni bir akıma yönelir. Hellenistik Dönem M.Ö. 330-31 yıllarını kapsamaktadır. Politik sanatın başladığı ve Grek dünyasının sınırlarını genişlettiği dönemdir. Coğrafi alan olarak Anadolu, Mısır ve Suriye gibi merkezler Grek topraklarına katılmıştır. Hellenistik Dönem'de doğan Hellen ideası, doğu ile batının başarılı bir bileşimidir. Bu idea, tanrı imgesinin, ideal insan ile bütünleştirilmesi sonucunda sanatta insan imgesinin tanrılaştığı dönemdir. İnsanların tanrılaştırılması, ilahi bir varlıkmiş gibi sanata yansımalarıdır.

M.Ö. 31- M.S. 330 yıllarını kapsayan Roma Dönemi, Hellen ideasından sonra imparatorluk döneminin başladığı dönemdir. Hellen ideasının merkezinde yer alan insan

imgesi, Roma Sanatında politik bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Roma imparatorlarının insani vasıflarından öte, kutsal bir varlıkmiş gibi tanrılaşdırılması, yönetilen halkların imparatorlarına itaat duygusu artırılmaya çalışılmıştır.

Antik Çağ'ın oluşum ve gelişim sürecini bu dönemler kapsamaktadır. İlk dönem kendisinden sonra gelecek olan döneme zemin hazırlamış, kurucusu olmuştur. Toprakların genişlemesi ve yeni kültürleri tanınmaları, içinde buldukları çağın sanatını etkilemiştir. Her dönem farklı bir idea ile başlayıp, yerini kendinden sonra gelecek olan, başka bir ideaya bırakmıştır.

2. Terrakotta Nedir? Terrakottaların Sınıflandırılması

Terrakotta Nedir?

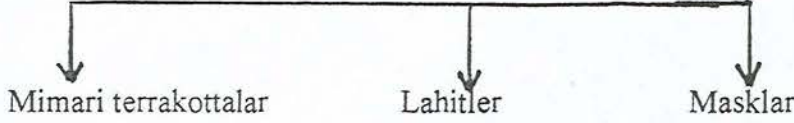
Terrakotta terimi, Latince'den gelen bir terimdir. Genel tanımı ile terrakotta, pişmiş toprak veya fırınlanmış kil anlamında kullanılan bir kelime olup, kilden yapılmış figürleri, rölyefleri, vazoları, çanakları...vb eserleri ifade etmektedir. Terrakottalar, tanrılara adaklar, ölümlere hediyeler, yaşayanlara oyuncak ve süs eşyası olarak, pek çok farklı amaçlar için yapılmışlardır.

Çalışmamızda, geniş bir yelpazeye sahip olan terrakotta eserlerden sadece, küçük figürler (koroplastikler) ele alınacaktır. Antik kaynaklardan günümüze ulaşan yazılı belgeler göre; Antik Çağda terrakotta yapımcılarına, "Koroplasthos" veya "Koroplastes" dendiğini öğrenmekteyiz. Bu kelime ise İngilizce'ye "Coroplast" olarak geçmiştir. Günümüz Türkçe literatüründe de, terrakotta yapımcıları "Koroplast", terrakotta sanatı da "Koroplastik" olarak geçmektedir. Bu çalışmada da aynı terimlerin kullanılmasının daha doğru olacağı düşünülmüştür.

Terrakottaların Sınıflandırılması:

Greklerrakottaları, Neolitik Dönemden, Roma İmparatorluk Dönemine kadar dörtbin yıllık bir süreçte üretilmiştir. Bu üretim süreci içinde yaşamlarının her alanında pek çok sebepten dolayı terrakotta kullanmayı tercih etmişlerdir.

Çok geniş kullanım amaçları olduğu için terrakottaları gruplara ayırarak incelemek daha kolay ve doğru olacaktır.

2.1. Mimari Terrakottalar;

Mimari terrakottaların ilk olarak ne zaman ve nasıl ortaya çıktığına dair kesin bir bilgiye sahip değiliz. Belki daha ileride yapılacak olan araştırmalar bu konuya ışık tutacaktır.

Mimari terrakottalar dediğimizde, pekçok mimari terim aklımıza gelmektedir. Ama, Antik Çağ için ilk aklımıza gelen süslü çatı kiremitleridir. Mimari terrakotalarda çok farklı örnekleri ve sistemleriyle karşımıza çıkan Korinth kentinin bu alandaki gelişime öncelik ettiği ve belki bu sistemlerin keşfinde önemli bir yeri olduğu düşünülmektedir. Çatı kiremitini ilk kimin bulduğuna dair bir mitos vardır. "Plinius, Kıbrıs Kralı Kinyras tarafından çatı kiremitinin keşfedildiğini söyler. Ancak Kıbrıs'tan bunu destekleyecek arkeolojik bir buluntu yoktur." (Winter.,1993 : 1)

Yapılarda neden terrakotta çatı kiremitlerinin kullandığının sebepleri düşünüldüğünde; sazlarla örtülü çatıların yanma tehlikesine karşı, yangından korunma

içgüdüünün olabileceği ihtimalidir. Özellikle, basit malzemelerden yapılan tapınaklarda bu risk artmaktadır. İnsanlar doğanın olumsuz etkilerinden kendilerini korumak için dayanıklı ve güvenli bir başka malzemeye ihtiyaç duymuşlardır. Eğer, yapıların çatılarında ahşap kullanılırsa çok dayanıksız olacaktır. Ahşap hem su geçirecek hem de kısa sürede aşınacaktır. Tüm bu koruma amaçlarının yanında, terrakotta taş ve mermere göre oldukça ekonomik bir malzemedir. “Üretiminin ve taşıma masraflarının daha ucuza gelmesi de, terrakotta malzemenin yaygınlaşmasını sağlamıştır.” (Marquand, 1909: 18)

Antik Çağ’da terrakotta kiremitlerin üretimlerinin oldukça zor ve zahmetli olduğu bilinmektedir. Çok süslü olan terrakotta kiremitlerinin o dönem insanının geliştirdiği bir teknikle imal edildikleri görülmektedir.

Kalıp kullanımı, toplu ve seri halde üretimin olduğunu kanıtlamaktadır. M.Ö. 700’lü yıllarda Grek’lilerin çatı kiremitlerini, Yakın Doğu’dan ülkelerine getirmeleriyle yaygınlaşmıştır. Grek dünyasına ulaşan bu örneklerle, pek çok yenilikler eklenerek üretimleri uzun yıllar devam etmiştir. Kalıpta yapılan bu kiremitlerin üretiminde kullanılan kilin dayanıklı olması gerekmektedir. Kilin dayanıklılığını sağlamak için içine yaprak taşı denilen bir katkı maddesi kullanılmıştır. Yapım aşamaları bölgelere göre farklılık gösterse de, genel olarak kalıp ve pişirim işlemi aynıdır. Kullanılan kalıpların ahşap olabileceği düşünülmektedir.

Mimari terrakotalarda kullanılan en önemli parçalar “akroter”, “antefiks” ve “sima”lardır. Bunlar çeşitli tiplerde kaplama levhaları ve çatı kiremitleridir.

Akroter: Yapıların üçgen formlu alınlığının köşelerinde yer alan bitkisel veya figürlü mimari plastik süs öğeleri.

Akroterlere ilişkin oldukça tanınmış etkileyici bir örneğe fotoğraf 1’de yer verilmiştir.

Fotoğraf 1- Olympia Zeus Tapınağı. Doğu alınlığı tepe akroteri. Klasik Dönem (M.Ö. 470) Zeus'un Ganymedes'i kaçırış sahnesidir.

Antefiks: Çatıdaki kiremitlerin bitim noktalarını örten, saçak boyunca ve çörtlenler arasında uzanan mermer veya pişmiş topraktan yapılan süslerin genel ismidir.

Akroter ve antefikslerin her bölgede kullanım amacı aynıdır. Fakat, dönemin modasına uygun olarak farklı varyasyonlarıyla karşılaşmak mümkündür. Erken dönemlerde kullanılan antefiks örnekleri oldukça süslemeli zengin formlara sahipken, geç dönem örneklerinde klasikleşmiş sade formlar ve yüzeysel süslemeler ağırlıktadır.

Antefikslerin üzerindeki rölyefler çoğunlukla boyalıdır. Uzaktan bakıldığında detaylarının anlaşılması için genellikle kontrast renkler kullanılmıştır. Boyanarak motifleri daha belirginleştirilmiş antefiks örneği fotoğraf 2’ de görülmektedir

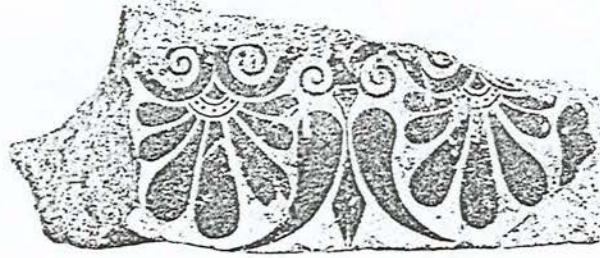
Fotoğraf 2- Bir tapınağa ait antefiks. Korinth. Klasik Dönem (M.Ö. 540-530)

Bir başka antefiks örneği de fotoğraf 3’de görülebilir. Bazen antefikslerde bu örnekteki gibi insan figürleri kullanılmıştır.

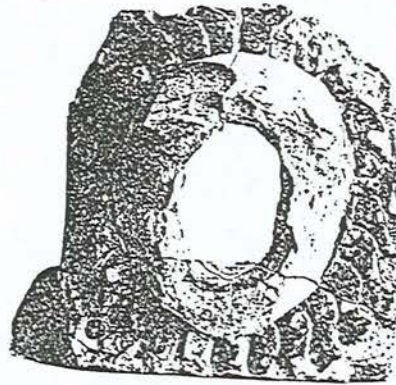
Fotoğraf 3- İnsan başlı terrakota antefiks. Tarentum. (M.Ö: 6 y.y.’ın başları)
12.7 santimetre.

Sima: Antik Yunan mimarisinde saçak boyunca uzanan yağmur suyu oluğuna verilen isimdir. Hem alınlık, hem de yan çatı için ayrı ayrı üretilmektedirler. Terrakotta simalarda genellikle aslanbaşı çörtenler görülmektedir. Sima'da yer alan çörtenler genellikle tek renkte boyanmaktadır. M.Ö. 520-510 yıllarına tarihlenen Korinth buluntusu bir sima örneği fotoğraf 4 'de verilmiştir. Sima üzerinde yer alan bitkisel bezeme siyaha boyanmıştır.

Fotoğraf 4- Bitkisel bezemeli sima. Korinth. Geç Arkaik Dönem.(M.Ö. 520-510)

Çörten: Çatıdaki yağmur sularının bina duvarından uzağa akıtmak için, dış duvarların saçak düzeyinde yapıya dik olarak yerleştirilen kısa oluklara verilen isimdir. Aslanlı bir çörten örneği fotoğraf 5'de görülmektedir. Ağızının açık olması oluktan gelen suların akması içindir. Delfi'den bulunmuştur. M.Ö. 560 yıllarına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 5- Aslan biçimli çörten. Delphi. Erken Arkaik Dönem. (M.Ö.560)

Mimari terrakotalarda, renk önemli özelliklerden biridir. Bakış ve algılayış mesafesi uzak olduğundan, karşıt renklerin kullanımı söz konusudur. Kabartma bezemelerde kalıp kullanımının yanında çok nadir olarak baskı tekniği kullanılmıştır.

Dönemlere göre farklılıklar gösteren çatı kiremitlerinin Arkaik Çağ sonrası için, üç tipi olduğu bilinmektedir. Bunlar; Lakonia, Korinth ve Attika tipi çatı kiremitleri olarak adlandırılır. Bu üç tip benzer özellikler gösterirler. Birbirleriyle etkileşimleri ve bunun sonucunda olan benzerlikler tespit edilmektedir. Dolayısıyla çatı kiremitlerinin gelişim düzeni de açıklanabilmektedir.

Anadolu'da en erken mimari terrakotalar (M.Ö. 580-560) Lidya Krallığı'nın başkenti olan Sardis'te ve Larissa'da (Buruncuk) ele geçmiştir.

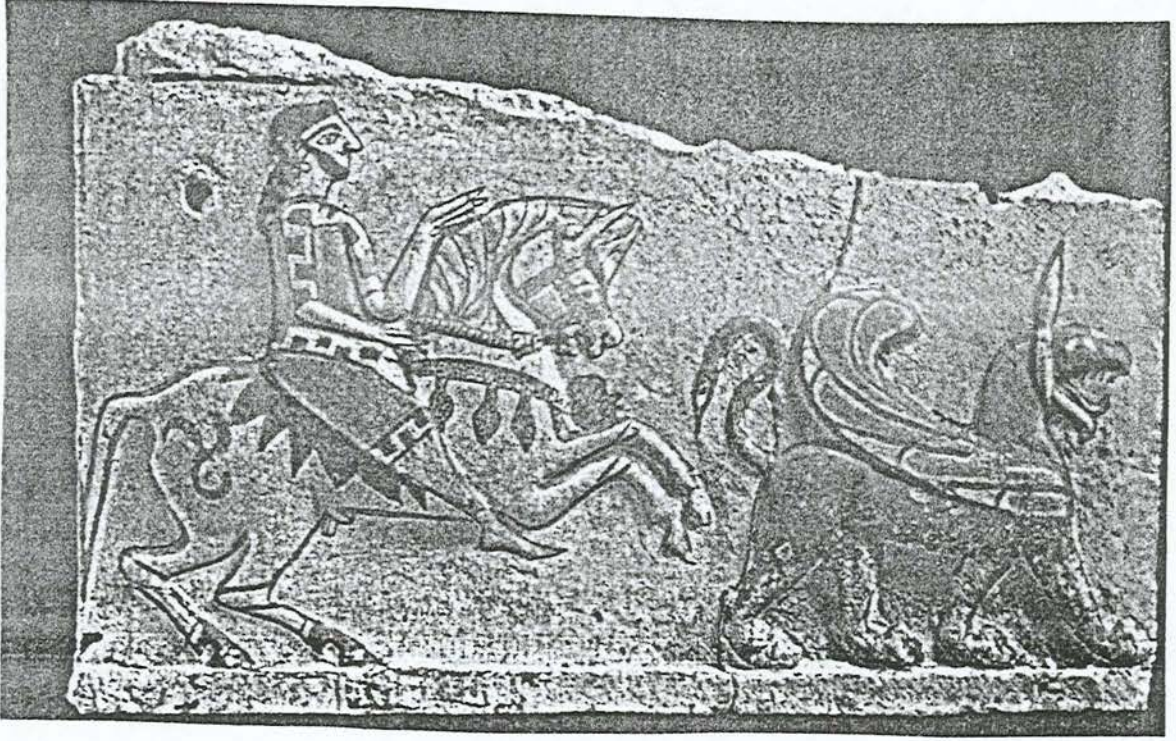
Anadolu'da M.Ö. 6. y.y. başlarından itibaren, Yunanistan buluntularına çok benzeyen çatı kiremitleri kullanıldığı görülmektedir. Ancak, farklı teknik özelliklere sahip örneklerden geliştirilerek yapılan çatı kiremitlerine de rastlanmıştır.

Anadolu'da Antik Çağ'a tarihlenen çatı kiremitlerinin bulunduğu merkezler;

Neandria (Çığı Dağı, Ezine, Çanakkale), Lampsakos (Lapseki, Çanakkale), Assos (Behramkale , Çanakkale), Pergamon (Bergama), Temnos, Larissa (Buruncuk, İzmir), Smyrna (İzmir), Sardis (Sard, Manisa), Midas Kenti (Yazılıkaya, Eskişehir), Gordion (Yassıhöyük, Polatlı), Magnesia (Ortaklar, Aydın), Miletos (Milet), Didyma (Didim), Mylassa (Milas, Muğla), Düver (Burdur)' dir.

Bu merkezlerde yapılan çatı kiremitinin farkı ise, eğik sima ve antefiks yerine kiremitlerin yatay simalarla beraber üretilmiş olmasıdır. Bunun yanında kaplama panelleriyle çatı taşıyıcısı olan ahşap elemanların gözükmelerini engelleyerek, dekoratif bir görünüm vermiştir. Yunanistan'da yapılan çatı kiremitlerinden daha süslüdür.

Anadolu'da bulunan çatı kiremitlerine ait güzel bir örneğe Fotoğraf 6'da yer verilmiştir.

Fotoğraf 6- Figürlü çatı kiremiti. Düver. M.Ö. 6.y.y. Üzerinde bir süvari ve griphon yer almaktadır.

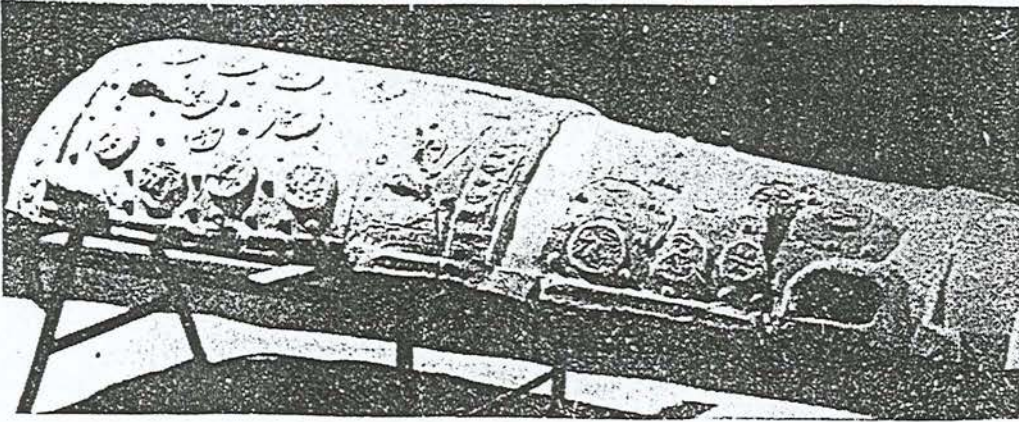
2.2. Terrakotta Lahitler :

Sözlük anlamı ile lahit; eski çağlarda içine ölünün yerleştirildiği pişmiş toprak, taş, ağaç ya da mermerden yapılmış özel sanduka olarak tanımlanmaktadır. Bezemeli lahitler oldukça sık karşılaşılan lahit tipidir. Bunun yanında form çeşitliliğine de sahiptir. Örneğin “ M.Ö. 4. yy’da eski Lykia tipi olarak adlandırılan lahitler dar ve uzun oranları üstleri mahya kirişli denem semerdam biçimli kapaklarıyla ya bir konstrüksiyon

oluşturan ahşap bir yapının taklidi biçiminde ya da düz sandık biçimindeki şekilleri ile görülmektedir.” (Saltuk, 1990 : 94)

Lahitlerin tarihlendirilmesinde, dönemi içinde heykel sanatı da dikkate alınmaktadır. Özellikle, lahit üzerinde görülen tasvirler çok önemlidir. Aynı döneme tarihlenen diğer yapılarla karşılaştırma yapmak, doğru bir tarihlendirme için önemlidir. Terrakotta lahitlerin, yukarı bakan yüzleri, lahitin yan dış yüzü, yan iç yüzü gibi ön ve arka yüzlerinin de kabartmalar veya boyalarla süslediği görülmektedir. Lahitlerin üzerinde gördüğümüz kabartmaların yapımında iki teknik uygulanmıştır. Bunlardan ilkin, silindir mühür veya silindir şeklinde kabartmalarla yapılan örnekler oluşturur. Diğerinde ise, yapılması tasarlanan rölyefin parçalar halinde kalıbı alınarak, lahidin üzerine kalıplara basılan süsler baskı tekniği ile işlenmiştir. Hazırlanan bu lahitlere çift pişirim uygulanmıştır. Süslemeledeki dejenerasyonla, eski ve yeni lahitleri birbirinden ayırmak mümkündür.

Fotoğraf 7’de görülen pişmiş toprak lahit, “... düzgün bir silindir şeklinde ve iki ana parça olarak yapılmıştır. Baş kısmı yarım küre biçiminde ve ovalimsidir. Taban kısmı ise düz daire biçimindedir.” (Evren, 1985: 4)

Fotoğraf 7- Pişmiş toprak lahit. Kozanlı-Tire.

2.3. Terrakotta Masklar:

Masklar, ilkel ritüellerin birer parçası olarak, oldukça eski çağlarda ortaya çıkmışlardır. Başarılı geçen bir avın ve doğa olaylarının canlandırılmasında, ilk insanlar, av hayvanlarının postlarını giyerek ve yüzlerine bu canlıları andıracak çizimler yaparak, ya da mask takarak, aslında ilk kostümleri de kullanmaya başlamışlardır. Grek kültüründe yer alan Dionysos kültü ve seramoniler, bu en ilkel törenlerin daha gösterişli hale gelmesidir.

Dionysos kültü, M.Ö. 13. y.y'da Anadolu üzerinden Grek topraklarına ulaşmıştır. Bu kült, Grekler tarafından reforme edilmiş, kanlı doğulu özelliklerinden arındırılarak hümanist yanları ön plana çıkartılmıştır. Her ne kadar 'mysterler', yani mürit olanlardan başkalarına açıklanmayan gizemler gibi Doğu kökenli adetleri sürdürmekle birlikte, daha çok tiyatro ve gösteri sanatlarının ve doğanın tanrısı Dionysos, bu yönleri ile iyi tanınır.

Erken dönemlerde sunak ve kurban etrafında danslarla ve kostümlerle, iyi geçen avların canlandırıldığı Dionysos ayinlerine, Karanlık Çağların sonunda, konunun şiir halinde ritimli okunması eklenmiştir. Daha sonra dansçılarla, bu konuyu anlatan koro ayrılarak devam etmektedir. "Dionysos'un kutsal hayvanı keçidir. Doğal olarak onun da adağıdır. Bu bağlamda "trajedi", "keçi şarkısı", "keçi etrafında yapılan dans" anlamına gelir." (Brockett, 1987 : 18) Koro'nun kıyafetleri sade rahip giysilerini andırır. Zamanla şiirleri ilahilere dönüşerek dansçılar da, bu evrede hala kostüm kullanmaya devam etmektedirler.

M.Ö. 800-700 yıllarında, danslara kareografi eklenerek konular daha ön plana çıkartılır. Zamanla dansın konusu kaleme alınmaya başlanır. Bunlara 'dithyrambos' adı verilir. Bu evre "eski Grek Tiyatrosu" adını alır. Ne yazık ki vazo tasvirleri dışında hiç bir yazılı materyali günümüze ulaşmamıştır.

M.Ö. 534 yılında, Atina kenti, Dionysos festivaline dahil olarak tiyatro yarışmaları başlatmıştır. Böylece oluşan rekabet ortamında, tiyatro, kostüm ve maskaları yeni bir evreye girerek gelişmiştir.

Thespis, Antik yazarlara göre, mask takma geleneğini ilk kez deneyen yazardır. Önce yüzü, üzüm tortuları ile boyamış daha sonra ise yüzün önünden sallanan yapraklarla kamufle etmeye çalışmıştır. Bu aşamadan sonra, maskaları, tiyatro oyununda kullanmaya karar vermiştir.

Aşağıdaki fotoğrafta yer alan rölyefte, M.Ö. 4. y.y.'in ünlü tiyatro yazarı Menander, oyununda kullanacağı maskalara karar verirken tasvir edilmiştir. (Fotoğraf 8)

Fotoğraf 8- Mermer rölyef. M.Ö. 3. y.y.'a ait bir eserin Roma kopyası. Princeton Üniversitesi, Güzel Sanatlar Müzesi.

Grek tiyatrosunun bir özelliği de, bütün rollerin tek bir aktör tarafından oynanmasıdır. Dolayısıyla, masklar ön plana bu noktada çıkarlar ve daha sonraki dönemlerde tiyatronun da simgesi olmuşlardır. Aktör, oyun sırasında farklı kişileri oynamak için değişik maskalar takar. Çizim 1'de bir oyunda aktörün kullanacağı maskalar tasvir edilmiştir.

Çizim 1- Romalı tiyatro yazarı Terence'nin Andria oyununun, M.S. 9. y.y. kopyası bir elyazmasındaki minyatür. Vatikan.

Aeskhylos, oyunlarında ilk renkli maskları kullanan yazardır. Phrynikhus ise ilk kadın masklarını kullanmıştır. Sophokles, ilk sahne dekorlarını ekleyerek ve aktör sayısını önce ikiye çıkartarak, M.Ö. 468 yılında ise üçüncüyü ekleyerek modern tiyatronun temelini atmıştır. Çizim 2.'de bir satyr oyununa hazırlanan aktörler, koro ve müzisyenler görünmektedir. Figürler henüz kostümlerini giymişler ve maskalarını takmadan önce son bir prova yapmaktadırlar.

Çizim 2- Bir tiyatro oyununu gösteren tasvir.(M.Ö. 5. y.y)

Antik Çağ aktörlerinin kullandığı masklar günümüze ulaşmamıştır. Çünkü bunlar keten, ağaç kabuğu veya hafif tahta gibi organik malzemelerden yapılmaktaydılar. Masklar, saç, sakal süsleme ve diğer özellikleri de kapsayarak, bütün bir yüzü örterdi. M.Ö. 5. y.y. maskları normal boyutlu olsalar da, daha sonraki yıllarda masklar daha büyük ve abartılı yüz ifadeleri ile yapılmaya başlanıldılar. Terrakotta masklar, bu maskların kopyalarıdır. Her ne kadar, bir kısmının yüze takılarak kullanılmış olmaları mümkünse de, aslında bu masklar kullanım için ağırlıkları ve kırılabilirlikleri ile pratik değildiler. Aşağıdaki fotoğrafta yüze takılarak kullanılmış olması olasılığı yüksek olan bir örnek yer almaktadır. (Fotoğraf 9)

Fotoğraf 9- Terrakotta mask. Sicilya. M.Ö.5. y.y.

Terrakotta masklar, Dionysos kültleri ile bağlantılı olarak, tapınak ve mezar adakları olarak da kullanılmaktaydılar. Ayrıca, tiyatro oyunlarının da simgeleri olarak, ilgili mekanlara asılmış olmaları mümkündür. Maskların yer aldığı mimari taş frizler, asılan maskların önemli bir dekorasyon ögesi olduğunu göstermektedir. Terrakotta masklar, Grek dünyasının hala oynanan oyunlarının çağdaşları olmalarının yanısıra, aşağıda inceleyeceğimiz aktör figürleri ile beraber, tek delilleridirler. Bu maskların incelenmesi, Grek tiyatrosunun tarihinin ve oluşumunun daha iyi anlaşılmasını sağlar.

Fotoğraf 10, 11, 12'de farklı dönemlere ait çeşitli terrakotta mask örnekleri yer almaktadır.

Fotoğraf 10- Terrakotta mask. M.Ö. 4. y.y. Yüksekliği 14.4 santimetredir.

Fotoğraf 11- Renkli Saç bantlı kortezan maskı. (kortezan: Antik Çağdaki fahişelerine verilen isim.) Myrina. M.Ö.100, Boston.

Fotoğraf 12'de kalıp kullanılarak yapılmış, daha sonra da arka kenarları düzeltilerek hatları yumuşatılmış bir Dionysos maskı görülmektedir. İki sakallarının arasında, iki tanesi de saçlarının arasında olmak üzere dört tane delik açıkça görülmektedir. Bu kadar çok delik olması, bir yere sabitlendiği ihtimalini güçlü kılmaktadır. Maskın, bir kırsal mekanın kült imgesi ya da adak eşyası olabileceği düşünülmektedir. Açık sarı renkli kil içerisinde oldukça kalın mikalar bulunmaktadır. Yüzünde kırmızı boya izleri, sakalda ise mat soluk mavi renkleri gözükmemektedir. (Schneider, 1972: 67)

Fotoğraf 12- Dionysos maskı. Boeotia. (M.Ö. 450)

3. Terrakottaların Gelişim Sürecinde Ortaya Çıkan Koroplastik Sanatı:

Önceleri tabak, çanak, vazo olan terrakotta eserlerini yapan çömlekçinin parmakları arasında şekillendirdiği çamur ile tesadüfen oluşturduğu bir insan figürünün yapımıyla, ilk koroplastik örneklerini oluşturmuştur. İlk zamanlar oldukça kaba olan ve hiç önemsenmeyen bu eserler zamanla, kendi endüstrilerini oluşturacak kadar popüler olmuşlardır. Koroplastikler günlük yaşamda vazgeçilemeyen bir adak, bazen bir oyuncak, bazen de günlük hayattan bir kesit olarak karşımıza çıkmaktadır.

Pişmiş toprak eserlerin genel adı olan terrakotta, pişmiş topraktan yapılan figürler söz konusu olduğunda, farklı bir grupta incelendiği için isim olarak “Koroplastik” olarak da adlandırılır.

İlk üretildiklerinde çok önemsiz görülen bu eserler, giderek kendi başlarına bir sanat dalı oluşturmuşlardır. Bu gün hem kullanım amaçları, hem de içerik olarak yeni bir sınıflandırmaya girerken, Antik Çağ insanının yaşamından kesitler de verdiği için pişmiş toprak eserlerden ayrı bir grup altında incelenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

KOROPLASTİK SANATI

1. Koroplastik Sanatı.

Sanat tarihinde, terrakotta tanımı içinde yer alan pişmiş toprak figürler koroplastikler olarak tanımlanmaktadır. (İngilizcede Coroplast, günümüz Türkçe literatüründe Koroplastik olarak tanımlanmaktadır.) Kaynaklardan edinilen bilgilere göre, Antik Çağda terrakotta yapımcılarına “Koroplathos” veya “Koroplastes” denilmektedir. Bu çalışmada da pişmiş toprak-terrakotta figürler koroplastik olarak tanımlanacaktır.

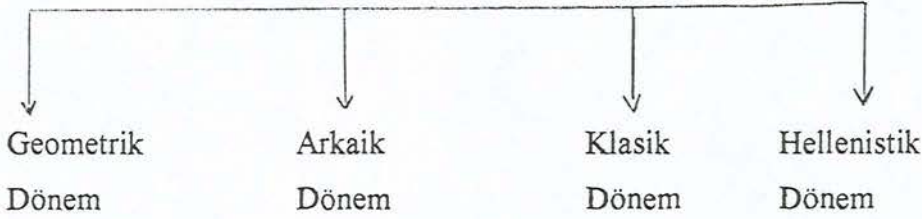
Koroplastik sanatının başlangıcının erken bir dönemde; bir çömlekçinin fazladan bir parça kil ile tanrılardan birinin, arkadaşlarının veya hayvanlarının bir modelini yaparak çömlekleriyle beraber bunu pişirmesiyle başladığını düşünebiliriz. Terrakotta figürler yani koroplastikler uzunca bir süre çömlekçi zanaatının bir yan ürününden başka bir değere layık görülmemişlerdir. “Klasik dönemde, ana sanat eserlerinin yanında çok düşük bir önemle görüldüklerini biliyoruz. Ama muhtemelen bu, her çağ için onların konumuydu.” (Higgins, 1969: 9)

Daha sonraki dönemlerde kendini kabul ettiren ve endüstrisi bile kurulan koroplastik sanatı, uzun yıllar boyunca üretimlerini kendi başlarına bir zanaat olarak sürdürmüştür.

Çalışmamızın konusunu oluşturan koroplastiklerin üretimleri, Antik Çağı içine alan ve Roma imparatorluğuna kadar süren, uzun bir süreci kapsamaktadır. Roma İmparatorluğu ile birlikte koroplastik sanatı eski önemini kaybetmiştir.

2. Tarihsel Gelişim Süreci İçinde Koroplastik Sanatı

Heykel sanatı ile seramiğin birleştiği noktayı oluşturan Antik Grek Koroplastik Sanatı, çağdaş heykel sanatındaki gelişim kronolojisinde incelenmektedir.

G. Richter'e göre, "...buluntu yeri neresi olursa olsun, tüm örnekler için bu gelişim düzeni geçerlidir." (Richter, 1979 : 192)

Pişmiş topraktan yapılan bu figürler, bazen tanrı imgesinin kendisini veya ona sunulan bir adağı simgeleyen dinsel bir temaya sahiptir. Kimi zaman ise günlük yaşamdan bir kesit gibi farklı konularda karşımıza çıkmaktadır.

Koroplastiklerin kil özellikleri, yapım yerini tanımlamakta önemli bir unsurdur. Buluntu yeri, kil özellikleri, tasvir konuları, yüzey işlenimi gibi özellikler koroplastiklerin tarihlendirilmesinde önemli faktörlerdir. Bu veriler elde edildiğinde, eser, yukarıdaki gelişim dönemlerinden, hangisine ait olduğu belirlenebilir. Örnek vermek gerekirse, bir arkeoloji müzesinde sergilenen herhangi bir koroplastiğin özellikleri tanımlanırken, kil ve boya özellikleri, konusu ve buluntu yerinin saptanması, hem tarihlendirilmesini, hem de üretim atölyesinin tanımlanmasını sağlayacak verileri meydana getirir.

Aşağıda, koroplastiklerin tarihsel gelişimi, arkeolojik verilerin genel özelliklerinin incelenmesi ile saptanan düzen içinde kısaca sunulmuştur. Geometrik döneme geçmeden, bu dönem öncesi koroplastik sanatından da, kaynakların anlaşılması açısından kısaca söz etmek gerekmektedir:

2.1.MikenDönemi (M.Ö. 1200 - 1050):

“Yunanistan’da M.Ö. 1600-1200 yılları arasında yaşayan bir halk olan Mikenliler, bu dönemde, Ege içlerine de, Batı Anadolu dahil olmak üzere yayılarak, adlarıyla anılan görkemli bir uygarlık kurmuşlardır. Dilleri ve kültürleri üzerine yapılan araştırmalar, daha sonra kurulacak Grek uygarlığının ataları olduğunu göstermektedir.” (Lloyd, 1997 : 77)

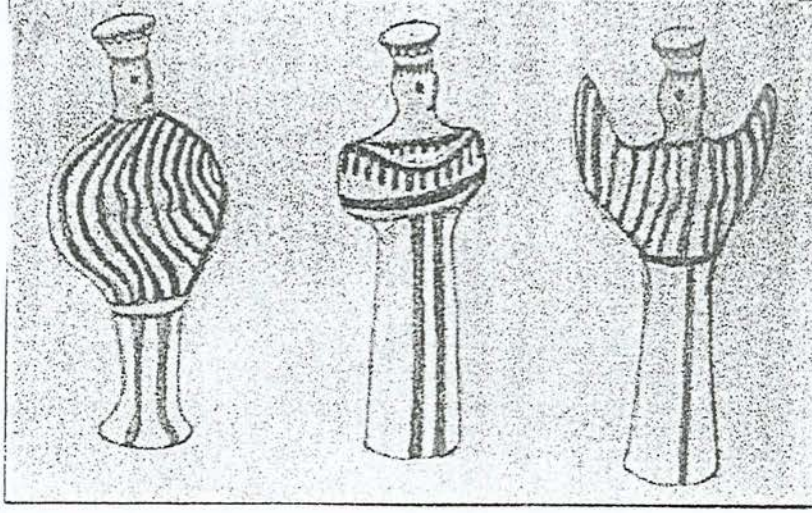
Tarihin en erken çağlarından itibaren pişmiş toprak heykelcikler üretilmekteydi. “Neolitik Çağı başlatan nedenlerden en önemlisi olan, seramik yapımının keşfi ile beraber, kapların yanısıra, imgelerin yapımı da başlar.” (Clark, 1968 : 17) Bu yıllardan Bronz Çağına kadar olan sanatta figür kullanımının gelişiminin dünyadaki en önemli örnekleri, ülkemizde bulunmaktadır. Bugün Anadolu Medeniyetleri Müzesi’ni ziyaret edecek bir kişi, en ilkel çağlardan başlayarak resimden heykele figür kullanımının gelişimini görecektir. Bunlar arasında, seramik yaşamsal öneminin yanısıra, figür yapımında da, ana rolü oynamıştır. Bir anlamda heykel sanatının kökenleri çömlek

ustalarının eserleri arasında yatmaktadır. Aslında, heykeltraşlık, ancak, Bronz Çağı ile beraber, gelişmiş alet kullanımının yaygınlaşmasıyla taş ve maden gibi yeni malzemelere yönelerek kendi başına bir sanat dalı haline gelebilmiştir. Bu arada, çömlekçiler, seramikte olan diğer gelişmeleri de eserlerine uygulayarak kendi figürsel üretimlerini sürdürmüşlerdir.

Yazılı eserlerin de günümüze ulaştığı Bronz Çağı ile artık eserlerin arkasında yatan yapım nedenleri de yavaş yavaş hissetmeye başlanılmaktadır. Bu Çağ'da çömlekçiler, bölgelerinde oluşan zengin mitolojik kaynakları kullanarak, hayal güçlerini eserlerine aktarmaktadırlar. Bronz Çağı başlarında, Yunanistan'da ve Anadolu'da tanrı ve tanrıçaların konu olduğu, oldukça fazla sayıda pişmiş toprak figür yapılmaya başlanır.

Ege dünyasına baktığımızda, koroplastik üretiminin, Minos uygarlığında, benzer örnekleri belirmeye başlar. Minos kültürünün çöküp, Miken uygarlığının gelişmesi arasındaki dönemde ihmal edilen koroplastik üretimi, Mikenli çömlekçiler tarafından M.Ö. 14. y.y.'dan itibaren tekrar başlatılmıştır. Yapılan bu koroplastiklerin, Çağ'daşıları olan bronz ve fildişi heykelciklerle benzerliği yoktur. İlk Miken koroplastikleri, ayakta duran, konik, uzun etekli, düz gövdeli ve taç gibi açılan baş giysisi olan kadınlardır.

“Miken koroplastiklerinin üç ana tipi vardır. (Çizim 3) En eskilerine Yunan alfabesindeki phi (ϕ) harfine benzediği için bu isim verilmiştir. Daha sonrakilere ise, kol hareketleriyle andırdıkları harflere göre, tau (T) ve psi (ψ) tipi adları, arkeologlar tarafından takılmıştır.” (Higgins, 1969 : 12)

Çizim 3- Phi, Tau ve Psi tipleri.

Bu figürlerin hepsi elle şekillendirilmiştir. Oldukça stilize edilerek yapılmışlardır. Phi tipi, M.Ö. 1400 öncesinde ortaya çıkıp M.Ö.1300 sonralarına kadar devam eder. Bu tipteki figürlerin kolları belirgin değildir. Sanki elbiselerinin altında, karın üzerinde kavuşmuş gibi durmaktadır. (Fotoğraf 13)

Fotoğraf 13- Phi tipi, M.Ö. 1400, M.Ö. 1300

Tau tipindeki örnekte figürler, göğüs üzerinde kavuşmuş kollara sahiptir. Bu eser, M.Ö. 1400-1200 arasına tarihlendirilir. (Fotoğraf 14)

Fotoğraf 14- Tau tipi. Miken yapımı. 10 santimetre yüksekliğinde.

M.Ö. 1300 - M.Ö. 1200 arasına tarihlendirilen üçüncü figür tipi Psi'dir. Bu tipte kol hareketleri belirgindir. Figürler kollarını havaya kaldırmışlardır. (Fotoğraf 15)

Fotoğraf 15- Psi tipi. Melos. Yüksekliği 8 santimetredir.

Her üç tipte de, elbiseler ve ana vücut özellikleri, astar ile çizilen hatlarla belirtilmiştir. Boyama, “çoğu zaman figürler şekillendirildikten sonra yapılmıştır. Elbisesinin detayları boyanarak daha belirgin kılınmıştır. Figürlerin geri kalan kısımları sade bırakılmıştır. Drape ve yüz hatları gibi detaylar, üzerlerine kırmızı astar ile yapılan geometrik bezemeler sayesinde belirtilmiştir. Tanrıçalar, zemine kadar uzanan uzun elbiseler giyerler ve taç gibi açılan saç giyimleri vardır.”(Higgins, 1969 : 12)

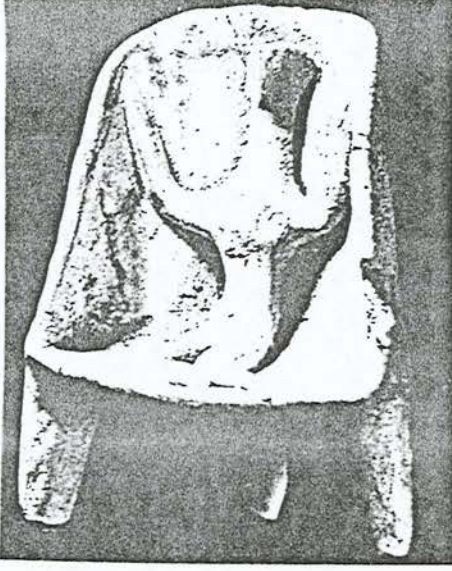
Mikenlilerde, toplu üretim yapan düzenli bir terrakotta endüstrisinin varlığından söz edilemez. Fakat Mikenlilerin yerleştiği her yerde benzer figürlerle karşılaşılabilir. Bu koroplastiklerin yapım amaçları bilinmemektedir. Çünkü “.buluntu yerleri arasında tapınaklar dışında, mezarlar da bulunmaktadır. Ama bu tiplerin kollarını kutsama amaçlı olarak kaldırmış olabilecekleri düşünülmektedir.” (Higgins, 1969 : 12)

Bu üç ana tipten başka, Miken döneminde nadiren, gruplardan oluşan kompozisyonlar denenmiştir. Aşağıda kucağında çocuk tutan bir tanrıça fotoğrafı görülmektedir. (Fotoğraf 16)

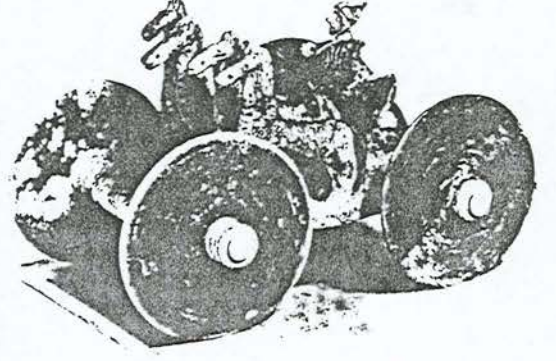

Fotoğraf 16- Kucağında çocuk tutan tanrıça. Miken. M.Ö. 1400-1200

Aşağıdaki tahtında oturan tanrıça (Fotoğraf 17) ve at arabası (Fotoğraf 18) kompozisyon tipli koroplastiklere örnek olarak gösterilebilir.

Fotoğraf 17- Tahtında oturan tanrıça,
Miken. M.Ö.1400-1200

Fotoğraf 18- At arabası,
Attika.

Miken Dönemi koroplastiklerin genel karakterini gösteren toplu bir örnek fotoğraf 19'da görülebilir.

Fotoğraf 19- Miken koroplastiklerinden bir grup.

2.2.Geometrik Dönem (M.Ö. 1050-700)

M.Ö. 1100'lerde, Balkanlar üzerinden Yunanistan'ın güneyine inen Dor kavimleri, Miken uygarlığını sona erdirir. "Bu yıllarda, Ege dünyasında ve Anadolu'da, yazı kullanımının sona ermesi yüzünden, M.Ö. 8. y.y.'a kadar sürecek döneme, tarihçiler, "Karanlık Çağ" adını vermişlerdir." (McNeill, 1953 : 36) Arkeolojik kazılarda ele geçen bu çağa ait seramik kaplar üzerinde geometrik motifler kullanıldığı için, sanat tarihinde bu dönem "Geometrik Dönem" olarak tanımlanmaktadır.

M.Ö. 740 yılına tarihlenen ve bu dönemi anlatan bir vazo örneği fotoğraf 20'de görülmektedir.

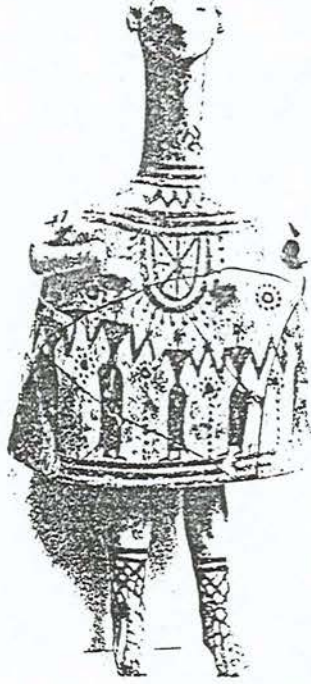

Fotoğraf 20- Geometrik Dönem vazo örneği. 123 santimetre yüksekliğinde.

M.Ö. 1200 ile 950 yılları arasından koroplastik endüstrisinin varlığını gösteren herhangi bir buluntuya rastlanılmamıştır. Geometrik Dönemin en erken pişmiş toprak yapıtlarını, Attika bölgesinde görmekteyiz. Bunlar uzun boyunlu, yassı yüzlü ve düz bacaklı çan şekilli figürlerdir. Bu figürlerin gövdeleri çarkta şekillendirilmiş olup, geri kalan kısımları elle yapılmıştır. Çarkta şekillendirilen kısım çan gibi açılan gövdeyi temsil eder, boyun kısmı ve kafası elle şekillendirilmiştir. Uzun bir boynu vardır. Çarkta

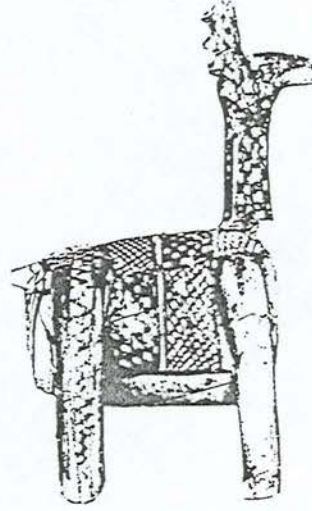
şekillendirilen bu gövdenin üzerinde geometrik desenler görülmektedir. Kuş ve hayvan betimlemeleri o dönemde en çok yapılan motiflerdendir.

Bu figür üzerindeki bezemeler tıpkı fotoğraf 20’de görülen vazodaki gibi, dekoratif amaçlı olarak boyanmıştır. Geometrik Dönemin erken örneklerinden bir koroplastiktir. (Fotoğraf 21)

Fotoğraf 21- Çan gövdeli idol. Boeotia. M.Ö. 8. y.y.

Geometrik Dönem, Ege dünyasında insan ve hayvan formlarına duyulan ilginin tekrar başladığı bir sürece işaret etmektedir. Miken Çağından beri görülmeyen bu formlar, dönemin figür anlayışında betimlenmişlerdir. (Fotoğraf 22)

Fotoğraf 22- Hayvan biçimli koroplastik. Attika.

Geometrik Dönemi kapsayan yüzyıllarda, kalıp kullanımının bulunmasıyla koroplastik sanatında gelişim görülmeye başlanır. Uzunca bir süre tek yöntem olan elle şekillendirmeye yeni bir yöntem daha eklenerek, koroplastikler gerçek formunu bulur. Kalıplama yöntemi için; balmumu veya kilden ana model yapılarak, bu modelin kalıbı alınmaktadır. İlk dönemlerde sadece ön yüzeyin kalıbı alınırken, daha sonraları çok parçalı kalıp yöntemide kullanılarak formun her yönüyle kalıbı çıkarılır. Eğer kütleli bir form isteniyorsa ıslak kil kalıba bastırılarak elde edilir.

Antik Çağ'da daha yaygın olarak içi boş bir figür amaçlanıyorsa, ayrı parçalar halinde hazırlanan kalıplara basılan, balçık kıvamında ki kil, deri sertliğine gelince kalıptan çıkarılarak, birleştirilir. Bu yöntem bugün pek çok sanatçı tarafından hala kullanılmaktadır. Fotoğraf 23'de Antik Çağ'da yapılmış pişmiş topraktan bir kalıp örneği görülmektedir.

Fotoğraf 23- Pişmiş toprak kalıp.

M.Ö. 7. y.y.'a tarihlenen kalıp kullanımıyla birlikte koroplastik sanatında da yeni akımlar başlar. Giritli bir sanatçıdan ismini alan "Daidalos" (dedalik) stili Geometrik Dönemin yeni stildir. Heykel sanatında görülen bu stil gelişimi, koroplastik sanatında da mevcuttur. Bu stilde, yüzler üçgen biçimde, saçlar uzun ve bakla tanelerinden oluşmuş gibi gözükmektedir. Gözler badem şeklinde yapılmaktadır. Bu tipler Mısır kadınlarını andırmaktadır. Koroplastiklerin içi dolu ve ön yüzeyi kalıpla yapılmış arkası ise düzdür. Bu tiplere bir örnek aşağıda verilmiştir.(Fotoğraf 24) M.Ö. 7. y.y.'la tarihlenmektedir. Yassı yüzlü basık kafalı, saçları yanlarda yatay çizgilerle düzenlenmiş, Dedalik stilde ki bu pişmiş toprak figürün benzer örnekleri Korint, Lakonia, Argos, Boeotia ve Rodos gibi merkezlerde de rastlanır.

Fotoğraf 24- Dedalik sitilde yapılmış pişmiş toprak bir baş figürü.

Geometrik Dönemde, kompozisyon şeklinde denemeler de yapılmıştır. Torna, kalıp ve elle şekillendirmenin beraber kullanıldığı bu örneklerde seçilen konular, mimari mekanlar içinde kült imgeleri, eşya taşıyan hayvanlar, süvariler ve at arabalarıdır. Oldukça zengin şekilde astar boyları ile bezenen bu denemeler, dönemin en güzel sanat eserleri arasında yer almaktadır. (Fotoğraf 25)

Fotoğraf 25- M.Ö. 6. y.y.'la aittir. Bir kült imgesini gösterir.

2.3. Arkaik Çağ (M.Ö. 650-480)180

Arkaik Çağ başlarında, kıta Yunanistan ve Anadolu'daki Grek kentleri, Akdeniz'in her tarafına koloniler kurmaya başlamıştır. Örneğin sadece İonia'daki Miletos (Balat Köyü, Aydın) kenti, doksanın üzerinde yeni şehrin kurulmasını sağlamıştır. Böylece Grek dünyası, Akdeniz'de mevcut diğer kültürlerle de tanışmaya başlar. "Bu kolonilerden iki tanesi, Grek kültür ve sanatının gelişmesinde çok önemli rol oynamıştır. İlki Mısır'da, Nil deltasına kurulan Naukratis'tir. Burası aracılığı ile Grekler, özellikle mimari ve heykel yapımını öğrenmişlerdir. Dedalik stilde görülen Mısır etkisi, bu ilişkiler sonucudur. Diğer koloni ise Alalakh'dır (Tell Al-Mina, Antakya). Burası aracılığı ile etraflarındaki Geç Hitit ve Asur yerleşimleriyle temaslar kurarak, Mezopotamya'nın birikimine ulaşmışlardır." (Boardman, 1994 : 279-280)

Akdeniz'de ticaret amaçlı kendi kolonilerini kuran Fenikeliler de, Grek uygarlığının gelişmesinde önemli rol oynamışlardır. Fenikeli tüccarlarla temasları sayesinde, Grekler, doğunun sanatsal geleneğini alıp, kendi karakterleriyle geliştirmeye başlamışlardır. Bu yüzden, sanat tarihinde, bu döneme "Oryantalizan Dönem", yani "Doğu Etkili Dönem" adı verilir.

Yapılan türlü eserlere baktığımızda, doğu kültürlerinin binlerce yıldır kullandığı motiflerin ve figür tiplerinin Grek sanat eserlerinde benzer örneklerini görürüz. Ancak, belki Greklerin politik olarak asla tek bir otorite altında birleşmemiş olmaları, sanatta da, ortak bir dil kullanmalarını engeller. Dolayısıyla, her sanat merkezi ve belki sanatçıların her bir tanesi, alınan temalara kendi yorumlarını serbestçe katabilmişlerdir. Doğal olarak, bu durum, doğu sanatlarında durgunluğa ve kendini tekrarlamaya yönelen yaklaşımın asla oluşmamasını da sağlar.

Aşağıdaki örnek,(Fotoğraf 26) M.Ö. 7. y.y.'da Girit'te yapılmış doğu etkililerinin görüldüğü, başında polos giyen bir sfenks kabartmasıdır.

Fotoğraf 26- M.Ö. 7. y.y. Girit yapımı bir sfenks kabartması.

Arkaik stil, koroplastik sanatında, formun gözle görülen doğal haline geçişini temsil etmektedir. Arkaik stil, ruhun iç dinginliğinin koroplastik sanatına yansıtılmasıdır. Koroplastiklerdeki yüzde hafif bir tebessüm, bu stilin temsilidir. (Fotoğraf 27)

Fotoğraf 27- Artemis Ephesus tapınağı. M.Ö. 550-520. 19 santimetre yüksekliğinde.

Arkaik Dönem koroplastik eserlerinin konularına baktığımızda, ağırlıklı olarak ayakta duran kadın tiplmelerini görmekteyiz. (Fotoğraf 28) Deve tüyü renginde bir kilden yapılmıştır. Kiremit kırmızısı renginde astar boyalıdır. Bu figür ayakta durur ve ellerini karnının üzerinde birleştirmiş olması tapınma pozisyonunda durduğunu ifade etmektedir. Kahverengi astarla belirtilmiş yüz hatlarında arkaik bir gülümseme görülür. Arkaik dönem'in ayakta duran kadınlarına güzel bir örnektir.

Fotoğraf 28- Kadın Figürünü. Ephesos. Arkaik Dönem. 12.6 santimetre yüksekliğinde, Efes Müzesi.

Bu kadınların çoğu elinde bir obje tutmaktadır. Bu bazen kuş, bir çiçek, ya da meyva olabilir. Çoğu zaman, uygulanan yöntem, bir tane kadın figürünün kalıbı alınarak, elinde tuttuğu objenin değiştirilmesidir.

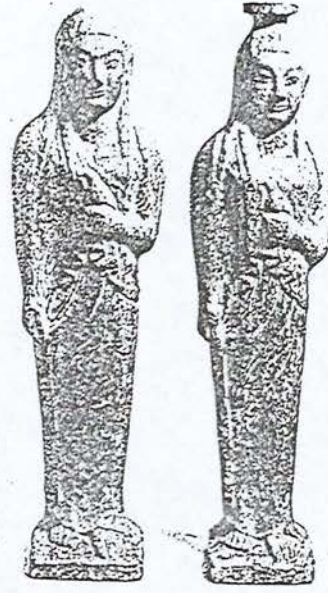
Aşağıda ki fotoğrafta ayakta duran ve elinde bir obje tutan koroplastik örneği görülmektedir. (Fotoğraf 29)

Fotoğraf 29-Kadın figürü. Rodos. M.Ö. 550-525.

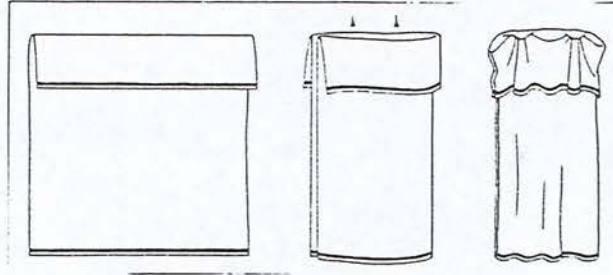
Kalıplamanın yaygınlaşması, Arkaik Dönem koroplastik sanatındaki en önemli gelişmedir. Bu yöntemle, kısa zamanda çok fazla sayıda eser üretilebildiği için artık, koroplastik üretimi bir endüstri halini almaya başlar. Rodos ve Doğu Grek (Anadolu) yerleşim yerlerindeki koroplastların, içi boş kalıplama yöntemini de geliştirmeleri, üretim patlamasının yaşanmasında önemli bir etkidir.

İçi boş kalıplama yöntemi ile bazen heykelcikler, antropomorfik parfüm şişelerine dönüştürülmüşlerdir. Aşağıda bu yöntemle yapılmış, aynı kalıptan üretilmiş bir heykelcik ve bir antropomorfik parfüm şişesi örneği vardır. (Fotoğraf 30) "M.Ö. 540-530 arasında yapılmış ve Rodos Kominus nekropolünde ele geçmiştir. Sağdaki koku şişesi, soldaki heykelciktir ve ikisi de neredeyse aynıdır. Khiton giyen ve elindeki atribütten anlaşıldığı kadarıyla (güvercin), figür, tanrıça Aphrodite'dir. Hafif tombul görünüşü bu dönemin doğu sanatına uygundur. Bu eserin her iki tarafında kalıpta yapılmış ve oldukça düzgündür. Bütünüyle öyle iyi yapılmıştır ki rahatlıkla heykeltraşlık işleri arasına sokulabilir."(Higgins, 1969: 16)

Fotoğraf 30- Koku şişesi. M.Ö. 540-530 yıllarına tarihlenir.

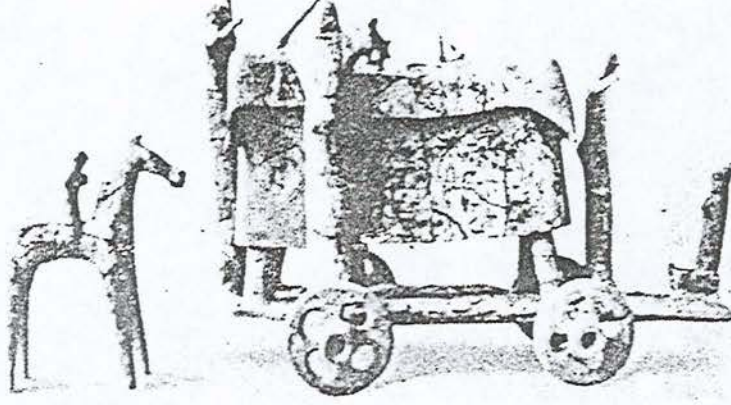
Bu dönemde, kadın figürlerinde kullanılan ana elbise tipi Dor peplosudur. Bu, Miken Çağından sonra başlayan ilk elbise tipidir ve Geometrik Çağ'da da örnekleri vardır. “Yünden kolsuz bu elbise, omuzdan fibula (iğne) ile tutturulur. Bel kısmı kemerle sıkılır ve dökümlü durur.” (Higgins 1967, : liii) (Çizim 4)

Çizim 4- Antik Çağ giyimi olan peplos çizimi.

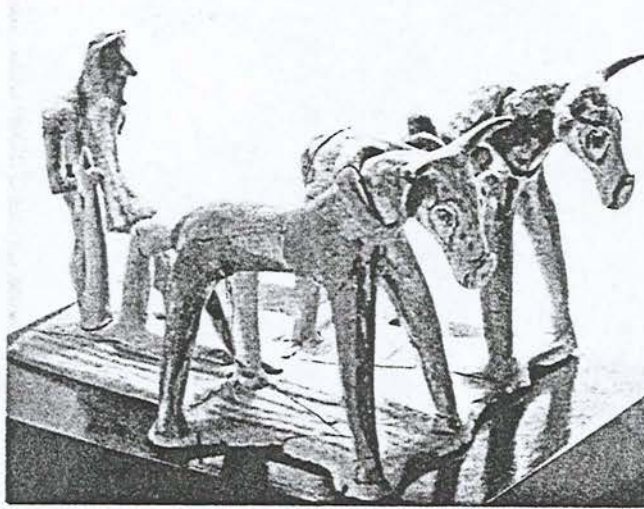
Erken dönemin en etkili yapıtlarından kabul edilen bir örnek, Attika'da Vari'den bulunan bir cenaze arabasıdır. Bu buluntu bir ölüyü ve ona ağıt yakan kadınları anlatmaktadır. Ölünün üzeri örtülmüştür, “üzerinde yer alan kuş ve küçük figür, uçup giden ruhu temsil etmektedir. Bu koroplastiğin kesin olarak tarihlendirilmesi mümkün

olmasa da, M.Ö. 600 dolaylarına ait olduğu düşünülmektedir. ” (Richter, 1979: 194)
(Fotoğraf 31)

Fotoğraf 31- Cenaze arabası. Attika Vari. Atina Milli Müzesi.

Bu döneme ait yine güzel bir örnek fotoğraf 32’de görülebilir. 15.7 santimetre yüksekliğindedir.

Fotoğraf 32- Tarlayı süren adam. Miken.

Arkaik Çağ, M.Ö. 480 de Perslilerin saldırıları sonucu sona ermiştir.

2.4. Klasik Çağ (M.Ö. 480-330) 30

“M.Ö. 480 yılında, Perslilerin, Atina Akropolü’nü de ele geçirdikleri, büyük saldırı sonrasında, özellikle sanat eserleri tahrip edilmiş tapınak merkezleri yeni heykel örnekleri ısmarlamak zorunda kalmıştır.” (Forest, 1994 : 49) Bir anda oluşan bu büyük talep, heykeltıraşların yeni stilleri geliştirerek, bunlarla yapılmış eserlerini pazarlamalarına olanak sağlamıştır. “Böylece Arkaik Çağın, durgun, frontal formlarının yerini, daha hareketli figürler almaya başladı.” (Boardman, 1994 : 288) Koroplastlar da, heykel sanatındaki gelişmeye kendilerini uydurmaya başladılar.

Daha serbest biçimde yapılan Rodos ve Batı Anadolu koroplastikleri, Klasik Çağın erken evresinde önemli rol oynar. Klasik Çağın en önemli buluntu merkezlerinden biri olan Boeotia’da olduğu gibi pek çok merkezdeki koroplastlar, Rodos’tan aldıkları fikirleri geliştirerek yeni figürler yaratmışlardır.

Bu dönemde de kalıp kullanımının yanında, konu olarak da genellikle kadın figürleri devam etmektedir. Klasik Çağ’da yapılan giysili kadın figürleri, mermer ve bronz heykellere benzemektedir. Klasik Çağın en popüler konuları, ayakta duran figürlerdir. Bunlara atribütler eklenerek, aynı figürler tanrı ve tanrıçalar haline de getirilmekteydi. (Çizim 5-6)

Çizim 5- Demeter veya Persophone. İskenderiye. 5. y.y.

Çizim 6- Demeter veya Persophone. İskenderiye. M.Ö. 380.

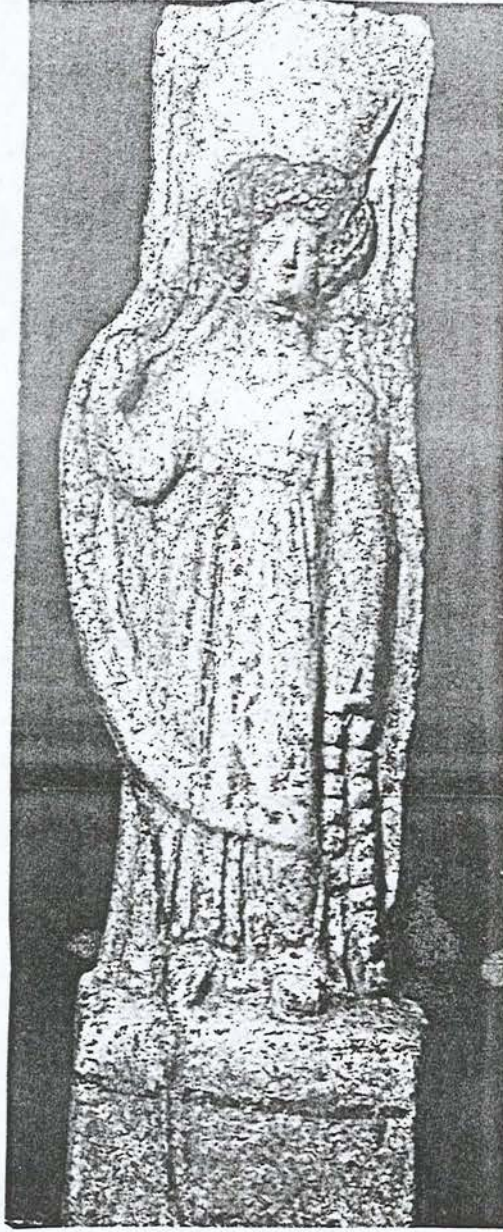
Klasik Çağ'da dikkat çeken bir özellik, elbiselere verilen önemdir. Bu dönemde kadın figürleri için Dor peplosunun yanında, M.Ö. 600 sonrasında Arkaik Dönemden başlayarak, artık İon khitonu kullanılmaktadır. Bu elbise tipi, kolludur. Vücut hatlarını saran, uzun veya kısa bir giyim tarzıdır. Aynı zamanda belden sıkılır. (Fotoğraf 33)

Fotoğraf 33- Antik Çağ giysisi, Peplos ve Khiton fotoğrafı.

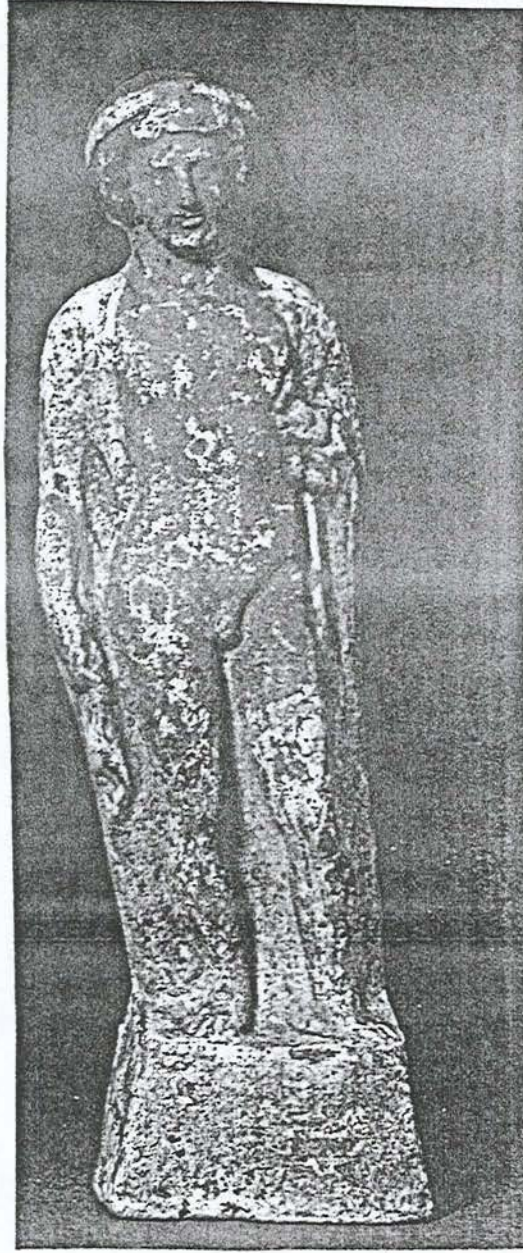
Peplos ve Khiton genellikle bu dönem koroplastiklerinde ve heykellerinde görülen giyisi biçimidir. Kıyafetlerle betimlenmiş figürlerin yanında genellikle süslü kadınlar daha süslü giyisiler giymektedir. Abartılı kıyafetler giyen kadınlarla beraber çıplak gençlerin yapıldığı koroplastik örneklerde bulunmaktadır. Aynı zamanda kompozisyon biçimli koroplastik örnekleride karşımıza çıkmaktadır. Bunlar genellikle neşe içinde görüntülenen insanların yapıldığı koroplastik eserlerdir. "Ayakta Kadın" ismi verilen, oldukça süslü koroplastik örneği fotoğraf 34'de görülmektedir. M.Ö. 400-

375 yıllarına tarihlenmektedir. Saçları ve üzerinde durduğu kaide kırmızı renkte astarlanmış ve peplos giymektedir. 38 santimetre yüksekliğindedir.

Fotoğraf 34- Ayakta Kadın. Tanagra. British Museum. 1907.5-18.12 envanter numarasıyla korunmaktadır.

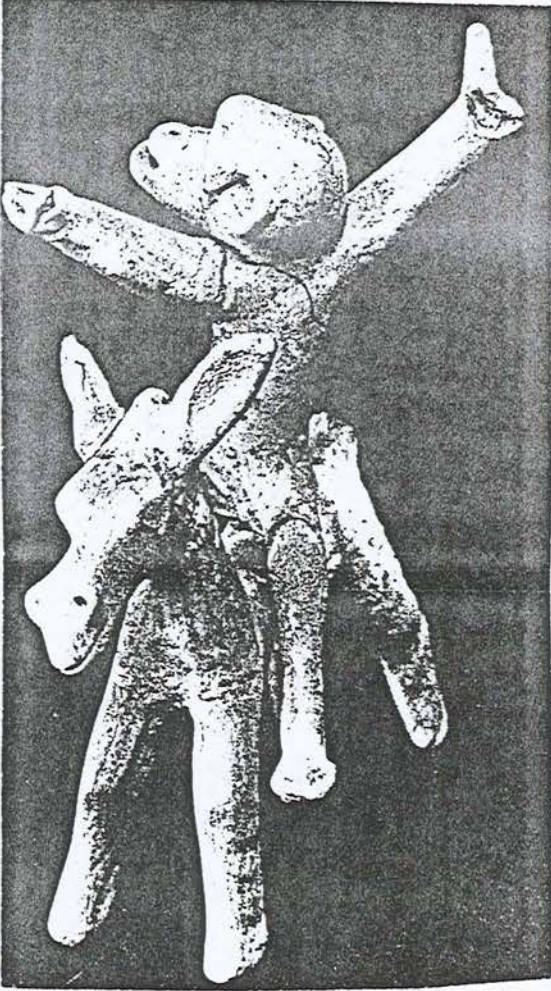
Fotoğraf 35’de çıplak bir gencin tasvir edildiği bir koroplastik örneği görülmektedir. Bu gencin sol elinde horoz vardır. (Antik Çağ’da Horoz fahişelere verilen paradır.) 25 santimetre yüksekliğindedir.

Fotoğraf 35- Ayakta duran genç. British Museum'da 1867.2-5.3 envanter numarasıyla korunmaktadır.

Klasik Çağ'da, hayvan figürlerine, sıkça rastlamak mümkündür. Bazen hayvan figürlerinin, içlerine çakıl taşları konularak, çingirak gibi kullanıldıkları düşünülmektedir. Pindaros'un şiirlerinde "Hayvan figürleri arasında ilginç bir şekilde yer alan maymunların, ev hayvanı olarak beslendiğini anlamaktayız. Menander'in bir

komedisinde ise uzun burunlu bir adamın, kıskanç karısının, evin güzel hizmetçisini, maymunlar arasında bir eşek olarak sürgüne gönderdiğini görüyoruz. Maymun ve eşek gibi hayvan temaları, Arkaik Çağ'dan beri Grek edebiyatının fabıllarına konu olmuşlardır.” (Webster, 1950 : 12) Aşağıdaki örnek “Eşek ve maymun” olarak isimlendirilmiştir. M.Ö. 6. y.y.'la tarihlenen Tanagra buluntusu olan koroplastiğin iki farklı açıdan görüntüsüdür. (fotoğraf 36 A-B) British Museumda korunmaktadır.

Fotoğraf 36-A

Fotoğraf 36-B

Bu gelişmelerle birlikte Attika'da koroplastik sanatı gittikçe önem kazanmaya başlamıştır. Klasik Dönemin en ilginç buluntuları, özellikle Boeotia'dan bulunan koroplastiklerdir. Bunlar günlük işleri ile uğraşan erkekleri ve kadınları anlatmaktadır.

Bu koroplastikler gruplar, halinde olduğu gibi tek başına gösterilmişlerdir. Kadın figürleri genellikle, yemek yada ekmek yaparken, ya da çocuklarıyla beraber betimlenmiştir. Bu dönemin popüler konularından biri de, hayvanlarını besleyen kadındır. (Fotoğraf 37)

Fotoğraf 37- Hayvanlarını besleyen kadın. Boeotia, M.Ö. 5. y.y. 12.5 santimetre yüksekliğindedir.

2.5. Hellenistik Dönem (M.Ö. 330-100)

M.Ö. 330 yılında, Makedonya Kralı Büyük İskender'in Doğu seferine başlamasıyla Hellenistik Çağ başlatılır. İskenderin seferleri, doğu ve batı dünyasını yalnız politik olarak birleştirmekle kalmamış, aynı zamanda kültürel olarak da birleşmelerine zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla bu çağın karakteri Ege dünyasının ötesinde, Mısır, Suriye gibi ülkelerden de kültürel değerler taşımaktadır.

Hellenistik Çağ koroplastik sanatında genellikle kişiliğin belirtilmesine yönelik özellikler yansıtılmaktadır. Koroplastikler ayakta durur yada oturur biçimde, geniş kenarlı şapkaları ve kıyafetleriyle betimlenmiştir. Bu koroplastiklerde yücelik dolu anlamlar ve huzur vardır. Bu dönemdeki koroplastiklerin şekillendirilmesinde torna, el ve kalıp olmak üzere üç şekillendirme yöntemi kullanılmıştır. Hellenistik dönemin en sevilen konuları tanrı ve tanrıçalardır.

Özellikle tanrıça Nike, Aphrodite ve Eroslar sevilen ve çok sayıda kullanılan tanrılardır.

M.Ö. 2. y.y.'la tarihlenen Aphrodit ve Erosun beraber betimlendiği güzel bir koroplastik örneği fotoğraf 38'de görülmektedir.

Fotoğraf 38- Eros ve Aphrodit.

Kabuğundan çıkmak üzere olarak betimlenmiş Aphrodit örneğinde fotoğraf 39’da görülmektedir. Kıyafetleri ve deniz kabuğu oldukça özenilerek yapılmıştır.

Fotoğraf 39- Aphrodit kabuğundan çıkarken, M.Ö. 4. y.y

Hellenistik Dönemde çok popüler olan konu ayakta duran kadın figürleridir. Bu figürlerde daha erken örneklerde görülen kıyafetlere göre özenli bir biçimde yapılmıştır. Kadınlar daha rahat ve serbest biçimlerde gösterilmiştir. Hellenistik Dönem öncesinde ki gibi, tek bir pozda hareketsizmiş gibi duran kadınların yerini daha rahat ve bir şeyler anlatır görünümdeki kadın tipler almıştır. Hellenistik Dönemin ayakta duran kadınların figürlerine ait güzel örnekler bugünde bilinmektedir. Bu figür örnekleri fotoğraf 40, 41, 42, 43’de görülmektedir.

Fotoğraf 40- Ayakta duran kadın. Tanagra. Joseph Brummer koleksiyonu. Sarı ve pembe renkte.

Fotoğraf 41- Ayakta duran kadın. British Museum. Yüksekliği 20.3 santimetre

Fotoğraf 42- Dans eden kadın. Morgantina. Yüksekliği 26.5 santimetre

Fotoğraf 43- Ayağını tutan kadın.

Oldukça kaliteli işçilikle yapılmış bu eserlere aynı döneme ait bir grup figürü örnek olarak verilebilir. (Fotoğraf 44)

Fotoğraf 44- Küçük kız, oğlan, kadın. Hellenistik Dönem.

Bu dönem koroplastiklerinin karakteristik özelliği genellikle arkalarında kare veya dikdörtgen havalandırma deliği olmasıdır. (fotoğraf 45-46) Çok nadiren olsa bu deliklerin piştikten sonra kapatılmış örnekleride bulunmaktadır.

Fotoğraf 45: Ayakta kadın. M.Ö. 450-425. 30 santimetre yüksekliğinde, Arkasında dikdörtgen havalandırma deliği görülmektedir. British Museum.

Fotoğraf 46- Ayna tutan drapeli figür. 21.5 santimetre yüksekliğindedir. M.Ö. 3. y.y.'la tarihlenmektedir.

Drapeli kadın figürüne bir başka örnekte fotoğraf 47’de görülmektedir.

Fotoğraf 47- Drapeli kadın figürü, M.Ö. 3. y.y.’ın ilk yarısı.

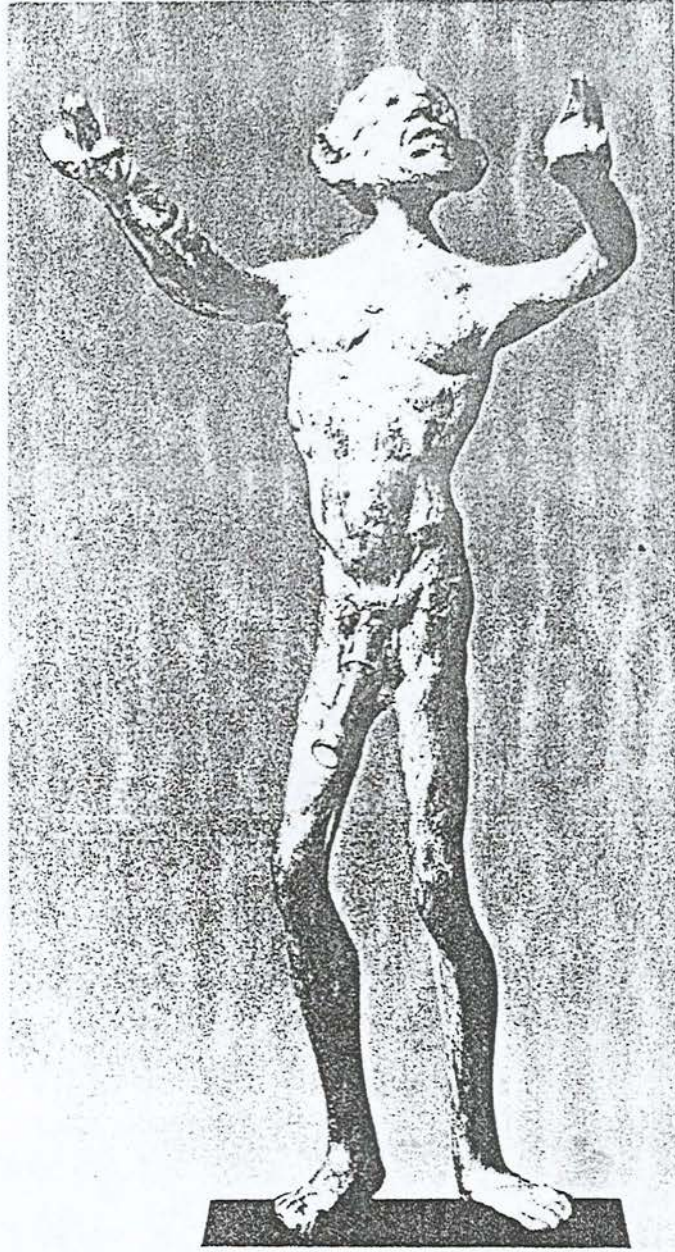
Hellenistik Dönemde yapılan Eroslara ait bir örnekte fotoğraf 48’de görülmektedir.

Fotoğraf 48- Hellenistik Dönem Eros betimlemesi. 11 santimetre yüksekliğindedir.

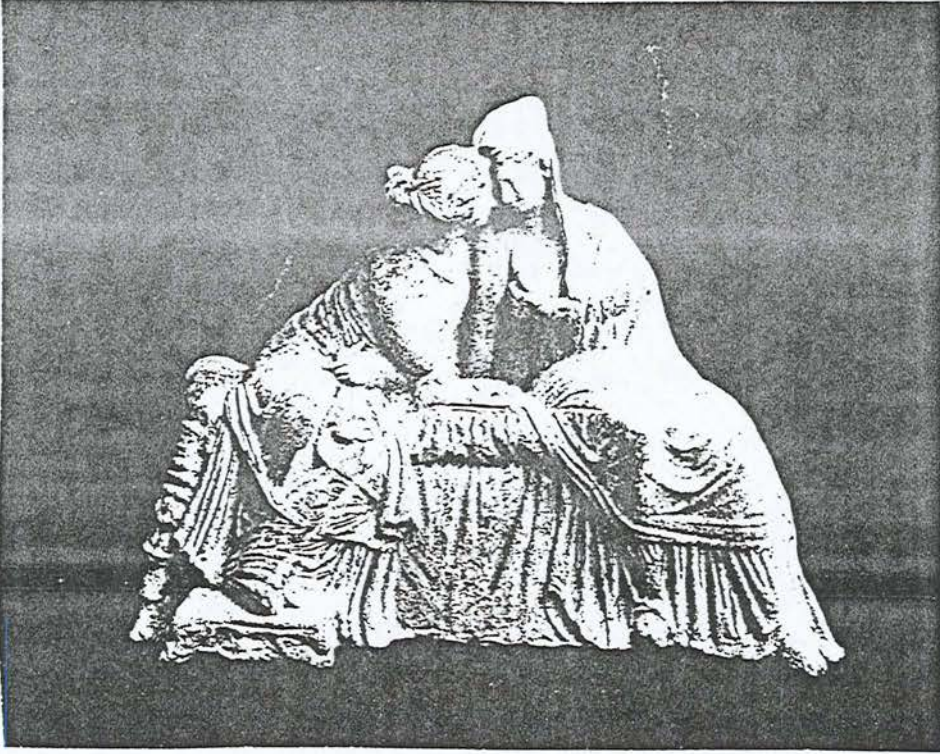
Aynı zamanda Hellenistik Dönemde, komedi tiplerini, fiziksel-zihinsel özüllü tipler ve hareket ile duygunun canlıymış gibi ifade edildiği örnekler karşımıza

çıkılmaktadır. Bu tiplere bir örnek olarak Smyrnadan bulunan ilginç koroplastiği gösterebiliriz. (Fotoğraf 49)

Fotoğraf 49- Ayakta duran boksör. Smyrna, M.Ö. 2. y.y.'la tarihlenmektedir.

Hellenistik Dönemin insanların yaşamlarını anlatır biçimdeki koroplastikler bu dönemin en çok tasvir edilen konularındandır. Hellenistik dönem insanının yaşantısına örnek olabilecek bir koroplastik fotoğraf 50'de görülmektedir. Dedikodu yapan iki kadın tasvir edilmiştir.

Fotoğraf 50- Dedikodu yapan iki kadın. Myrina. British Museum.

Bu gruba giren diğer bir örnekte Parmak oyunu oynayan kadın isimli koroplastiktir. M.Ö. 4. y.y.'la tarihlenir. Figürler hareket halinde tasvir edilmiştir. (fotoğraf 51)

Fotoğraf 51- Parmak oyunu oynayan kadın. Tanagra. Museum of Fine Arts, Boston.

Hellenistik Çağ'da gelişen bu figür tipleri, Roma Çağında da devam etmiştir. Klasik Çağ ile Hellenistik Çağın figürleri benzer özellikler gösterdiğinden dolayı çoğu zaman birbirinden ayırmak oldukça zor olmaktadır. Geç dönem figürlerinin tek farkı kalıptan çıkarıldıktan sonra rötuşlama veya figür üzerinde oynama yapılmamasındandır. Bu sebepten, bu koroplastikleri erken dönemden ayırmak kolaydır.

3. Koroplastiklerde Görülen Bezemeler:

Antik Çağ koroplastik sanatında daha çok Miken Dönemi ve Geometrik Dönemlerde (karşımıza çıkan bezemeler, konularına görede gruplandırma yapılarak aşağıdaki gibi tanımlanmıştır.

Genellikle tüm koroplastiklerde karşımıza çıkan, nokta, çizgi ve leke Antik Çağ koroplastik sanatında, bazen bir kıyafeti, bazen bir şapkanın motifini, kimi zamanda koroplastiğin formuna uygun olarak, yada tamamen zıt biçimde boyanarak kullanılmıştır. Antik Çağ'da tasarım kaygısı ile mi yapıldı bilinmiyor ama her nokta ve çizginin koroplastiğin görünümünü estetik olarak güçlendirdiği ve ifadeyi daha anlamlı kıldığı bir gerçektir. Görsel sanatlarda, resimsel anlatım teknikleri olarak adlandırılan, nokta, çizgi ve leke eserin ifadesini güçlendirmek için önemlidir. “ Buluş, yaratış görünür kılınırken, hem taslak (eskiz), hemde “orjinalin” biçimlendirilmesi, ifade değerinin somutlaştırılması, nokta, çizgi, leke teknikleriyle gerçekleşir...” (Atalayer,1994:142) Koroplastiklerin üzerinde görülen bu bezemeleri nokta, çizgi ve leke dışında konularına görede sınıflandırma yapmak mümkündür. Buna göre; geometrik, bitkisel ve hayvan figürlü bezemeler olarakda sınıflandırılabilir.

Miken Dönemi ve Geometrik Dönemde en fazla karşılaştığımız bu dekorların bir anlam taşıyıp taşımadığı bilinmemektedir. Bu dekorlamanın yapımında astar kullanılmaktadır. Astar “kuru kil ve suyun eşit oranda karıştırılması ile elde edilen, yarı sıvı, akıcı, ince taneli, uygulandığı seramik ürününün yüzeyinin rengini değiştiren, ürüne bazı dekoratif değerler katan renkli bir kil tabakası olarak tanımlanan seramik çamurudur.” (Çobanlı, 1996: 1) Astar kullanılarak yapılan bu dekorlu koroplastiklerde daha çok kıyafetlerin renklendirildiği görülmektedir.

Astarlanarak yapılmış koroplastik örneğin; Ayakta Kadın olarak isimlendirilmiştir. (Fotoğraf 52) Tanagra buluntusudur. M.Ö. 600 ve M.Ö. 580 yılları arasına tarihlendirilmiştir. Gövde el yapımı ve yassıdır. Başı ise kalıpta yapılmıştır. Siyah astar ve ek kırmızı boya kullanılmıştır. Polosu çarkta şekillendirilmiştir. Kıyafeti

ve saçlarında ki detaylar gibi özellikleri astar ile boyanarak ifade kuvvetlendirmeye çalışılmıştır. Geometrik bezemeler kullanılarak elbisede ve polosuna bir hareket verilmiştir. Boynundaki kolye gibi detaylar yine astar ile belirtilmiştir. Figürün polosunda çiçek motifide yer almaktadır.

Fotoğraf 52- Ayakta Kadın.

Fotoğraf 53’de İskelede Kadın isimli bu koroplastik örneği görülmektedir. Bu örnekte diğer örnekte ki gibi bazı detayları belirgin kılmak için astar kullanılmıştır. M.Ö. 580 yılına tarihlenmektedir. 21 santimetre yüksekliğindedir. El yapımı olup, soluk

turuncu rengindedir. Üzerindeki dekorlama siyah astar ile yapılmış, saçlarını kaşlarını ve elbisesini güçlendirmek için geometrik desenler çizilmiştir.

Fotoğraf 53- İskemlede Kadın.

Tüm bu motiflerin bir arada görüldüğü güzel bir örnekte M.Ö. 8. y.y.'la tarihlenir. Boeotia yapımıdır. Gövdesi çarkta şekillendirilmiş, kafası ve ayakları el yapımıdır. Üzerinde iç içe geçmiş daireler, çizgiler, kuş resmi, leke ve geometrik şekillerin olduğu bir koroplastik örneği aşağıda verilmiştir. (Fotoğraf 54)

Fotoğraf 54- Çan gövdeli idol.

Daha geç dönemlerde karşımıza çıkan renkli astarlı koroplastik örneklerinden günümüze kadar ulaşmış bir çok örnek vardır. Bazılarında renk kaybı olsa da üzerlerindeki renkleri görmek mümkündür.

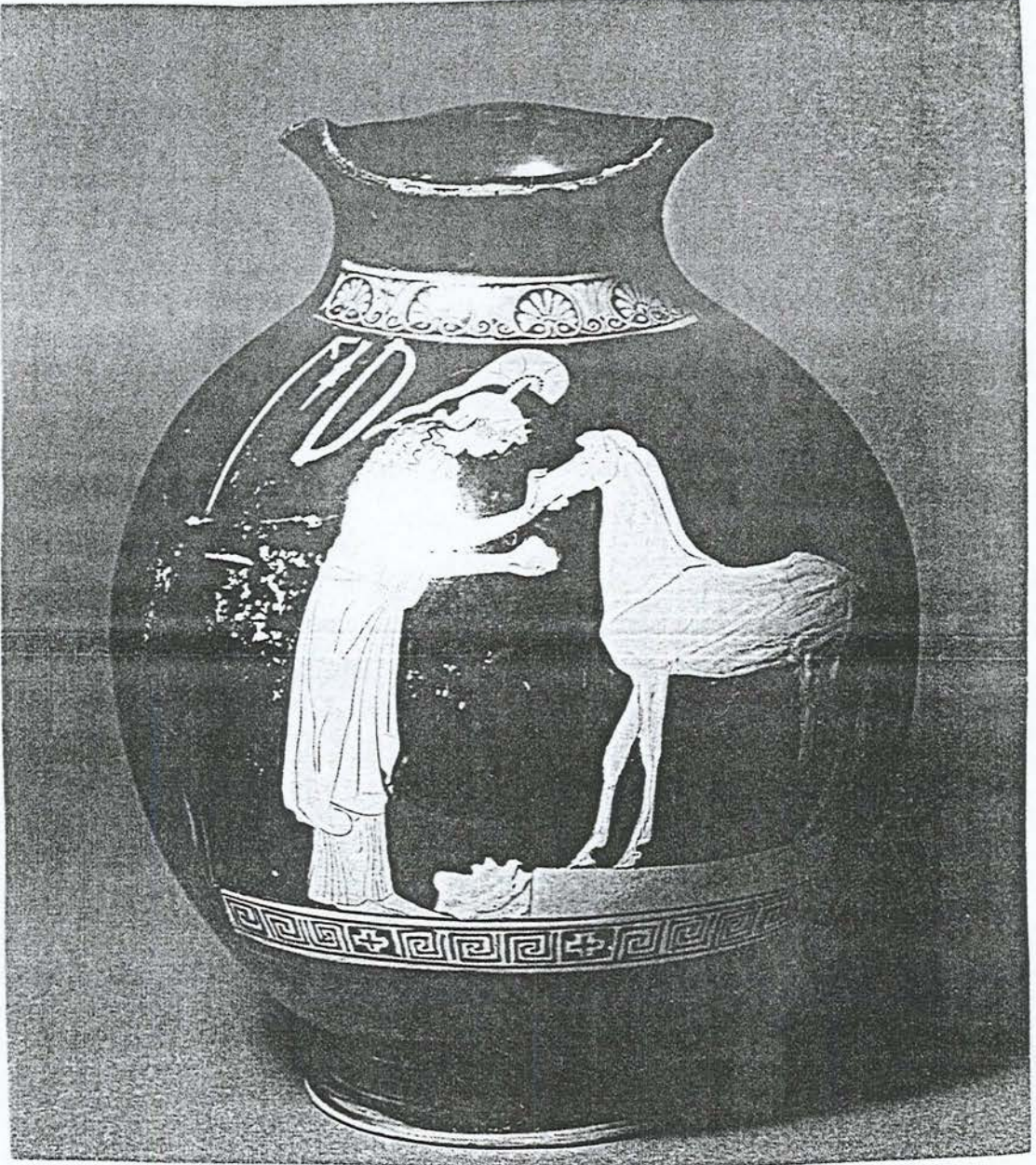
M.Ö. 300- M.Ö. 275 yıllarına tarihlenen bir koroplastik örneği görülmektedir. 24 santimetre yüksekliğinde olan bu koroplastik ayakta kadın ismini almıştır. Koroplastiğin ön yüzü çok özenli yapılırken arka yüzü kabaca şekillendirilerek bırakılmıştır. Arka yüzeyinde kare havalandırma deliği yapılmıştır. Saçlarında kırmızı, elbisesinde ise koyu

göl rengi diye tanımlanan renk kullanılmıştır. Khitonunda ise mavi renkler görölmektedir. (Fotoğraf 55)

Fotoğraf 55- Astarlı koroplastik. Aleksandria. M.Ö. 300-275. Tanagra 20.5 santimetre yüksekliğindedir.

Koroplastik sanatçısının tüm bu eserleri yaparken kullandığı aletlerle ilgili kesin bir bilgi bulunamamıştır. Diğer konularda da olduğu gibi vazo resimleriyle tanımlanan pek çok şey kullanılan aletler içinde geçerlidir. Bir Attika vazosunda koroplastik sanatçısının arkasında aletlerinin gösterildiği resimli bir örnek vardır. (Fotoğraf 56)

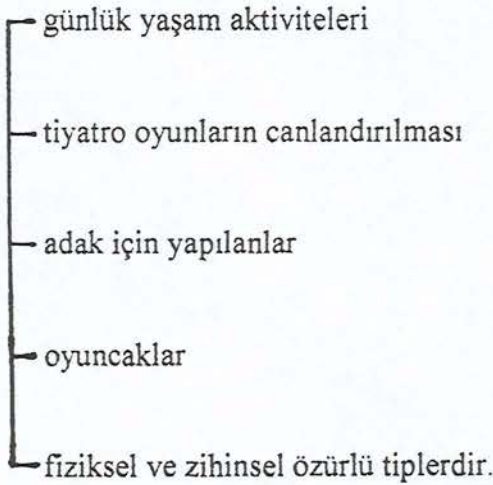
Fotoğraf 56- Attika Vazosu

Antik Çağ'da gördüğümüz bu bezemeler aslında günümüz seramik sanatında kullanılanlardan çok farklı değildir. O dönemde dekorlamayı belki bir elbise kıvrımını vurgulamak için verirken, günümüz sanatında ise içeriği güçlendirmek gibi bir düşüncede eklenecek kullanılmaktadır. O dönemde kaygı güdülüyormuydu bilemiyoruz ama bugün sanatçı her koyduğu nokta, çizgi ve lekenin neden orada olması gerektiğinin hesabını kendi içinde yapmaktadır. Antik Çağ insanının yaptığı işlerdeki naiflikle beraber ifadenin bu denli güçlü olması ve dönem içinde insanın yaşamını, ve yerini anlatabilecek kadar etkileyici olması belkide bugün bizi araştırmaya iten sebeplerdendir.

4. Koroplastiklerin Konularına Göre Sınıflandırılması:

Korplastik sanatı konu olarak çok geniş bir yelpazeye sahiptir. Günlük yaşamdan, tiyatro oyunlarına kadar farklı konularda pişmiş toprak eser görmek mümkündür. Antik Çağ insanının tüm yaşamını kaplayan bu sanat dalını incelemek ve araştırma yapmak için konularına göre gruplandırma yapmak gerekmektedir.

Konularına göre yapılan bu gruplarda ;

Aşağıda konular bu sıralama ile daha detaylı olarak anlatılmaktadır.

4.1. Günlük Yaşam Aktivitelerinin Yapıldığı Koroplastikler

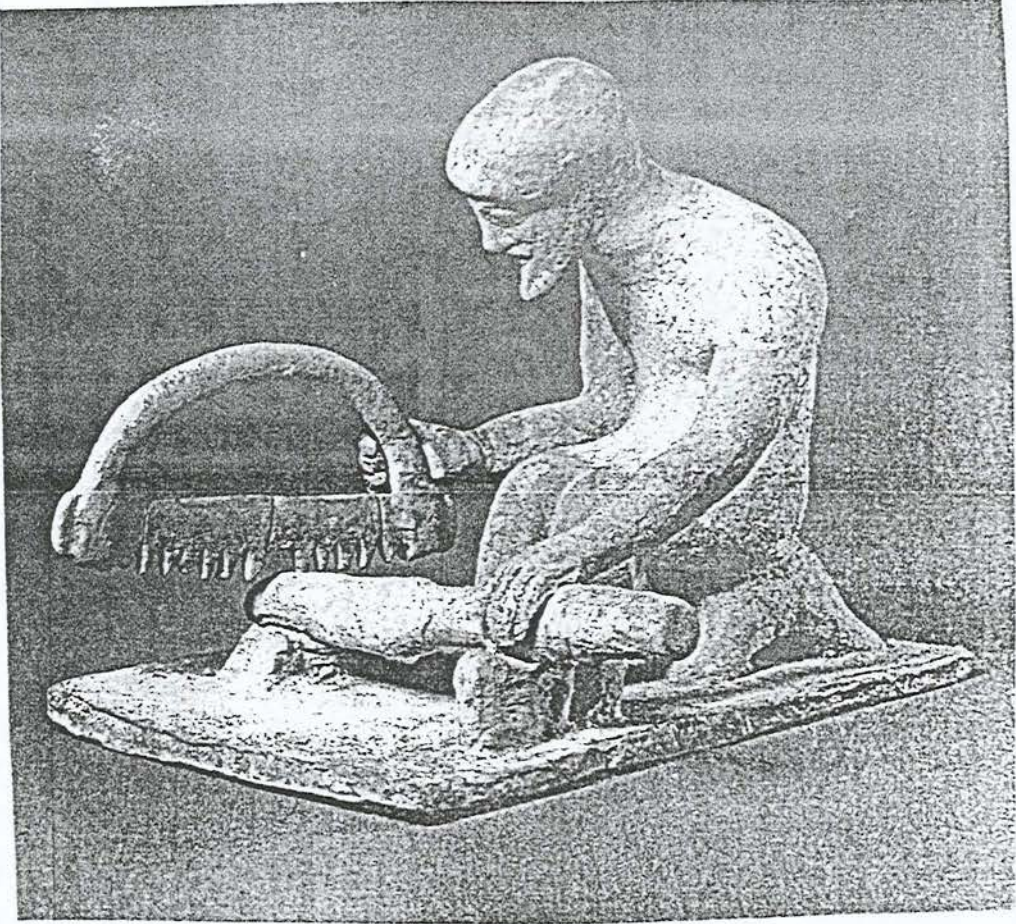
Günlük yaşam aktivitelerinin konu olduğu bu koroplastik grubunda, adından da anlaşılacağı gibi, o dönem insanının, günlük yaşamda yaptıkları, mesleği ve zevk aldığı şeylerin konu olarak işlendiğini düşünebiliriz. Bunlar kimi zaman bir marangoz ya da berber, bazen ekmek pişiren, yoğuran bir kadın, bazen de bir hayvanın küçük bir kopyası, olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu terrakottaların neden yapıldığına dair bir yorum yapmak çok zordur. Görevi tabak, çanak, vazo...vb. şeyleri yapmak olan terrakotta sanatçısı, belki de can sıkıntısından eline aldığı bir çamur kütesiyle, çevresindeki arkadaşlarının günlük yaşamdaki uğraşlarını konu alan küçük heykelcikler yapmış olabilir. Bu olasılık daha ilkeri zamanlarda koroplastik sanatı ve onları yapan sanatçının, koroplastın doğmasına sebep olacaktır.

İlk dönemlerde bir koroplastik endüstrisinden ve atölyelerinden bahsetmek çok zordur. Çok az sayıda üretilen bu koroplastiklerin pazar oluşturması, bir süreci gerektirmiştir. Geç dönem arkeolojik buluntularına göre, üretimleri artarak heykel sanatıyla benzer özellikler taşıyan, temiz işçiliği olan her biri tek başına sanat eserleri sayılabilecek bir düzeye gelmiştir. Yaşamlarının her alanında ihtiyaç duydukları terrakottalar konularına görede çeşitlilik gösterecek ve herbiri kendi içinde araştırma konusu olacaktır. Günlük yaşam aktivitelerinin yapıldığı koroplastiklerin bazıları aynı zamanda oyuncak ve adak eşyası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu koroplastikler günümüz sanatı içinde değerlendirildiğinde içerik olarak zayıf ama tarihsel değeri açısından bakıldığında da bize dönem içinde ki insanın yaşam tarzını çok güzel anlatmaktadır.

Günlük yaşam aktivitelerinin yapıldığı koroplastik örnekleri oldukça fazladır. Bir marangozun tasvir edildiği koroplastik örneği fotoğraf 57'de görülmektedir.

Koroplastik 8.5 santimetre yüksekliğindedir. M.Ö. 500-475 yıllarına tarihlenir. Kafası kalıpta yapılmış, gövdesi ise elle şekillendirilmiştir.

Fotoğraf 57- Marangoz. Kopenhag, Danimarka Milli Müzesinde bulunan bu eser 3888 nolu envanter numarasıyla saklanmaktadır.

Rodos buluntusu olan bir başka örnekte M.Ö. 5. y.y.'nin ikinci yarısındanır. Yalağın içinde hamur açan bir kadındır. Bu figürin kolları gövdesine, gövdeside yalağa birleştirilmiştir. Sallandığında figürde hareket etmektedir. Bu bize hem günlük yaşamdan bir kesit sunar, hemde oyuncak olarakda düşünülebilir. (Fotoğraf 58)

Fotoğraf 58- Hamur açan kadın.Rodos buluntusu,

M.Ö. 5. y.y.'nin ilk yarısında en önemli eserlerden olan günlük yaşam aktivitelerinin gösterildiği güzel bir örnek fotoğraf 59'de görülmektedir. Boeotia da bulunan koroplastik buğday öğüten kadın olarak isimlendirilmiştir. Bunun yanında "ocakta pişirim yapan kadın" da o dönem içinde kadının değişmeyen rolündende bahsetmektedir. (Fotoğraf 60)

Fotoğraf 59- Buğday öğüten kadın

Fotoğraf 60- Pişirim yapan kadın

“Ekmek yoğuran kadın” ismi verilen bir başka koroplastik örneği de fotoğraf 61’de görülebilir. M.Ö. 500-475 yıllarına tarihlenmektedir. 11 santimetre yüksekliğinde ve Tanagra buluntusudur.

Fotoğraf 61- Ekmek yoğuran kadın, Eser bugün Atina Milli Müzesinde 4044 nolu envanter numarasıyla saklanmaktadır

M.Ö. 500 - 475 yıllarına tarihlenen örnek yine Tanagra buluntusu olan “ ekmek tavaşı taşıyan kadın” ismi verilen koroplastik örneğidir. Bu örnek Bali’de bir terrakotta lahitin içinde diğer günlük yaşam koroplastikleriyle beraber bulunmuştur.

(fotoğraf 62)

Fotoğraf 62- Ekmek tavaşı taşıyan kadın. Koroplastik örneği Atina Milli Müzesinde 4756 nolu envanter numarasıyla saklanmaktadır

Günlük yaşam aktivitelerine diğer bir örnekte fotoğraf 63’de görölmektedir.
“ Yemek yapan kadın ile kızı” isimli koroplastik Tanagra buluntusudur. 10.7 santimetre
yüksekliğindedir. M.Ö. 500-475 yıllarına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 63- Yemek yapan kadın ve kızı. Bu koroplastik örneği Boston, Güzel
Sanatlar Müzesinde 01.7788 envanter numarasıyla korunm

Günlük yaşamın aktarıldığı koroplastikler oldukça gerçekçi eserlerdir. Bu eserler sayesinde Antik Çağ insanının, neler yediğini, ne işlerle uğraştığını, meslek gruplarını görebiliyoruz.

4.2. Tiyatro Oyunlarının Canlandırıldığı Koroplastikler

Bu gruba giren koroplastikler oldukça ilginç olmalarının yanında, Grek tiyatro sanatı hakkında da önemli bilgiler vermektedir. Birbirinden farklı, komedi unsuru taşıyan bu eserler, antik Grek mizahı ve tiyatro sanatını, seramiklerle bugüne ulaştırmayı başarmışlardır. “Koroplastik sanatının başlangıç dönemleri olan Minos, Miken ve Karanlık Çağların insanının tanrıları, tarihi ve kahramanları ile, tiyatro tarihi için çok önemli olan dönemler değildir. Fakat bu dönemlerin etkileri, Homeros’un İlyada ve Odesseia’sına materyal sağlamaları açısından önemlidir.” (Brackett, 1987 : 18)

Minos, Miken ve Karanlık Çağların güçlü etkileri daha sonraki dönemlere yansımıştır. Bu yansıma sonucunda Antik Yunan tiyatrosu oluşmuştur. “Grekler yazmayı M.Ö. 700’lerde Fenikelilerden öğrenmişlerdir. Tiyatro ile ilgili kayıtlar M.Ö. 500’lerde başlamıştır.” (Brockett,1987:15) Antik Çağ’da kostümleri ve masklarıyla canlandırdıkları karakterlerden en sevdiğiniz tipten bir seramiğini alıp evinize gidebilirsiniz. Aslında o günden bugüne mantık çok da değişmemiştir. Bugün günümüz gençliğinin en çok gittiği yerlerde, film kahramanlarının birer oyuncuğunun yapıp bir pazar ve rakabet oluşturduğu bilinmektedir. Belki içerik ve işleniş Antik Çağ’dan farklı olabilir ama mantık aynıdır.

Grek terrakotaları ve vazo tasvirlerinde yer alan aktörlerin standart elbiseleri; kollu, oldukça süslü, tunikler ve masklardır. Bu elbiseler, Dionysos rahiplerinin elbiselerinden geliştirilmiştir. Komedi oyunlarının kostümlerinde, elbise çok küçüktür. Cinselliği ön plana çıkarır. Aktörler, bu elbiselerin altına, aşağıdaki fotoğraftaki gibi, vücuda yapışan giyimler giyerler. Ama cinsellik imajını pekiştirmek için takma phalloslar takmışlardır. “Dişi karakterlerde de, cinsel organlar abartılarak gösterilmiştir.

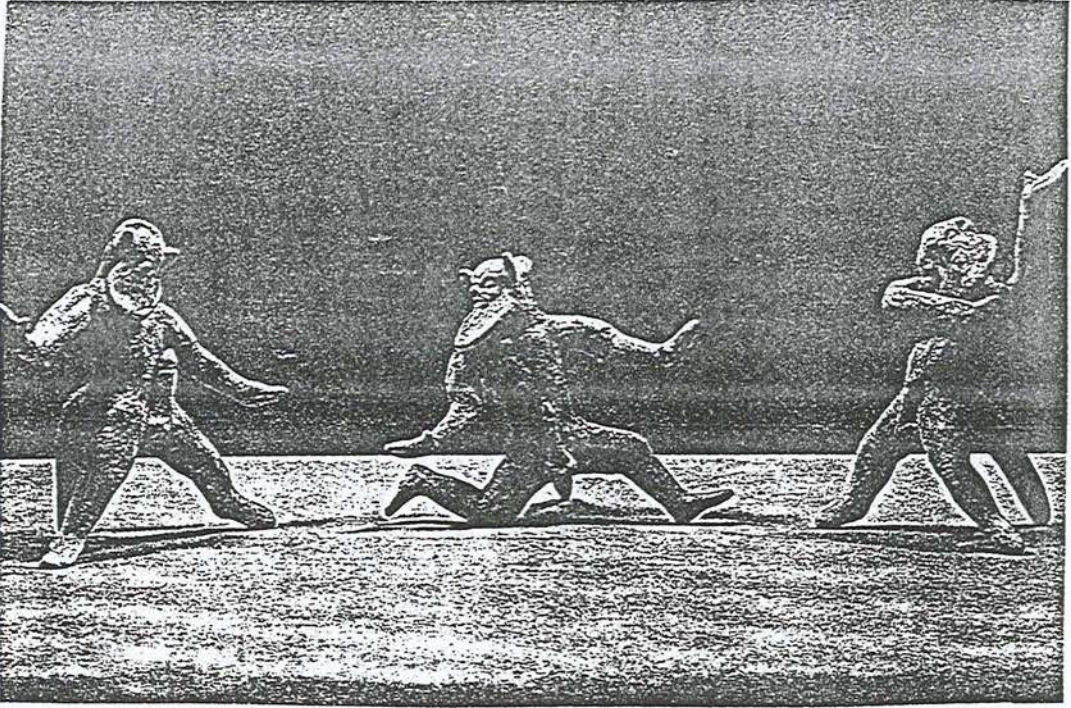
Bu karakterler tüm resim ve figürinlerde bu olguyu vurgulamışlardır.” (Brackett 1987 : 33-34)

Aşağıdaki çizim ve fotoğrafta, bu terrakotalara örnekler görülmektedir.
(Çizim7)

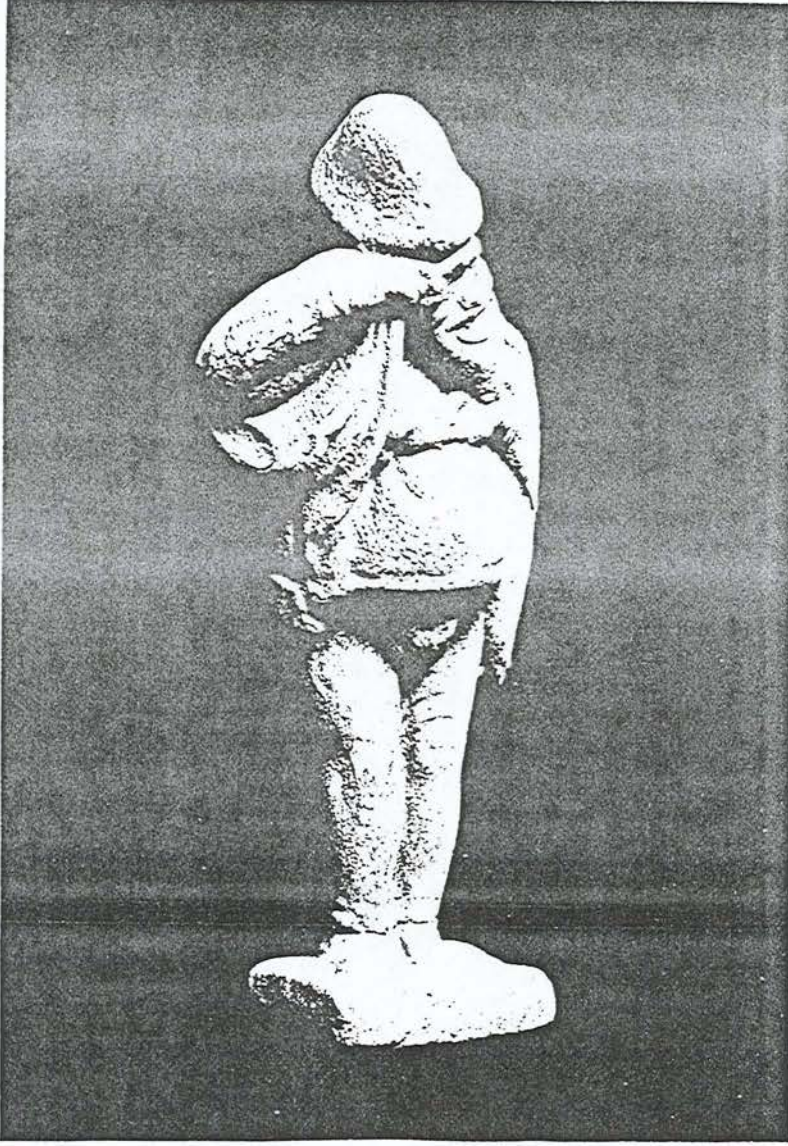
Çizim 7- Bir eski komedi karakterini canlandıran terrakotta heykelcik çizimi.

Takma phallosların takılarak oynandığı bir tiyatro oyunun figürleri günümüze kadar ulaşmıştır. Bu koroplastikler, Boeotiadan, toplu halde bulunmuşlardır. (Fotoğraf 64)

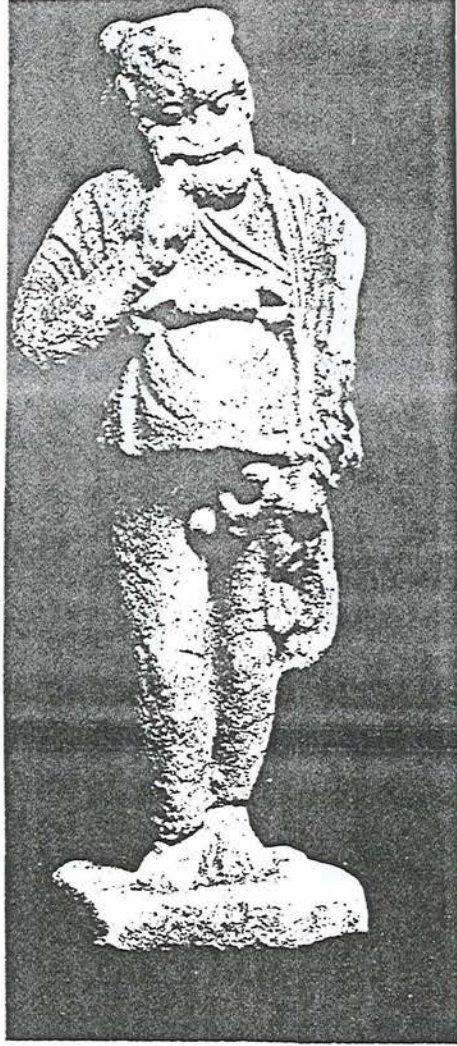
Fotoğraf 64- Tiyatro figürleri. M.Ö. 5. y.y'la tarihlenir. Boeotia buluntusudur.

Koroplastiklerin, canlandırdıkları oyunların metinleri günümüze ulaşamadığı için daha da önem kazanır. Fotoğraf 65'de bulunan aktör, “ ...takma phallos takmıştır, ve vatkalı kostümü ile deforme olmuş yaşlı bir bedeni canlandırmaktadır. Tipleme erken ve orta komedi dönemlerinin sinirli babasıdır.” (Webster, 1950 : 22)

Fotoğraf 65- Atina mezar buluntusu .

Atina'dan bir mezardan bulunan yedi heykelcikten oluşan bir grup terrakotta, bir komedi oyununun bütün karakterlerini içermektedir. Bu setin replikaları, M.Ö 348 yılında yakılan Olynthus kentinde de ele geçmişlerdir. Karakterler, bebekli bir hemşire, genç kadın, Herakles, şapka takan ağlayan bir adam, sepet ve kova tutan bir adam, oturan köleden oluşmaktadır. "Herakles parmağını ağzında tutar çünkü sürekli olarak yemeği düşünür . (Fotoğraf 66)

Fotoğraf 66- Heraklesin canlandırıldığı bir komedyen koroplastiği.

Kova ve sepet tutan adamlar, oyun içindeki şöleni hazırlayan tiplerdir.
(Fotoğraf 67) Bu figürler ağlayan yaşlı adamın köleleridir. (Fotoğraf 68)

Fotoğraf 69- Oturan KÖle

Fotoğraf 70- Bebek bakıcısı

4.3. Adak İçin Yapılan Koroplastikler

Adak Figürleri genellikle elde taşınabilecek gibi düşünölmüş, küçük boyutlu figürlerdir. Yapılan bu figürlerin, dini amaçlara hizmet etmesi için kullanıldığı bilinmektedir. Adak figürleri, tapınaklardan ve mezarlardan ele geçtiği gibi, ev içi kutsal mekanlardan da bulunmaktadır. “Bütün dönemlerde konuları baskın olarak dini olduğu için evlerde bulunsalar bile bunların ev içi kutsal noktalara ait olduklarını düşünebiliriz.” (Higgins,1969: 7.)

Ev içindeki kutsal mekanlardan bulunan tanrı ve tanrıça figürlerinin neden bu mekana bırakıldıklarıyla ilgili bir varsayım, bu terrakotaların, tanrı ve tanrıçaların yerine geçtiğidir. Figürlerin içlerinde, yaptıkları tanrı ve tanrıçaların ruhlarını taşıdığına inanılmaktaydı. Bu yüzden, bu figürlerin, ev halkının yaptığı duaları duyarak onların adaklarını kabul ettiğine inanılır. Evde bulunan terrakotaların amaçları ile ilgili böyle ilginç yorumlar yapılırken, tapınaklarda bulunanlar da bir o kadar ilginç, ve fantastik yorumlara ve bulgulara sahiptir.

Tapınaklarda bulunan adak figürlerinin dini bir amaca hizmet etmek için bırakıldıkları kesin olarak bilinmektedir. Bu küçük figürlerin çoğu adağın yapıldığı tanrı ve tanrıçayı canlandırmaktadır. Genellikle ölümden sonraki hayatı sağlayacak olan Demeter (Toprak ana), Persephone (Buğday-kız Kore'nin cehennem kraliçesi olduktan sonraki adı.) ve Dionysos (Antikçağ Yunan düşüncesinin üç büyük tanrısından biridir.) gibi tanrı ve tanrıçalara adandıkları görülmektedir. Demeter ve Persophonenin betimlendiği güzel bir terrakotta örneği bulunmaktadır.

Fotoğraf 72'de M.Ö. 7. y.y.' dan çok kompleks bir parça görülmektedir. "Yan yana iki kadın oturmaktadır. Öncekiler gibi gövdeler elle, başlar kalıpla yapılmıştır. Yüzleri M.Ö. 625'lerin gelişmiş dedalik sitilindedir. Thebai'den bulunmasına rağmen, kil ve sitil Korintte yapıldığını gösterir. Detayları astar ile boyanarak dahada belirgin olması sağlanmıştır. Bu kadınlar muhtemelen toprak tanrıçaları olan Demeter ve Persephone'dir. Ana kız olmalarına rağmen benzer olarak yapılmaktadırlar. Oturdıkları koltuk bir arabayı anlatmaktadır. Muhtemelen arabanın gövdesi ahşaptan idi ve terrakotta hayvanlar tarafından çekilmekteydi. Tanrıçalar peplos ve kutsal baş giysisi olan polos giymekteler." (Higgins, 1969:15)

Fotoğraf 72- Demeter ve Persophone,

Bu terrakotta figürlerin günümüze kadar ulaşmasının sebebi; bunların amaçlarına ulaşip görevlerini tamamladıktan sonra, tekrar bu tapınağa getirilecek olan yeni adak armağanlarına yer açmak için bir törenle topluca gömülmeleridir. Bu figürlerin tekrar kullanılmasını önlemek için nadiren de olsa, kırılarak gömülmüş olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir kadının adakta bulunurken tasvir edildiği güzel bir koroplastik örneği vardır. Çalışmanın kapsadığı atölyeler dışında üretilmiş olsada adakta bulunanları anlatan güzel bir örnektir. (Fotoğraf 73)

Fotoğraf 73- Adakta bulunan kadın. M.S. 100-300 Ürdün buluntusu.

• M.Ö. 8. y.y'la tarihlenen Boeotia'da bulunan çan gövdeli adak figürleri vardır. Bu figürlerin geç dönem örnekleri, yapıldıkları dönemin stillerini çok iyi yansıtmaktadır. Çan gövdeli adak figürlerinin (bebeklerinin) dini bir olayda, bir ağaca asılmak için yapıldıkları görülmektedir. (Fotoğraf 74) "Bahar şenliğinin son gününde Dionysus'un onuruna Atinada "Anthesteria" adı verilen bir tören yapılırdı. Bu törende yapılan adak figürleri, (bebekler) ağaçlara asılırdı. Bebeklerin sallanmaları (aiora) bir arındırıcıydı. Bebekleri asanların günahlarının temizleneceğine inanılırdı." (Webster, 1950: 14)

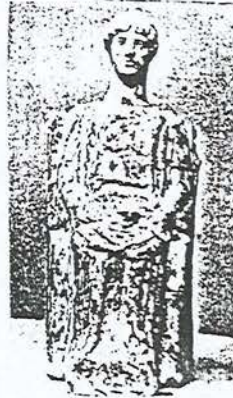

Fotoğraf 74- Adak figürü, M.Ö. 7. y.y'la tarihlenir. Atina.

Tapınaklara bırakılan figürlerin ise tapınak hizmetkarı olarak düşünüldüğü de söylenmektedir. “Heykelcik gerçek bir insandan daha kalıcı bir tapınak hizmetkarı olarak, ya da, canlı kişi başka bir iş ile uğraşırken tanrının koruyucusu olarak düşünülmüş olabilir.” (Webster, 1950: 8) Tapınağa bırakılan figürün, gerçek insandan daha kalıcı ve sadık olacağı düşünülmüştür. Yaşamını sürdürebilmek için insan günlük hayatta yapması gereken işlerle uğraşırken, onun yerine yapmış olduğu figürünün tapınaktaki görevini gerçekleştirdiği düşüncesine inanır.

En popüler olan figür tipleri ise ayakta duran tanrıçalardır. Bu tanrıça figürlerinde drapelerinde ve yüz hatlarında belirtmek istenen yerler genellikle kırmızı astar ile boyanmıştır. Bu tanrıçaların yerlere kadar uzanan elbiseleri ve taç gibi açılan saç aksesuarları görülmektedir. Çalışmanın, “Terrakotaların Tarihsel Gelişimi” bölümünde anlatılan M.Ö. 1400 öncesinde ortaya çıkıp M.Ö. 1300 sonrasına kadar devam eden ve arkeologların Yunan Harfleriyle isimlendirdikleri üç figür tipi tapınak adağı olarak kullanılmıştır. (Bkz çizim 3)

Fotoğraf 75’de ki örnek M.Ö. 460-450 yıllarına tarihlenmektedir. Bu oturan tanrıça tipinin ilginç bir özelliği vardır. “Dizlerinin üzerine toplanmış drapeleri vardır. Bu figürde sanatçı bir hata yapmıştır. Peplosun dizde toplanıp bacağı çıplak göstermesi yalnistir. Bu örnekteki kil ve yapım tekniği Atina olduğunu gösterir. M.Ö. 5. .y.y’ın ikinci yarısında Boeotia sanatçıları bunları kopyalar. Ana özelliklerini koruyup modernleştirmişlerdir.” (Webster, 1950: 19.)

Fotoğraf 75- Oturan tanrıça.

Mezarlarda bulunan koroplastikler genellikle ölünün değer verdiği eşyalar ile gömülmesi geleneğine bağlıdır. Mezar buluntularının en başında genç kadınlar gelmektedir. Bunları takip eden figür tiplerini ise, kızlar, erkekler, ağlayanlar, hayvanlar, kuşlar ve meyvelerdir. M.Ö. 7. y.y'dan sonraki dönemlerde, daha gerçekçi, daha insana benzeyen kadın ve erkek figürleri karşımıza çıkmaktadır. Bunlar hakkındaki gerçeğin ne olduğunu bulmak için başvurulabilecek bir şey olmadığından ne amaca hizmet ettiklerine dair kesin bir bilgi verilememektedir.

Mezarda bulunan koroplastikler için, ölünün yaşarken zevk aldığı şeyler düşünülerek, küçük bir terrakotta yapıp ölüyle gömülmüş olabilecekleri varsayılır. Eğer bir süvari ise ata binmiş bir süvari yapılır, ya da bir aktör ise bir aktörler grubu bırakılmaktadır. Böylece ölümden sonrada hayatta zevk aldığı şeylerle beraber olacaktır. Bir başka varsayım ise mezarda bulunan küçük insan figürlerinin insan kurbanının yerine geçtiğidir. “ Miken döneminde soylu kişilerin cenazelerinde insan kurbanı edilirdi. Bunun anısı Akhileus'un Patraklos'un cenazesinde Troyalı esirleri öldürmesinde görülmektedir. Mezarlara heykel koymanın orijini, belki, bu insan kurbanının yerine yapılmasında yatmaktadır. Tapınağa bırakılan heykelcik yaşayan bir insanın yerine olabilir.” (Webster, 1950: 8.)

Grek cenazelerinin önemli özelliklerinden biri, kadınların cenazelerde kendilerini perişan etmeleridir. Bu sahne pek çok terrakottanın konusu olmuştur. Saçlarını yolan, göğüslerini döven kadınlar terrakotta olarak mezarlara bırakılmışlardır. Amsterdam'da güzel bir örnek vardır. (Fotoğraf 76) Figürün başı ve gövdesinin üst kısmı kalıplanarak yapılmıştır. Gövdenin alt kısmı çarkta şekillendirilmiştir. M.Ö. 6. y.y'la tarihlenmektedir. Pörtlek gözleri ve saçtaki stilizasyon gibi özellikler tarihlendirme yapılırken yardımcı olan unsurlardandır. Figürün 8 santimetre yüksekliğindedir. Küçük olmasına rağmen dönemin en güzel örneklerinden biri olarak nitelendirilmiştir.

Fotoğraf 76- Yas tutan kadın. M.Ö. 6. y.y'la tarihlenen bu koroplastik mezar hediyesidir.

Bu figür tiplerinin mezar hediyesi olarak verilmesinin sebebi ise cenaze sonrasında da ağıtın simgesel olarak sürmesini sağlamaktır. Bunlar bazen tek başına küçük figür olarak, bazen de M.Ö. 6. y.y ve M.Ö. 7. .y.y' da olduğu gibi bir vazonun veya bir kaseenin kulplarında, kulbun üst kısımlarında durmaktadır.

Tüm buluntular ve varsayımlar düşünüldüğünde, Antik Çağ insanının hayal dünyasının ve inançlarının güçlülüğü ortaya çıkmaktadır. O dönemin insanı günümüz insanından daha fantastik bir dünyanın içinde ve onu hiç yalnız bırakmayacak kadar sevdiği ve koruduğu bir inancın sahibi olduğu ortaya çıkmaktadır. Ölümünden sonraki hayatın olduğu inancı o kadar güçlüdür ki, yaptıkları heykellerin onu yalnız bırakmayacağı düşünülmektedir.

4.4 . Oyuncak Olarak Yapılan Koroplastikler:

Oyuncak olarak karşımıza çıkan figürlerde genellikle işlenen konular; hayvanlar, atın üstünde insan figürleri, sonradan giydirilmek üzere yapılmış çıplak figürler, küçük ev eşyalarıdır. Genellikle çok fazla üretildiklerinden içinde buldukları dönemin daha gerisindeymiş gibi bir görünümde dirler. Diğer koroplastik gruplarına göre daha özensiz yapılmıştır. Oyuncakların arkalarına yapılan hava delikleri buna örnektir. Dikkatsizce yapılmıştır. Bunlar esere kötü bir görünüm vermektedir. Bu koroplastiklerin yapımı kolay olduğundan aynı zamanda çok ucuzdur. “Koroplastlar, terrakotaların alım gücü ve statüsü düştüğünde oyuncak yapmaya başlamıştır.” (Higgins,1967:50) Zaten azalan alım gücü nedeniyle ucuza satılan bu eserlere gerekli özenin gösterilmemesi, terrakotta endüstrisini olumsuz yönde etkilemiştir.

Oyuncak olarak yapılan bu koroplastiklerin şekillendirilmesinde iki yöntem kullanılmaktadır. “Elle şekillendirildikleri gibi kalıplada şekillendirilmiş örnekler karşımıza çıkmaktadır. Kalıplar da tek parçada yapıldıkları gibi çok parçalı olarak da yapılmış örnekler bulunmaktadır.” (Higgins,1967:49)

Korintte bulunan, el yapımı olan güzel bir koroplastik örneği günümüze ulaşmıştır. (Fotoğraf 77) Sağ eliyle ağzına kek koyan, sol eliyle kabın kulbunu tutan bir maymun görülmektedir.

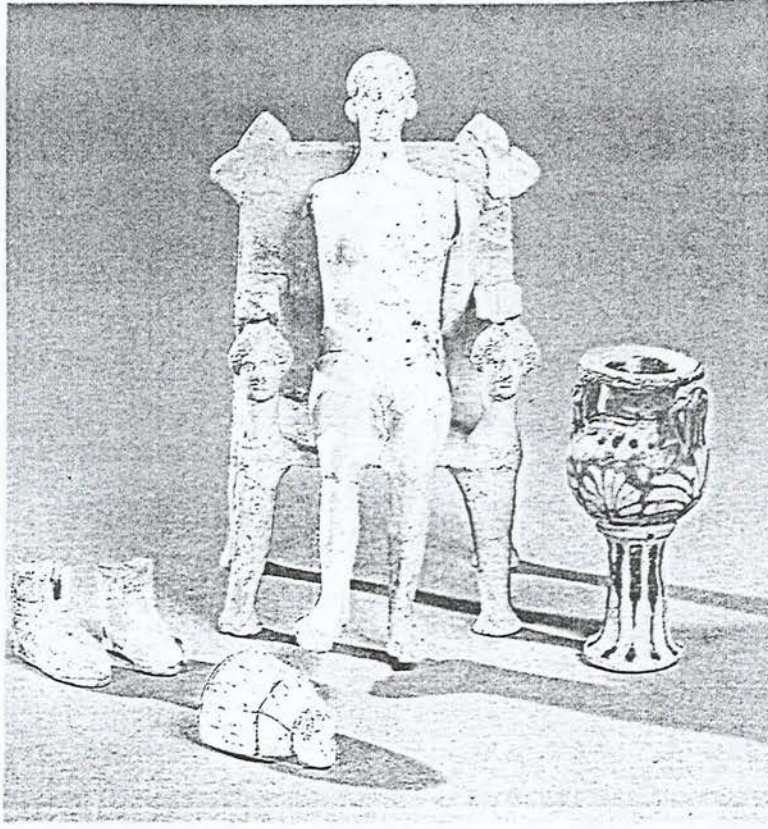
Fotoğraf 77- Elinde kek tutan maymun. M.Ö. 420.

Bir başka örnekte yine Korint'te bulunan, Demeter ve Persaphone kült alanında ele geçen M.Ö. 4. y.y'la ait çok parçalı koroplastiktir. (fotoğraf 78) “Bu eserin iki amaçlı kullanılabileceği düşünülür. Genç kızlar tarafından istedikleri gibi giydirilerek tanrıçalara hediye olarak adanabileceği gibi oyuncakta olabilir. Kolları ve bacakları hareket edebilecek gibi düşünülmüşdür.” (Cartledge, 1998: 281)

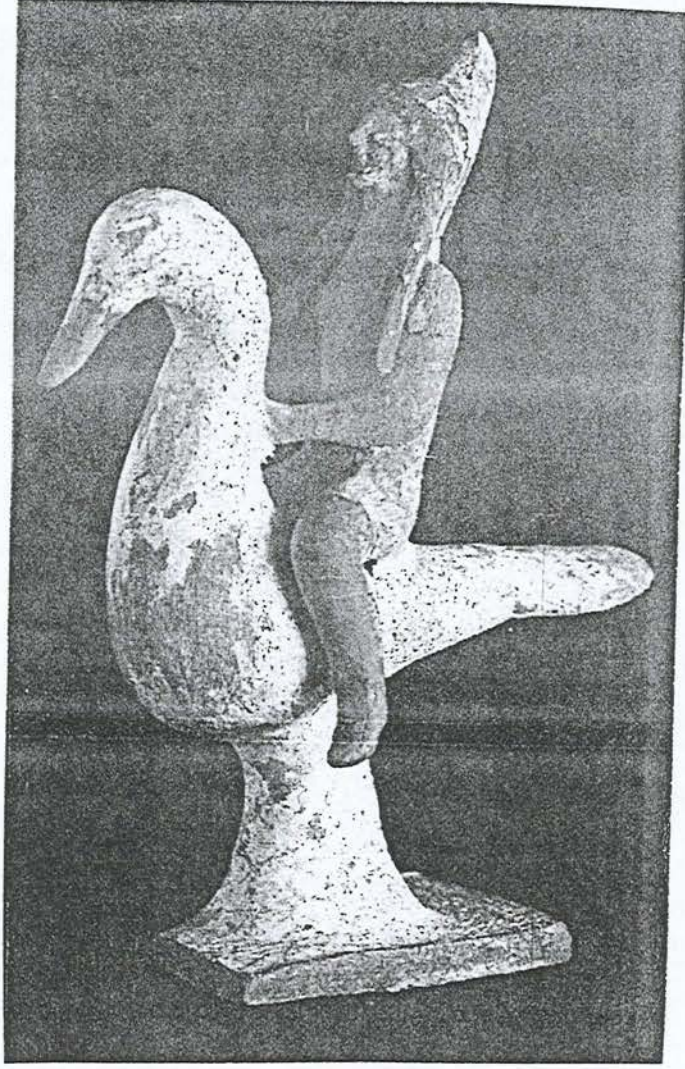
Fotoğraf 78- Terrakotta Oyuncak. Korint. M.Ö. 4. y.y.

Aşağıdaki örnekte, bir genç kızın mezarından çıkan oyuncaklar görülmektedir. Bu objeler kızın oyuncakları olabileceği gibi, ölümün elinden aldığı evlilik anında tasvir ediyor olabilir. Hareketli kolları olan modeldeki kız, bir tahtta oturmaktadır. Yanında minyatür bir bot, minyatür epinetron (yün hazırlamasında kullanılan baldırların biçimine uydurulmuş kil kursu) ve minyatür bir lebes gamikos (düğünde kullanılan bir kap türü) bulunmuştur. (Fotoğraf 79)

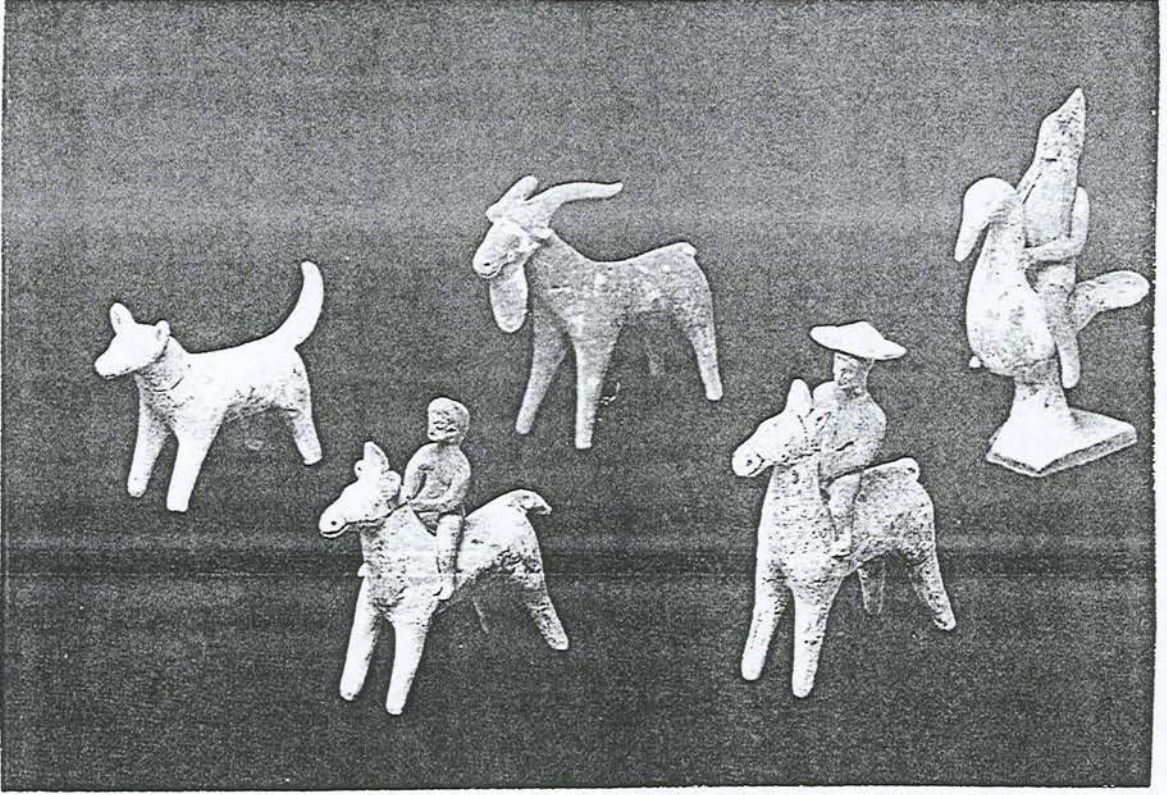
Fotoğraf 79- Oyuncak grubu. Atina. M.Ö. 420.

Bir başka oyuncak grubunda hayvanlara binen insanlardır. Bu gruba güzel bir örnekte fotoğraf 80'de görülmektedir. Ördek süren adam ismindeki bu koroplastik 12 santimetre yüksekliğindedir. İçi dolu olarak yapılmış, elde şekillendirilmiştir. Bir kaza binmiş doğu tipli başlık takan bir oyuncaktır. Süvarinin şapkası kırmızı, elbise mavi, teni pembe, sakal ve bıyığı siyahtır.

Fotoğraf 80- Ördek süren adam. Tanagra. M.Ö. 500-475. British Museum.

Bir grup hayvanın yapıldığı oyuncak grubunda fotoğraf 81’de, atın üzerinde şapkalı adam fotoğrafı 82’de görülebilir.

Fotoğraf 81- Bir grup oyuncak. Boeotia. M.Ö. 500-480.

Fotoğraf 82- Güneş şapkalı adam. Tanagra.M.Ö.500-475. British Museum.

4.5. Grotesk Figürlerin Yapıldığı Koroplastikler :

Grotesk figürler, zihinsel ve fiziksel özürlü, yaşlı ve dilencilerin yapıldığı koroplastiklere verilen genel bir isimdir. Bu gruba giren figür tipleri oldukça ilginç olmakla beraber, yüzlerindeki güçlü ifade çok dikkat çekicidir. Bu koroplastiklerin yapım amaçları, konularına göre değişmektedir. Koroplastik sanatı, diğer sanat dalları gibi dönemin sosyal hayatı, rejimi, ve ekonomisi gibi pek çok sorundan etkilenmektedir. Yaşlı ve dilencilerin yapıldığı koroplastiklerin, dönemin sosyal hayatına bir tepki olarak doğduğu düşünülmektedir. Zengin ve aristokratlara, koroplastik sanatındaki bu tiplerle hayatın gerçek yüzünü gösterme çabası diye de düşünülebilir.

M.Ö. 4. y.y'da tıptaki gelişmelerle birlikte insanların anatomiye olan ilgilerinin artmasının sonucu olarak, fiziksel ve zihinsel özürlü koroplastiklerin yapımı başlamıştır. “ M.Ö. 4. y.y'da, tıp yazılarından da gözlenebilen, anatomik tanımlamaya duyulan ve artan ilgi, idealize figürlerin yanısıra, fiziksel olarak sorunlu olanların tasvir edilmesine de etken olmuştur.” (Uhlenbrock, 1991: 77) Fotoğraf 83'te buna güzel bir örnek vardır.

Fotoğraf 83- Ayakta duran yaşlı kadın.

Koroplastiklerdeki fiziksel ve zihinsel patolojiler, klinik olarak incelendiğinde ortaya çıkan figür tiplerinde görülen hastalıklar genellikle, timörler, felç, elephantiasis (halk dilinde fil hastalığı, ayaklarda şişme ve damarların belirginleşmesi), scoliosis (omurganın yapısının bozularak “s” şeklini alması) koroplastiklere en çok konu olan hastalıklardandır.

Anatomik bozukluğu olan bu figürler ve cücelerde çok sık işlenen tiplerdir. fotoğraf 84’de bir cücenin yapıldığı koroplastik örneği verilmiştir. “M.Ö. 2. y.y’la tarihlenen bu örnek İskenderiye buluntusudur. Bu figür tipinde göbeğin öne doğru çıkık olması cücelere özgü bir duruş biçimidir. Koyu kahverenginde ve dokuludur. Bu figür kalıp kullanılarak yapılmıştır. Dans eder biçimde betimlenen bu cüceler genellikle Hellenistik Dönemde ziyafetlerde eğlenmek için kullanılırdı.” (Uhlenbrock, 1991:153)

Fotoğraf 84- Dans eden cüce. M.Ö. 2. y.y. Brooklyn Museum.

Anatomik bozukluklara örnek olabilecek koroplastik fotoğraf 85’de görülmektedir. Uzun burunlu adam olarak isimlendirilmiştir. 5 santimetre yüksekliğindedir.

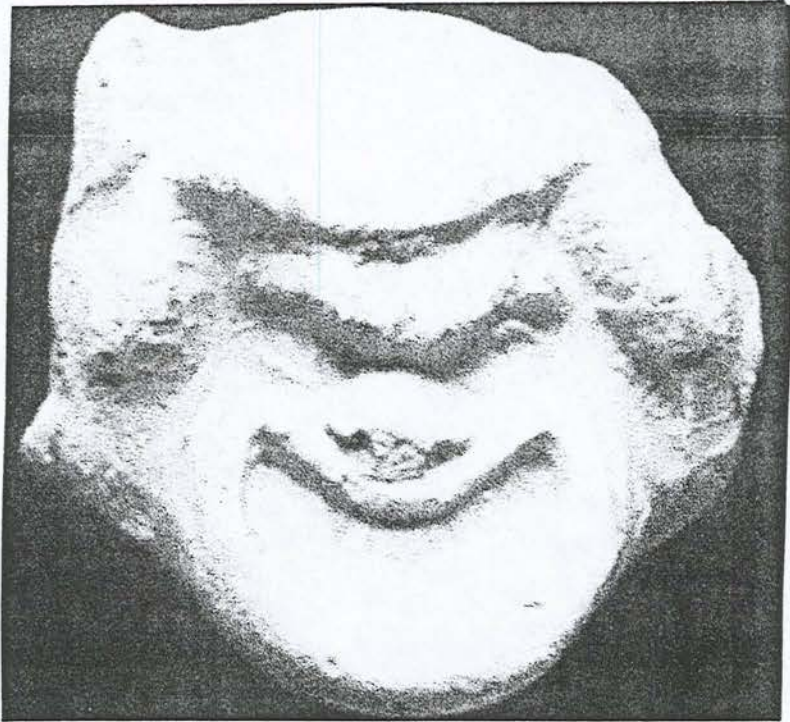

Fotoğraf 85- Uzun burunlu adam. Smyrna.

Dönem olarak konu kapsamı dışında olmasına rağmen Roma Dönemine ait iki güzel grotesk figür örneği fotoğraf 86-87’de gösterilmiştir. Bu koroplastik örnekleri Roma Döneminde de sürekliliğini göstermiştir.

Fotoğraf 86- Grotesk baş. M.S. 2-4 .y.y.

Fotoğraf 87- Grotesk baş.

5. Koroplastik Üretim Merkezleri Ve Bu Merkezlerde Kullanılan Çamurların Özellikleri

Yapılan kazılar sonucunda, arkeologlar, terrakotta üretimini, ticaretini ve atölyelerinin genel özelliklerini ve atölyelerde üretilen terrakottaların stilistik karakterlerini tespit edebilecek veriler ortaya çıkarmışlardır. Çeşitli kazılarda bulunan eserler üzerinde yapılan çalışmalar sayesinde, bir grup terrakotta üretim merkezi tespit edilmiştir. Bu merkezlerden bazıları sağlam materyeller sunduğu için, iyi bilinmektedir. Bunun yanında, bir çok atölye merkezinin kazısında ise, terrakottalar, karakteristik özellikleri belli olmayacak kadar küçük ve kırık parçalar halinde ele geçtiğinden, çok zor bilgi edinilmektedir. “Myrina (İzmir Aliağa yakınları) ve Smyrna (İzmir) yerel stilistik örnekleri saptayabileceğimiz, oldukça sağlam materyal sunan merkezlerin başında gelir.” (Uhlenbrock , 1991:72)

Bazı bölgelerde çıkan materyaller çok fazla erozyonda kaldığından, çıkarma işlemi sırasında sağlam ele geçirmek mümkün değildir. Bu sebepten dolayı bunlar üzerinde çalışmak da, pek kolay olmamaktadır. Çok fazla hasara uğramış bu terrakottalar, aradan geçen zaman içinde stilistik gelişmenin izlenmesine imkan tanımamaktadır. Bu duruma örnek olarak, terrakotta üretim merkezleri olan, Pergamon (Bergama) ve Troia’yı (Truva, Çanakkale) verebiliriz.

Bir çok özelliği ile en detaylı tanıdığımız terrakotta üretim merkezleri; Boeotia ve Tanagra’dır. Anadolu’dan incelenecek olan antik kentler ise;

Mysia Bölgesi'nde Pergamon (Bergama, Balıkesir)
Aeolia Bölgesi'nde Myrina (Kocaçay, Aliağa yakınları, İzmir)
Troas Bölgesi'nde Troia (Truva Harabeleri, Çanakkale)
İonia Bölgesi'nde Smyrna (Kadifekale etekleri, İzmir)
Ve gene İonia'dan Priene (Güllübahçe, Aydın)
Phrygia Bölgesi'nde Gordion'dur. (Yassıhöyük, Polatlı, Ankara)

Elimizdeki veriler doğrultusunda bu çalışmada; yukarıda adı geçen üretim merkezleri, merkezler arasındaki ticareti ve bu merkezlerde yapılan koroplastiklerin konularını ve sanatı incelenmeye çalışılacaktır.

5.1. Pergamon (Bergama) Antik Kenti

Daha önce önemsiz bir kale olan Pergamon, Attalos hanedan ailesi sayesinde M.Ö. 263'den itibaren yeni kurulan Bergama Krallığı'nın başkenti olacaktır. Pergamon Antik Kenti, Hellenistik Dönemde, M.Ö. 2. y.y. da Bergama Krallarının himayesiyle gelişerek döneminin en önemli sanat merkezlerinden biri haline gelir. "Krallar, Atina ve Aleksandria'nın sanat eserlerini ve şehrini (İskenderiye) kopyalayarak, eski, ünlü heykelleri satın almışlar, görkemli binalar inşa etmişler, elyazmaları toplayarak ve bilim adamlarını destekleyerek kenti, Hellenistik çağın en önemli kültür merkezi haline getirmişlerdir. Pergamon'da kurulan heykel okulu, özellikle barok tarzda heykel grupları ve Zeus Altarı frizi ile tanınmaktadır." (Smith, 1995 :155-156) Kralların sanata olan ilgileri sayesinde gelişen bu okul, yerel koroplastik sanatında da fark edilir bir değişimin görülmesine neden olmuştur. Bu değişim süreci içinde koroplastiklerde, 'saray stili' denen bir stile geçiş olduğu görülmektedir. Bu koroplastikler şehirdeki değişimin, sanata yansımalarının örnekleri olarak da sayılabilir. Zaten, bu eserlerin çoğunda bronz veya mermer heykellerin taklit edildiği görülmektedir. Dolayısıyla, koroplastlar, şehirdeki önemli heykel örneklerini baz almışlar ve bunların daha ekonomik örneklerini halka sunmuşlardır.

Koroplastiklerde, diğer merkezlere göre daha özenli bir işçilik dikkat çekmektedir. “Figürlerde tavırlar dikkatlice yapılmıştır. Uzun ve ağır vücutlar, bazen abartılmış pozlardadırlar ve başlar vücutlara göre daha küçüktür. Elde edilen imaj, sanki bize, tiyatro sahnesinden bir anın betimlenmesini anlatır.” (Uhlenbrock,1991:74.)

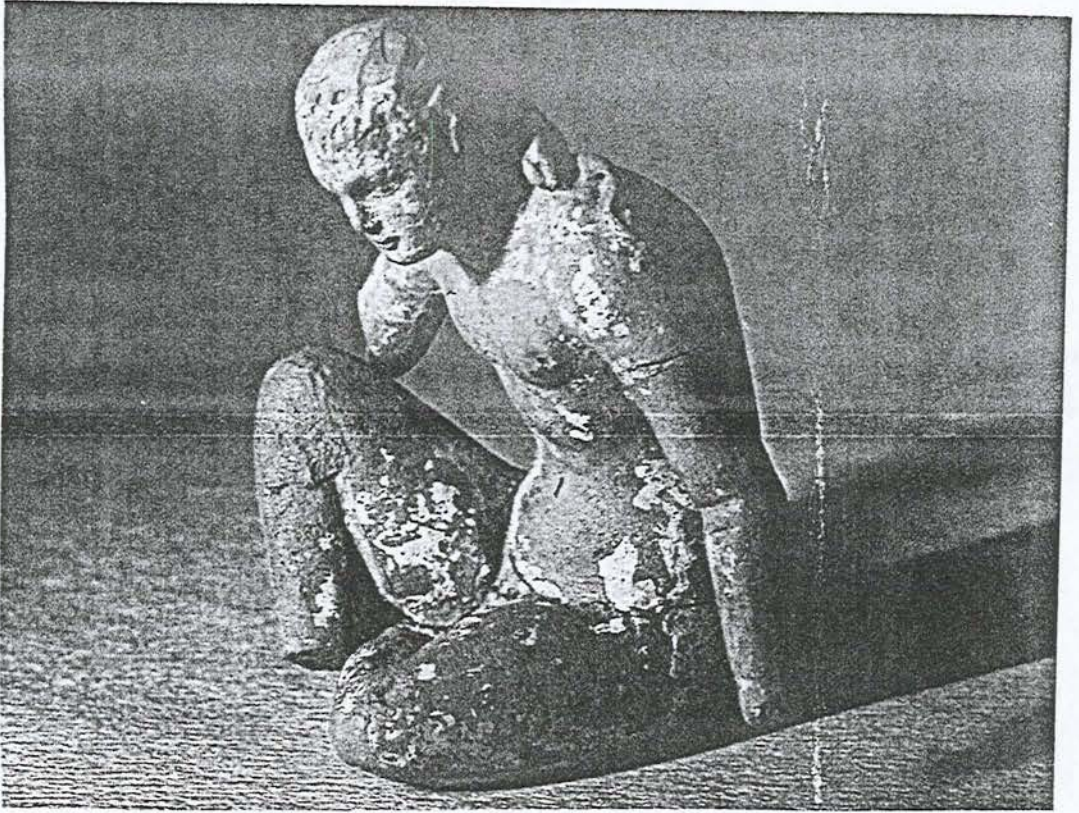
Pergamon’da üretilen koroplastiklerin çamur özellikleri; “ Çok iyi yıkanmış, devetüyü ile altın sarısı renginde yüzeyi kaygan ve parlaktır. Çamurda mika yok denebilecek kadar azdır. Bu koroplastikler çok iyi pişirilmiş eserlerdir. Koroplastiklerin arkasında bazen kare, bazen de üçgen şeklinde havalandırma delikleri yer alır.” (Thampson, 1963: 13)

Pergamon’da ele geçen terrakotaların büyük bir kısmının buluntu yeri bilinmektedir. “Pergamon Akropolis’inde yer alan “Demeter Tapınağı’nın terası ve yerleşim dışında bulunan Asklepion (Sağlık Tanrıları Asklepios ve Hygiene kültleriyle ilgili ünlü kutsal alan) kült alanında bulunmuştur.” (Uhlenbrock,1991: 72) Burada bulunan koroplastiklerin çoğu ayakta duran drapeli kadınlardan oluşmaktadır. Bu figürler kalıp kullanılarak yapılmışlardır. Aynı zamanda kaliteli işçilik görülmektedir.

Bu figür tiplerinin yanında, az sayıda, dansçılar, karikatürize edilmiş figürlerle birlikte grotesk (fiziksel ve zihinsel özürlü tiplerin yapıldığı figürler) ve tiyatro ile alakalı tiplmeler vardır.

Pergamon dışında da etkisini gösteren bu stil, en iyi Myrina’da üretilen terrakotalarda hissedilir. Pergamon Antik Kentinde, atölyelerde üretilen koroplastiklerdeki gelişim, diğer kentlerin koroplastik sanatına da yansımıştır. Daha taşralı ve sanatsal değeri olmayan işler üreten Troia ve Myrina atölyelerinin gelişimine de yardımcı olmuştur.

Aşağıda, Metropolis'ten bulunan, ama olasılıkla Pergamon yapımı olan bir koroplastik örneği verilmiştir. (Fotoğraf 88) "Oturan delikanlı" olarak isimlendirilmiştir. Geç Hellenistik Döneme aittir.

Fotoğraf 88-Oturan delikanlı.

5.2. Myrina Antik Kenti (Kocaçay,Aliağa yakınları,İzmir)

Myrina antik kenti, Smyrna ve Pergamon arasında yer alan, tarihte önemsiz ve küçük bir şehirdir. Bu bölgede M.Ö. erken 6. y.y.'dan itibaren yerel üretim yapan atölyelerin mevcut olduğu düşünülmektedir.

M.Ö. 262'de Bergama Krallığına bağlanan şehirde, Pergamon etkileri koroplastik sanatında görülmektedir. Elde edilen buluntulara göre, diğer üretim merkezlerinde olduğu gibi, burada da, Pergamon ile başlayan yoğun ilişkiler, Myrina'daki sanatsal gelişimi etkilemiş ve terrakottaların kalitesi yükselmiştir. Bunun yanında, Myrina Antik kentinin en erken Hellenistik koroplastiklerinde Attika etkileri de gözlemlenir. Myrina koroplastik sanatında ki bu etkilenmelerin, bazı koroplastların Attika'dan Myrina'ya göç etmeleriyle alakalı olabileceği düşünülmektedir.

Myrina atölyelerinde üretilen terrakottalar oldukça geniş tiplemelere sahiptir. Bunların başında diğer kentlerde de gördüğümüz Aphrodite (aşk ve güzellik tanrıçası) figürleri gelir. Küçük boy Aphrodite kopyaları çok sayıda mevcuttur. (Fotoğraf 89) Fotoğrafta gördüğünüz bu Aphrodite örneği diğer koroplastik örneklerle göre sanatsal değeri yüksek, oldukça estetik ve başarılı bir eserdir

Fotoğraf 89- Afrodit.

Myrina'da yapılan Aphrodite koroplastiklerine diğer bir örnek ise, Geç Hellenistik Döneme tarihlenir. (M.Ö. 1. y.y) 20 santimetre yüksekliğindedir. Bu koroplastikte, Afrodit ikiye ayırdığı ıslak saçlarının suyunu sıkmaktadır. Çok düzgün yüz hatlarına sahip olan bu tanrıça figürü başında yüksek bir hilal diadem taşımaktadır. (Fotoğraf 90)

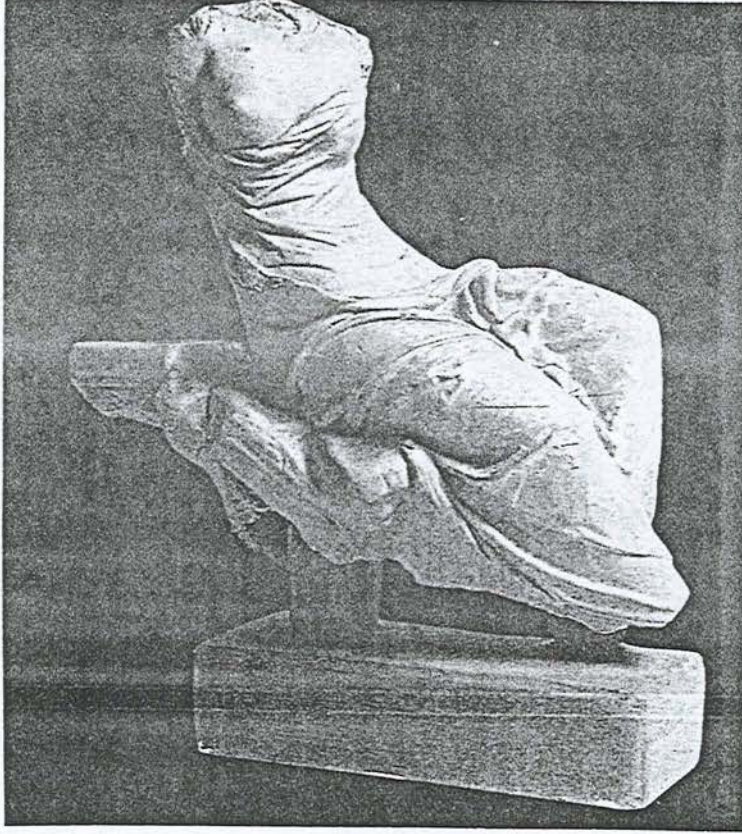
Fotoğraf 90- Afrodit Anadyomene. Myrina. M.Ö. 1. y.y.

Myrina'daki bu gelişim süreci, dönemin koroplastik sanatındaki gelişiminin en önemli örneğidir. M.Ö. 2. y.y. sonlarına doğru, temalar arasına, figür grupları ve bazen opera havasında sunulan bir grubun çeşitli varyasyonları da katılır. Myrina'da yapılan bu çok gruplu örneklerin, resim sanataından etkilenen koroplastların çalışmaları bunun üzerinde yoğunlaşınca, bir moda haline gelmiştir. Bu kompozisyon biçimli koroplastiklere örnek fotoğraf 91'de görülmektedir. Bu örnek koroplastik sanatındaki kompozisyon anlayışının iyi bir örneğidir. 22 santimetre yüksekliğinde, 15 santimetre genişliğinde ki bu eser Hellenistik Döneme aittir.

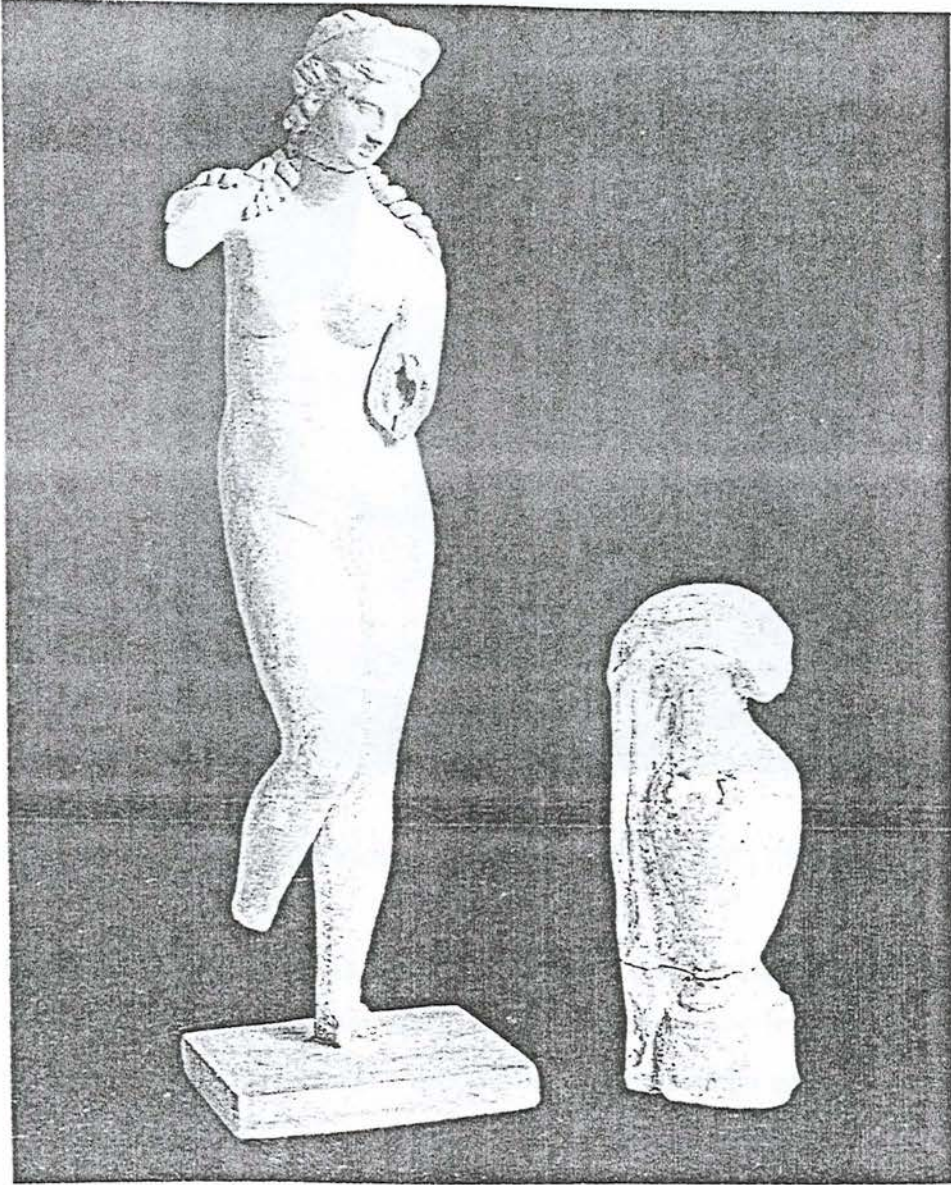
Fotoğraf 91- Aphrodit ve Eros. Myrina. İstanbul Arkeoloji Müzeleri.

Oturan Afrodit koroplastiği de fotoğraf 92’de görülmektedir. Doğal bir kayalık üstünde oturan tanrıçanın bol büzgülü ince giysisi, omuzlarından aşağı kayarak tek göğsünü açıkta bırakmaktadır. Kırık ve yitik kollarına rağmen saçlarıyla bir şey yaptığı anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 92- Aphrodite figürü. Myrina. M.Ö. 2. y.y. İstanbul Arkeoloji Müzeleri.

Ayakta ve tamamen çıplak olan tanrıça Aphrodite fotoğraf 93’de görülmektedir. Bu tanrıçanın kol hareketleri elbisesini çıkardığını göstermektedir. Aphrodite banyoya hazırlanıyor sahfasındadır ve elbiselerini yanında duran amforanın üzerine koymuştur. Düzgün yüz hatları vardır. Saçları topuz şeklindedir. Saçının tepesinde hilal biçimli, yüksek diadem vardır.

Fotoğraf 93- Aphrodite figürü. Myrina. İstanbul Arkeoloji Müzeleri.

Yine bu bölgeye ait diğer bir örnek de “ Eşeğe Binen Kadın” olarak isimlendirilen koroplastiktir. (fotoğraf 94) M.Ö. 3. y.y.’la tarihlenmektedir. Aristokrat sınıfa ait kadınlara özgü olan ata yan binme pozisyonunda yapılmıştır. Kadın başını da örten bir kıyafetle gösterilmiştir.

Myrina'da yapılan giysili kadın figürlerine güzel bir örnek fotoğraf 96'da görülmektedir. 19 santimetre yüksekliğinde, 8 santimetre genişliğinde ki bu eser Hellenistik döneme tarihlenmektedir. Kumaş katmanları ve vücudun anatomik hatları hamile bir kadın olduğunu gösterir. Ayaklarının dibindeki Eros sandaletleriyle oynamaktadır.

Fotoğraf 96- Giysili kadın figürü. Myrina. M.Ö. 2. y.y. İstanbul Arkeoloji Müzeleri.

Myrina'daki bu gelişim, M.Ö. 1. y.y.'da figürlerin daha minimize edilmesiyle devam eder. Bununla beraber, figürlere süsleme sanatı da eklenir. M.Ö. 1. y.y. ve M.S. 1. y.y.'la tarihlenen ve bu gelişime iyi bir örnek olan Eros-Harpokrates'dir. (Fotoğraf 97) Bereketi simgeleyen Harpokrates, Mısır tanrıçası İsis'in oğludur. Eros-Harpokrates'de olduğu gibi tanrıların bazı özellikleri, Hellenistik çağda birleştirilmektedir. Bu duruma synkretizm adı verilir.

“ Himation giyer ve panter derisiyle süslenmiştir. Elinde bereket boynuzu taşıyan bir Eros-Harpokrates'tir. Bu kanatlı çocuğun vücudu yüzey detaylarıyla kazınarak, kimi yerde sucuklar eklenerek süslenmiştir. Bazı kontürler düzensiz olarak

yapılmıştır. Sol tarafında ki Himation kıvrımları stilize edilmiştir. Erosun ifadesi yorgun gözükmektedir.”(Uhlenbrock,1991:75)

Fotoğraf 97- Eros-Harpokrates.Boston.

Eros'taki bu süsleme stili, daha sonraları da sürekliliğini korumuştur. Hellenistik Döneme ait süslemeli olarak yapılmış diğer bir örnek, Fotoğraf 98'de görülmektedir. “Ayna tutan eros” olarak isimlendirilmiştir. Sol omuzundan mantosu sarkmaktadır. Yarı çıplak olarak yapılmış Eros'un kanatları vardır. Elinde çift taraflı bir ayna taşımaktadır.

Fotoğraf 98- Ayna tutan Eros. Myrina. M.Ö. 2. y.y. İstanbul Arkeoloji Müzeleri.

Myrina yapımı olan farklı bir örnek çıplak kadın figürüdür. Oturur durumdaki kadın tamamen çıplaktır. Vücudu oldukça düzgün ve gerçekçidir. Saçları ortadan ayrılıp geriye doğru toparlanmıştır. (Fotoğraf 99)

Fotoğraf 99- Çıplak kadın figürü. Myrina. M.Ö. 2. y.y.

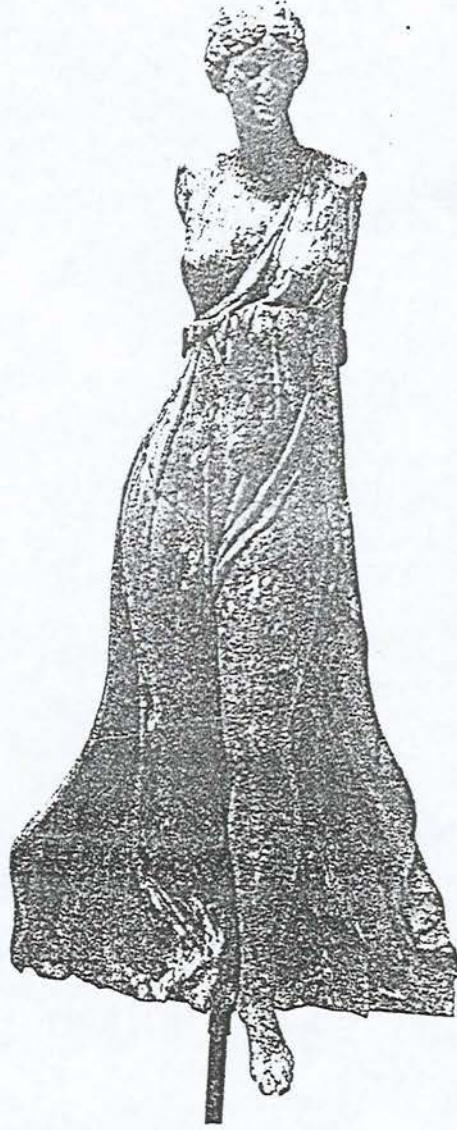
Myrina'da yapılan en bilinen ve önemli figür grubu Uçan Nike'lerdir. M.Ö. 2. y.y.la tarihlenen çok başarılı bir koroplastik olan Uçan Nike örneği aşağıda görülmektedir. (Fotoğraf 100) Bu koroplastik örneği, "112 B mezar ustası (112 B mezarından çıktığı için bu isim verilmiştir.) adı verilen koroplastın oldukça başarılı bir eseridir. Bu koroplastın M.Ö. 3. y.y. sonunda Tanagra atölyesiyle bağlantılı çalışıp, daha sonra bu atölyeden ayrılıp, Myrina'ya yerleştiği düşünülmektedir. 112 B mezar ustasının kullandığı kildeki özellikler, üretimlerinin Myrina olduğunu kanıtlamaktadır." (Uhlenbrock,1991: 75)

Bu koroplastik uçuyormuş gibi havada asılı olmak üzere tasarlanmış bir eserdir. “Sırtına yereleştirilen büyük kanatları vardır. Figürden ayrı bir parça olarak yapılmıştır. Nike’deki uçuyormuş hissi, vücuduna rüzgardan yapılmış gibi gösterilen elbisesindedir.”(Uhlenbrock,1991: 75) Elde edilen etki, M.Ö. 3. y.y.’ın en ünlü heykellerinden, Louvre Müzesi’ndeki Samothrake Nikesi’ni andırmaktadır.

Fotoğraf 100- Uçan Nike. Metropolitan Museum of Art.

Myrina’da buluntusu olan Uçan Nike’nin değişik varyasyonu (fotoğraf 101) M.Ö. 180 yılına tarihlenmektedir. Yükseliği 28 santimetre olan bu koroplastik örneğinde Nike’nin uçuyormuş hissi oldukça etkileyicidir. Elbisesinin rüzgardan uçuyormuş havası eseri, estetik olarak daha güçlü kılmıştır. Mikalı bir kille tapılan eser, açık kırmızı rengindedir. Üçgen havalandırma deliği arkada görülmektedir. Figür kalıpla yapılmıştır, fakat kalıptan çıkarıldıktan sonra tekrar rötuşlama işlemi yapılmıştır.

Fotoğraf 101- Uçan Nike.

Kadın figürleri ve erosların dışında tiyatro ve mim dünyasına ait karmaşık figürler de, tip repartuarlarında görülür. Yapılan işlerin kalitesi ve sanatsal niteliğinin olması ve sağlam olarak ele geçirilmeleri sayesinde Myrina'da çok fazla özel atölyenin varlığı saptanmaktadır. Myrina'nın en eski atölyesi olduğu düşünülen atölye Tanagra tiplerinde uzmanlaşmış bir atölyedir. Bu nedenle Tanagra Atölyesi adını almaktadır. Bu eserlerin tanımlamaları ise eserlerin o dönemde imzalanması sayesinde, günümüze ulaşmıştır. M.Ö. 1. y.y. atölye tanımlaması atılan bu imzalara göre yapılır. Myrina'da

yapılan kazılar sonucunda 40 üzerinde sanatçı ismi, ve 20 civarında monogram (bir ismin baş harfinden veya birkaç harfinden oluşan marka) ve kısaltma saptanmıştır. Myrina'da bulunan bir koroplastiğin arkasında imzanın gözüktüğü bir örnek vardır. (fotoğraf 102)

Fotoğraf 102- Myrina atölyesi imzalı eser.

Burada bulunan bazı monogram ve imzaların örnekleride aşağıda ki fotoğraflarda görülmektedir.

Fotoğraf 103- Myrinada ki koroplastların imzalarına örnekler.

Myrina'da bulunan koroplastiklerin rengi genellikle, duru kırmızıdır. Çamuru mikalıdır ve içindeki mika oranı sebebiyle figürin yüzeyinde doku oluşmaktadır.

Myrina'da bugüne kadar yapılan arkeolojik kazılar sonucunda, üretim yeri Myrina olan 2 bin terrakotta ele geçmiştir. Myrina'daki bu üretim M.S. 106 yılına kadar

devam etmiştir. Kentin depremde yok olması, doğal olarak burada terrakotta üretiminin durmasına sebep olmuştur.

5.3. Troia (Truva) Antik Kenti

Hellenistik Çağda Troia, küçük bir ticaret ve sanat faaliyetlerinin yapıldığı bir kenttir. “Troia’da terrakotta üretiminin M.Ö. 3. y.y. da başladığı düşünülmektedir. Troia buluntuları, mevcut olan atık depositlerinden ve teras dolgularında bulunan yüzlerce fragman sayesinde gözlemlenebilir.” (Thompson, 1963:13)

M.Ö. 3. y.y.’ın başlarında Troia’da dinsel bir merkezin kurulmasıyla birlikte Tanagra ve Attika taklidi eserler üretilmeye başlanmıştır. Anadolu’daki diğer terrakotta üretim merkezlerinde olduğu gibi, Troia da, Tanagra tiplerini daha dekoratif ve daha serbest biçimde yorumlamaya başlanmıştır. Troia’daki bu koroplastikler incelendiğinde daha çok dinsel amaçlı yapıldıkları görülmektedir. Bu figür tipleri, ritüel dansçılar ve az sayıda örnekleri ele geçen, Kybele, Athena, Apollo ve Hermes gibi tanrılardır.

Bu figürlerin yapımında kullanılan kil diğer merkezlere göre daha farklıdır, bu anlamda Troia’nın kil özellikleri önem kazanmaktadır. Kili, kumlu ve mikalıdır. Plastikliği fazla olan bir çamur değildir. Bu nedenle Troia koroplastikleri kalın ve kabadır. Bu eserlerin pişirimi çok iyi yapılmıştır. Bundan dolayı kırılabilirliği de azdır. Koroplastiklerde kilin yüzeyi pişirim sırasında gri bir renk aldığı görülmüştür. Kilin içindeki mikadan dolayı dokuludur, rengi devetüyü rengindedir.

Bu kilin yanısıra; Troia’da ikinci bir kil tipi görülmektedir. Bir önceki kilin daha iyi yıkanması ile ikinci bir kil çeşidi elde edildiği düşünülmektedir. Koroplastiklerin pişme rengi aynıdır. İkinci kil çeşidinde de devetüyü rengine rastlamak mümkündür. Kilin daha plastik olmasından dolayı, bu kille yapılan koroplastikler daha ince ve kırılmandır.

Troia'daki koroplastik sanatına, "Ufak kadın başı" olarak isimlendirilmiş örnekleri verebiliriz. (fotoğraflar, 104,105,106,107,108,109,110,111)

Fotoğraf 104, Hellenistik Döneme aittir. Bu eser bugün, İstanbul Arkeoloji Müzesindedir. (envanter no: 32.446) Bu figürde ortadan ayrılmış saçlar, geriye doğru taranarak topuz yapılmıştır. Kafasında çiçek ve yemişlerden yapılan bir çelenk bulunmaktadır. Büyük boy heykellerinden esinlenerek yapılmış Demeter rahibesi figürinidir.

Fotoğraf 104- Ufak kadın başı. Troia. M.Ö. 1. y.y.

Fotoğraf 105'deki kadın başı devetüyü rengindedir. Saçlarını örten bir pelerini vardır. Düzgün yüz hatlarına sahiptir. 5.6 santimetre yüksekliğindedir.

Fotoğraf 105- Ufak Kadın Başı. Troia. Hellenistik Dönem. İstanbul Arkeoloji Müzeleri.

Fotoğraf 106'da yüksekliği 6 santimetre olan bir kadın başı görülmektedir. Kiremit rengindedir. Genç bir kadına ait olduğu düşünülmektedir. Gür olan saçlarını geriye doğru toplamıştır. Eser, İstanbul Arkeoloji Müzesindedir.

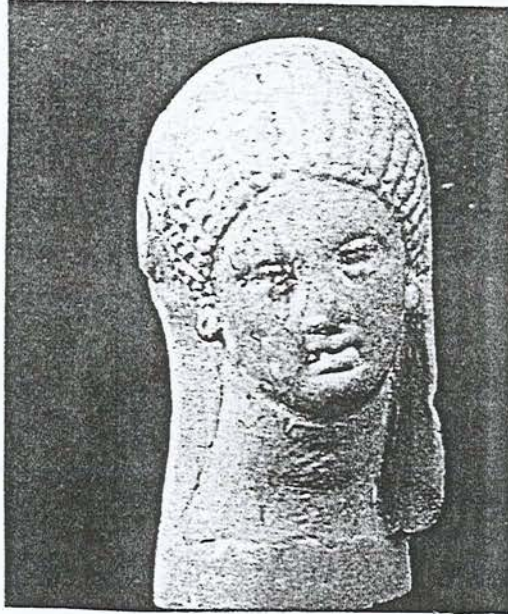
Fotoğraf 106- Ufak kadın başı. Troia. Hellenistik Dönem.

Fotoğraf 107'deki kadın başı 4.6 santimetre yüksekliğindedir. Yüz hatları oldukça belirgin ve düzgün bir işçilikle işlenmiştir. Saçları ortadan ayrılıp geriye doğru taranmıştır. Çene altından geçen ve tüm başını kaplayan baş örtüsü vardır.

Fotoğraf 107- Ufak kadın başı. Troia. Helenistik Dönem. İstanbul Arkeoloji Müzeleri.

Fotoğraf 108'de aynı döneme tarihlenen bir kadın başı görülmektedir.

Fotoğraf 108- Ufak Kadın Başı. Troia. M.Ö. 3. y.y. İstanbul Arkeoloji Müzeleri.

Kahverengi hamur renginde olan bu koroplastikler genç bir kadına aittir. (Fotoğraf 109, 110) Fotoğraf 109'daki genç kadının ilginç bir baş örtüsü vardır. Alnının tam ortasında ilginç bir iğne eşarbına tutturulmuştur.

Fotoğraf 109, 110- Ufak Kadın Başları. Troia. M.Ö. 3. y.y.

Aynı yıllara tarihlenen iki kadın başıda Fotoğraf 110 ve 111'de görülmektedir.

Fotoğraf 111-112- Ufak Kadın Başları. Troia. Hellenistik Dönem. M.Ö. 2. y.y.

Daha kaba olarak yapılmış diğerk örnek olan “Rakkase”: uzun ve tamamen kapalı giysiler içindeki kadın figürü kültüsel raksın ritmine uyarak dönmeğtedir.

(Fotoğraf 113)

Fotoğraf 113- Rakkase. Troia. Hellenistik Dönem. İstanbul Arkeoloji Müzeleri.

Koroplastik sanatındaki gelişmelere rağmen, M.Ö. 2. y.y. da Roma’lıların himayesine girilmesiyle beraber bu sanat dalında gerileme görülürken, daha özensizce yapılmış işler dikkat çekmektedir.

Troia’daki en önemli buluntu, el aletleri ve kalıplarıyla ele geçen bir atölyedir. Burada yapılan çalışmalar, M.Ö. erken 3. y.y.’la tarihlenen bir grup terrakottanın, Attika’da Tanagra adı verilen terrakotta grubunun taklidi olduğunu ortaya çıkartmıştır. Troia’da artan ekonomik sıkıntı, işlerin de ticari bir kaygıyla yapılmasına sebep olmuştur. “ M.Ö. 85 M.Ö. 86 de Roma generali Gaius Flavius Fimbria’nın orduları tarafından Troia’nın yakılmasıyla üretim kesilmiştir.” (Uhlenbrock: 1991:75)

5.4. Smyrna Antik Kenti; (Kadifekale, İzmir)

Smyrna Antik Kenti hem kara ticareti, hemde deniz ticareti açısından oldukça zengin, aynı zamanda da avantajlı bir kenttir. Bu kentin her iki ulaşımına açık olması koroplastik endüstrisinin gelişimini hızlandırmıştır.

Antik Smyrna kenti, M.Ö.4. y.y.'da, Bayraklı Höyüğü'nde yer alan orjinal yerinden taşınarak, Kadifekale eteklerinde yeniden kurulmuştur. Bugün modern binalarla kaplı bu yeni noktada arkeolojik kazılar yapılamamaktadır. Dolayısıyla, Smyrna kentinde üretilen figürinlerle ilgili bilgiler, rastlantı sonucu ele geçen eserlerden elde edilmişlerdir. Kesin olmasa da, bu kentte, M.Ö. 3. y.y. ortasından M.S. 2. y.y.'la kadar aktif olarak terrakotta üretildiği düşünülmektedir.

Smyrna koroplastiklerini diğer bölgelerde üretilen eserlerden kolaylıkla ayırmak mümkündür. Çok farklı olan kili ve titiz tekniği ile rahatlıkla tanımlanabilir. Kilin özelliği mika oranının oldukça yüksek olmasıdır. Terrakotalarda kullanılan renkler ise; gül renginden, kahverenginin tonlarına kadar değişkenlik göstermektedir. Büyük boy koroplastiklerde bazen yaldızla yapılan dekorlara rastlanılmaktadır. Smyrna koroplastikleri beş santimetreden bir metreye kadar çeşitli ölçülerde karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu sayılan ayırt edici özellikler, farklı boyutlardaki tüm koroplastikler için geçerlidir.

Büyük boy koroplastiklerde havalandırma deliği görülürken, küçük boylarında ise havalandırma deliği görülmez. Havalandırma delikleri, pişirim işlemi yapıldıktan sonra özenli bir şekilde doldurularak kapatılmıştır. Bu koroplastiklerde, diğer bölgelerdeki koroplastiklerde olduğundan farklı olarak, arka yüzeyleri de ön yüzeyleri gibi dikkatli, ve özenli bir biçimde şekillendirilmiştir. Bu özellik Smyrna koroplastiklerini belirlemekte önemli ve ayırt edici bir özelliktir.

Smyrna koroplastiklerini gruplar halinde inceleyebiliriz.;

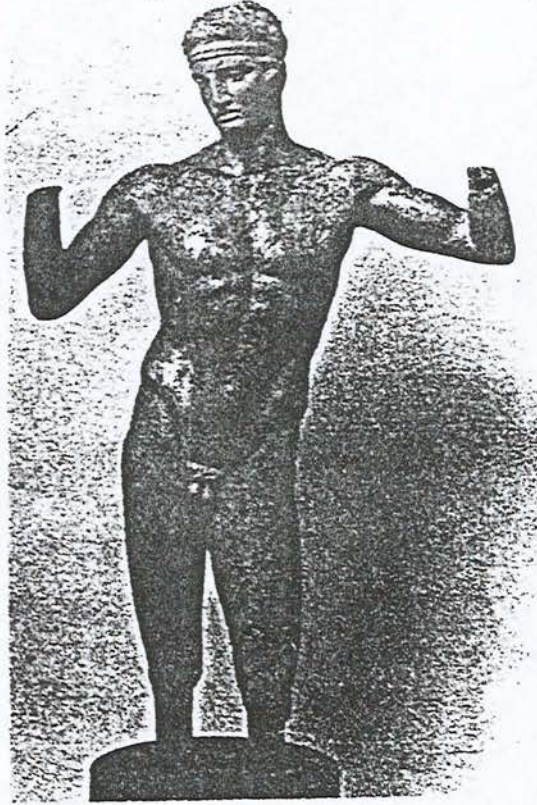
Büyük Boy Heykellerin Küçük Taklitleri

Grotesk Figürler

Kadın büstleri

Drapeli Kadınlar

Birinci gruba örnek olabilecek en güzel koroplastik, Metropolitan Müzesi'ndeki en iyi kondisyondaki mermer kopyası ile tanıdığımız, Argos'lu heykeltıraş Polykleitos'un yaptığı Diadoumenous'un kopyasıdır. (Fotoğraf 114)

Fotoğraf 114- Diadoumenous'un heykelinin taklit edilerek yapıldığı küçük koroplastik.

Bu kopya " heykelin büyük boy kopyalarında olmayan bir biçimde, sağ kalçanın hafif abartılması, dışarı çıkıklığı, ve oranlarının orjinaline göre uzatılmasına sahiptir. Smyrna'da da yaşamış olan M.Ö. 4. y.y. heykeltıraşlarından Praxsiteles ve Lysippos'un özelliklerini yansıtmaktadır." (Uhlenbrock, 1991:77) Bu benzerliklerden dolayı Smyrna'da yapıldığı düşünülmektedir. Çok muntazam yapılan bu koroplastikler, heykel sanatıyla yarışabilecek düzeydedir. Diğer bir örnek ise (Fotoğraf 115) Genç başı olarak isimlendirilmiştir. M.Ö. 2. y.y.'la tarihlenmektedir. 13 santimetre yüksekliğindedir. Turuncu rengindeki kil mikalıdır. İçi dolu olarak yapılmıştır. Başı hafif sola dönüktür. Hellenistik Dönemin mermer ve bronz heykellerini andırır. Ağzın açık kaşların çatık olması Hellenistik Dönem heykellerinin özelliklerindedir. Bu kafanın yetmiş santimetreden daha yüksek boyutlu bir koroplastiğe ait olduğu düşünülmektedir.

Fotoğraf 115- Genç başı. Smyrna.

M.Ö. 2. y.y.'la tarihlenen bir başka örnek tanrı Pan'dır.(fotoğraf 116) 10.7 santimetre yüksekliğinde olan bu koroplastik kahverengi dokulu ve içi kırmızıdır. Bu tanrı Pan figürünün içi boş ve havalandırma deliği yoktur. Kalıpta yapıldıktan sonra saçlarındaki ve sakalındaki çizgiler bir bıçak yardımıyla kuvvetlendirilmiştir. Kaslı olan vücudu tanrı Pan olduğunu gösterir. Hellenistik Dönemde genellikle Aphrodite'nin yanında gösterilmektedir. Tanrı Pan tasviri Hellenistik çağda çok azdır.

Fotoğraf 116-Tanrı Pan. Smyrna. Hellenistik Dönem.

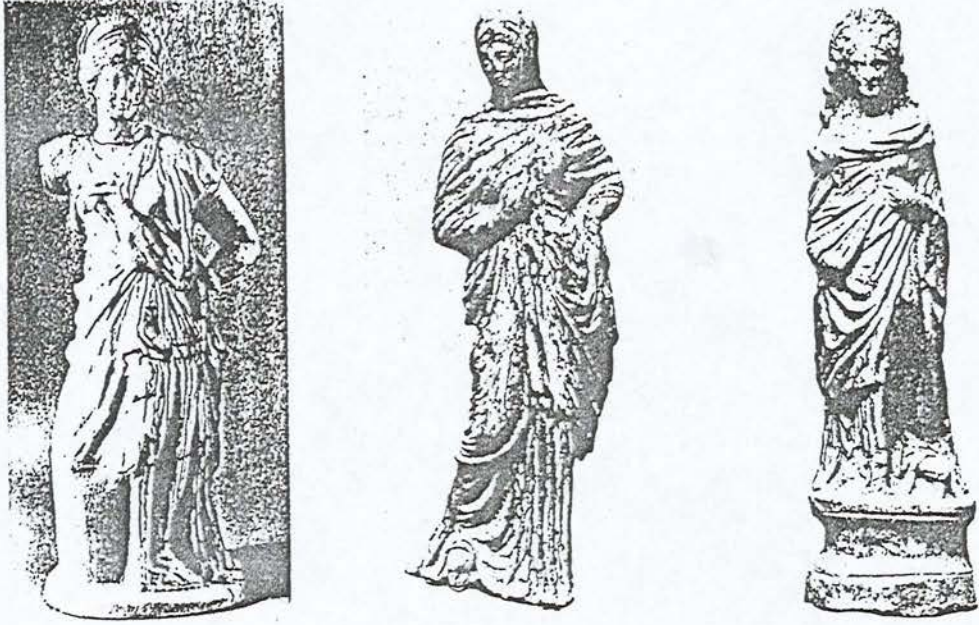
Grotesk figürler: zihinsel veya fiziksel bozuklukların tasvir edildiği detaylı kopyalardır. Bu koroplastikler biraz deforme edilerek belki biraz abartılarak yapılmış figürlerdir. Hellenistik Dönemde gelişen idealize edilmiş insan tiplmelerine bir başkaldırı olarak yapıldıkları düşünülmektedir. Ayrıca sosyal realizmin bir baskısı olarak düşünülebilir. Şehrin zenginliğinin yanında sokaklarda ki dilenci ve sakatların varlığı koroplastlara zengin bir konu kaynağı olmuştur.

M.Ö. 1. y.y.'la tarihlendirilmiş erkek başı bir örnek mevcuttur. Üçbuçuk santimetre yüksekliğindedir. İçi dolu olarak yapılmış, oldukça mikalı kil kullanılmıştır. Açık kahverengindedir. Açık olan ağız dişlerin döküldüğünü göstermektedir. Bu tip patolojik bozukluklar Smyrna koroplastiklerinin bir özelliğidir. (Fotoğraf 117)

Fotoğraf 117- Grotesk figür. Smyrna.

Elle şekillendirilmiş drapeli kadınlar: Hellenistik Dönemde en çok görülen koroplastik türüdür. Her kentte yapılan bu kadınlar daha çok Tanagra atölyesinden çıkan koroplastiklerin taklitidir. Smyrna'da bulunan drapeli kadınlara üç örnek görülmektedir. (Fotoğraf 118)

Fotoğraf 118- Drapeli Kadın figürleri. Smyrna.

Smyrna terrakotaları dönemin sosyal hayatı hakkında bize bilgi vermektedir. Bu koroplastikler günümüzde olduğu gibi zengin ve fakirlerin çarpışan ve zıt dünyalarını göstermektedir.

5.5. Priene Antik Kenti (Güllübahçe, Aydın)

Priene, Menderes Vadisine kurulan bir İon kentidir. Priene’de bulunan terrakotaların tarihlendirilmesi M.Ö. 3. y.y. ile M.Ö. 1. y.y. arasındadır. Bu koroplastiklerin buluntu yerleri şehrin değişik merkezlerindedir. Buluntu yerlerindeki statü farklılıkları, koroplastiklerin kalitesine de yansımaktadır

Priene koroplastiklerindeki kalite farklılığının nedeni; bazılarının özel odalardan bulunmasıydı. Bu özel odalara Andron denilmektedir. (Antik Yunan evlerinde erkek eğlencesi için ayrılan özel odalardır.) Çünkü andron yapıları antik çağda “symposium” adı verilen içkili ve “kortezanların” (Antik Çağdaki fahişelere verilen isim) katılımı ile içerisinde seks ögesi de bulunduran eğlencelerin düzenlendiği mekanlardı.

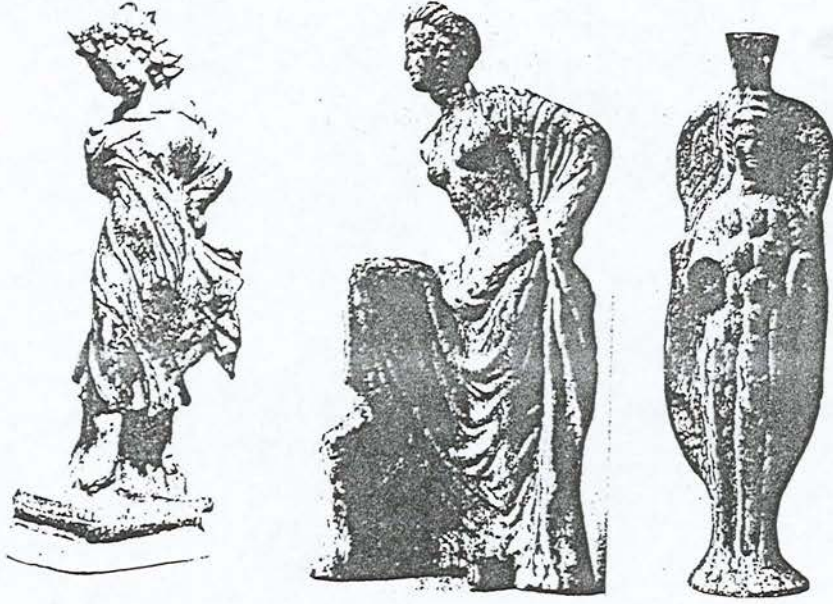
Özel odalardan bulunan terrakottalar, kentin diğer yerlerinden bulunanlarla karşılaştırıldığında daha kaliteli ve sanatsal değeri yüksek olanlardır. Çünkü bu koroplastikler, üst sınıftaki insanların evlerini süslemek için yapılmıştır. Ayrıca sahiplerinin de statüsüne işaret etmektedir. Özel evlerden birinde bulunan kaliteli terrakottaların tema olarak, Dionysos ve Aphrodite'in dünyasını anlattığı görülmektedir.

Aynı yerde oldukça kaliteli koroplastik olan drapeli kadınlar da bulunmuştur. Fotoğraf 119'da görülen koroplastik M.Ö. 3. y.y.'la tarihlenmektedir. Sağ kalçasının aşırı belirtilmesiyle sütuna yaslanan kadın pozlaması verilmiş istenmiştir. Vücudu ince, kat kat drapelerle sarılmıştır. Bu drape ayaklarına doğru genişleyerek, yeni abartılı bir modanın başladığını da göstermektedir.

Fotoğraf 119-Drapeli kadın. Priene.

Bu koroplastiklerdeki süslü detaylar ve kaliteli işçilik zengin insanlar için yapıldığını göstermektedir. Ayakta duran drapeli kadın figür grubu fotoğraf 120’de görülmektedir.

Fotoğraf 120- Ayakta Kadınlar. Priene.

Priene koroplastiklerinden çok bilinen “Ayağından Diken Çıkaran Çocuk” isimli örnek fotoğraf 121’de görülmektedir. “M.Ö. 1. y.y.’la tarihlenmektedir. Ayağından diken çıkaran çocuk, çok bilinen bir koroplastiktir. 7 santimetre yüksekliğindedir. Figürün oturduğu kaya, dışarıda geçen bir sahnenin betimlendiğini göstermektedir. Deriden yapılmış hissi veren elbise ve kep bu çocuğun bir çoban olduğuna işaret eder. Yüzündeki koyu kahverengi boya izleri, çocuğun bir zenci olduğunu vurgulamaktadır. Dikeni tuttuğu anda ayak parmakları kasılmıştır. Yüzü yapmakta olduğu işe konsantre olduğunu göstermektedir. Çatılmış kaşlar bükülmüş dudaklar, kısık gözler esere bir komedi unsuru katar. Hellenistik Dönem koroplastik sanatında, köle, dilenci, ve sakat insanlar sevilirdi.” (Staatliche Museen, 1989:12)

Fotoğraf 121- Ayağından diken çıkaran çocuk. Priene.

Gördüğümüz bu terrakottaların diğer gruplarında ise dansçılar, mitolojik ve dini tipler, kadın büstleri, komedi tiplerleriyle büyük masklar, karikatürize edilmiş insan figürleri ve yerel bir tip olan Baubo tipi görülür.

Fotoğraf 122’de gördüğümüz Priene’de yapılan mitolojik figürün tasvir edildiği koroplastik örneğidir.

Fotoğraf 122- Satyr. Priene.

Komedi tiplerlerinden olan Baubo tipine örnekte fotoğraf 123’de görülmektedir.

Fotoğraf 123- Babuo tipi.

Priene'den bulunan Hellenistik Döneme ait olan bir koroplastikte "Oturan Kybele" dir. (Fotoğraf 124) Arkalıklı ve süslü bir tahat üzerinde oturan "ana tanrıça" himation giymektedir. Sol elinde bedene dikey duran bir tympanon, sağ elinde ise omphaloslu bir kase bulunmaktadır. Dizleri üzerinde de kutsal hayvanı aslan uzanmaktadır.

Fotoğraf 124- Oturan Kybele. Priene. M.Ö. 2. y.y.

5.6. Gordion Antik Kenti (Yassihöyük, Polatlı)

Gordion Antik Kenti, Hellenistik Dönemde yerel Phygia'lılar, Keltler (Galatlar), Grekler ve Perslerden oluşan bir nüfusa sahipti. Dolayısıyla, Gordion terrakottaları bu farklı etniklerin oluşturduğu kültürel ortamda şekillendirilmişlerdir. Bu karma kültür yapısını yansıtan en güzel örnek kalıplanmış riton kulbu şeklindeki tanrıça "Nike"dir. Fotoğraf 125'de görülen tanrıça Nike'nin boynuna boya ile Kelt kolyesi yapılmıştır. Aynı zamanda Kelt küpesi takan bu figür, Phygianın kültürel yapısını göstermektedir. Gri renktedir. Bu renk fırında oksijen azaltılmasıyla elde edilmiştir.

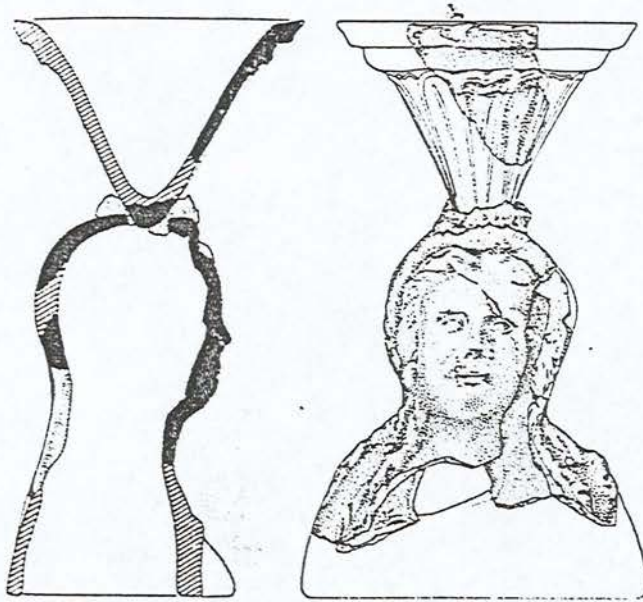
Fotoğraf 125- Tanrıça Nike.

Çok çeşitliliğe sahip Gordion buluntularına örneklerden bir diğeri de, geç Phygialılar döneminde yerel üretim olan, insan büstleri şeklinde kaidesi olan tütsü koyma kaplarıdır. (Fotoğraf 126) Kabin içinde çiçek rölyefi gözükmemektedir.

Fotoğraf 126- Tütsü koyma kabı.

Başın üzerinde tütsünün konulması için stilize edilmiş çiçek şeklinde olan bir form (Çizim 8)

Çizim 8- Tütsü koyma kabı.

ve eşek kulaklı satyr başları bulunmuştur. (mitolojide yarı insan yarı hayvan formu figürler) (Fotoğraf 127)

Fotoğraf 127- Satyr başı.

Yukarıda ki örneklerin benzerlerine başka antik kentlerde de rastlamak mümkündür. “Benzer örnekler Troia, Amisos (Samsun) ve Balıkesir de (Antik Mysia) da ele geçmiştir.” (Romano,1991:102)

Gordion kentinde bulunan terrakottaların bir özelliği çift kalıpla yapılmış olmalarıdır. Bu yöntemle yapılmış bir Kybele günümüze kadar ulaşmıştır. Bu tip, Pergamon heykel okulunun iki ünlü Hellenistik devir büyük boy bronz eserinden türetilmiştir. Gordion’da çeşitlilik gösteren bu üretimlerin yanında, kente ithal edilmiş figürler de vardır. Bunlardan Pergamon orjini olan arslana binen Kybele günümüze ulaşmıştır. Pergamon orjini olan bu koroplastiklerde, pembe-kırmızı, mavi-siyah ve turuncu renkleri görülmektedir. Tüm bu renkler Pergamon özelliğidir.

Gordion kentinin çok farklı kültürler barındırması, kentin kültürel ortamında da çeşitliliklere sebep olmuştur. Bu çeşitlilikte koroplastik sanatını olumlu yönde etkilemiştir.

Gordion kazıları sırasında ele geçen üretim artıkları ve kalıplar, buradaki koroplastik endüstrisi hakkında bizi bilgilendirmektedir.

5.7. Tanagra Antik Kenti

Tanagra Antik Kenti, Boeotia'nın doğusunda bulunan Kerykios Dağı'nın kuzey eteğinde kurulmuş küçük bir kasabadır. Bu kent kaçak kazılar sonunda ortaya çıkmıştır. (1870-1873) Yapılan kazılar sonucunda kentte zengin form çeşitliliğine sahip terrakottalar bulunmuştur. Bu kentin terrakottaları, diğer bölgelerdekilerle kıyaslanırsa oldukça düzgün, temiz bir işçilikle yapılmış olmalarıyla dikkat çekmektedir. Aynı zamanda bu figürlerin yoğun bir çekicilikleri vardır. Tanagra'da bulunan bu terrakottaların satılmalarıyla birlikte dünyanın bütün müze ve koleksiyonlarına dağılmıştır. 1870'li yıllarda terrakottaların bu farklı dağılım yerleri, Avrupa Sanatının gelişimini de etkilemiştir. O yıllarda benzer etkili modern eserler üretilmiştir. Tanagra terrakottalarının stilleriyle de bir çok bölgenin terrakottalarına örnek olduğu ve taklit edildiği bilinmektedir.

Kaçak kazılardan sonra yürütülen bilimsel kazılarda, Tanagra terrakottalarının envanterlerinin iyi tutulamaması ile çok önemli olan kronolojik bilgi bugün kaybolmuştur. Bu yüzden, 1920'li yıllarda bu figürlerin sahtelerin bolca üretilmesi ve modern restorasyonda yaşanan bilgi eksikleri eklenince bu terrakottaların, sanat tarihi içinde hakkettikleri değer, araştırmacılar tarafından önemsiz görülmesine neden olmuştur.

Dorothy Thompson'nun yaptığı araştırmalara göre Tanagra terrakottalarının kalıplarının kendileri de antik çağda sık sık ihraç edilmekteydi. Bu durum, farklı coğrafyalardaki muhtelif atölyelerde bu terrakottaların çok fazla antik taklitlerinin yapılmasını açıklar. Diğer yandan bitmiş ürünlerden taklit amaçlı sonradan alınan kalıplar, bu figürlerin diğer atölyelerde üretilen örneklerinin önemini ve kalitesini de düşürmüştür.

Tanagra kökenli, terrakottalar düzgün görünümlü, kırmızımsı ve kahverengi tonlarında ateşlenmiştir. Tanagra kilinin orjinal rengi, sarı-soluk turuncu ve soluk kahverengidir. Kilin içinde parlak mika parçaları vardır. Tanagra kilinin dokusu çağlara göre değişmektedir. Tanagra koroplastiklerinin yapımında elle şekillendirme, torna ve kalıp kullanılmıştır. M.Ö. 625-550 arasında kadın figürleri çarkta şekillendirilerek yapılmaktadır. Bu koroplastiklerin başları ise kalıpta yapılmaktadır. Bunlarda genellikle çift kalıp kullanılmış ve havalandırma delikleri bir çok terrakottada yoktur.

M.Ö. 470'den itibaren tüm koroplastikler artık kalıp kullanılarak yapılır ve M.Ö. 200'lere kadar kalıp kullanımı devam etmektedir. Kalıpla yapılan bazı terrakotalarda kare havalandırma deliği vardır.

M.Ö. 300-275 yıllarına tarihlenen arka yüzü skeç gibi modellenmiş ve kare havalandırma deliği olan koroplastik örneği fotoğraf 128'de görülmektedir. Figürün saçında kırmızı, elbisesinde ise gül rengi görülmektedir. Yüksekliği 24 santimetredir. Oldukça düzgün bir işçilikle yapılmıştır. Başarılı işçilik ve figürün duruşu bu koroplastiğin Tanagra atölyelerinde yapıldığına işaret etmektedir. Kadının anatomik olarak doğru yapılması, başarılı bir koroplast tarafından yapıldığını göstermektedir.

Fotoğraf 128- Ayakta Kadın. Tanagra. British Museum.

Tanagra yapımı olan ayakta duran drapeli kadınlara bir başka örnekte fotoğraf 129'da görülmektedir. M.Ö. 4. y.y.'la tarihlenmektedir. 30 santimetre yüksekliğindedir. Bu figürler Tanagra'nın en popüler olan figürleridir.

Fotoğraf 129- Ayakta kadın. Tanagra. Museum Mariano Procopio.

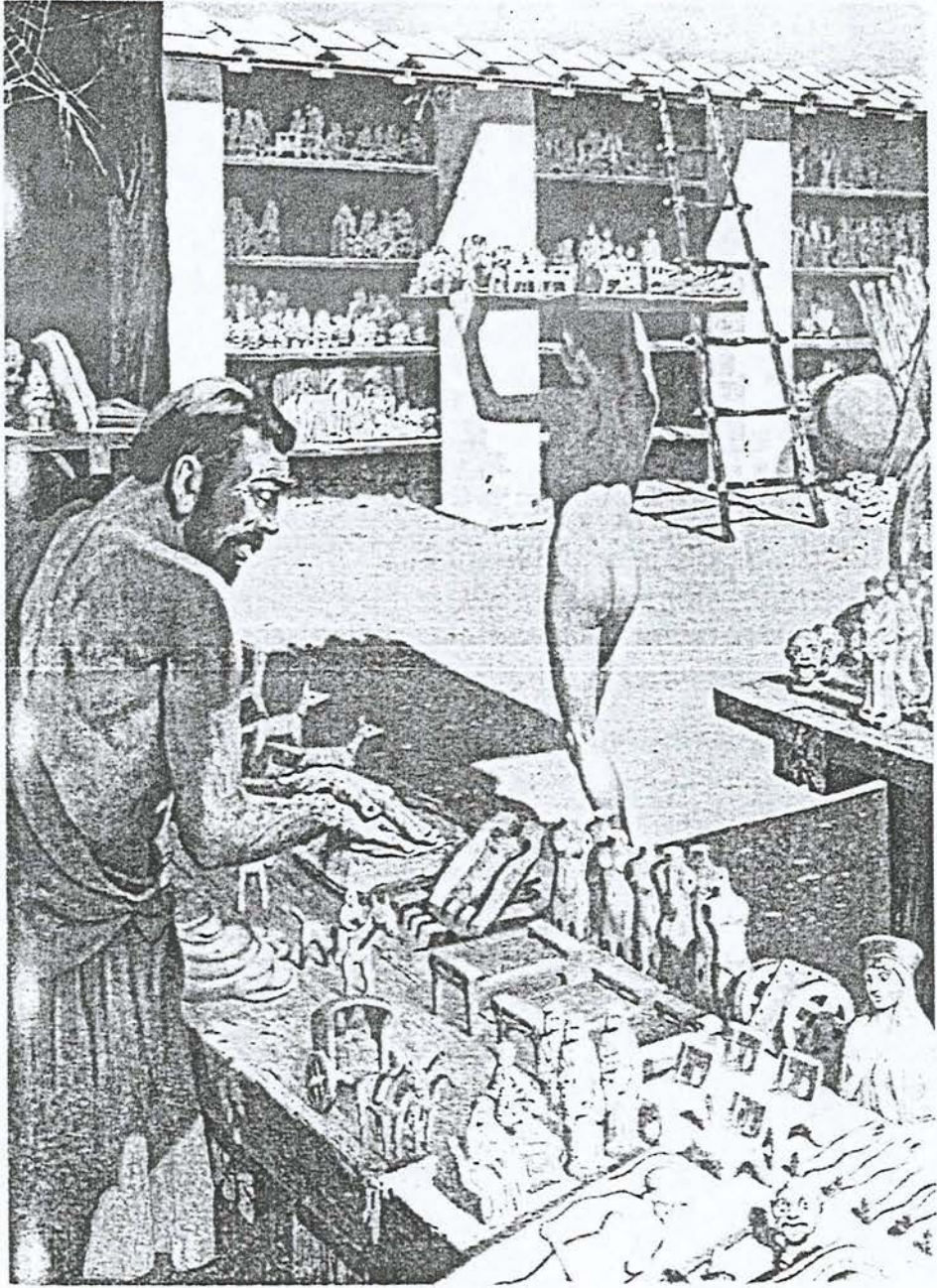
Tanagra'da yapılmış ve sağlam olan eski figürlerden kalıp alınarak bunların üzerine detayların girilmesi çok sık rastlanan bir yöntemdir. "Bu nedenden dolayı bazı terrakotaları tarihlendirirken iki tarih vermek gerekmektedir. Bunlar figürün yapıldığı tarih ve prototipinin tarihidir. Tanagra terrakotalarının en erken stillerinde figürler küçük ölçeklidir. Bunlarda kaideler basık ve yuvarlaktır. Terrakotaların konuları ise aktörler ve grotesk konulu figürlerdir. Daha sonraki dönemlerde ise, küçük, yekpare, tam olarak modellenmiş, havalandırma delikleri olmayan figürlerdir." (Uhlenbrock, 1991:49)

Tanagra koroplastiklerinin konuları çeşitlilik göstermektedir. Koroplastik sınıflandırmasına giren tüm gruplardan örnekler bugün bilinmektedir. Tanagra'nın en bilinen örneklerinden biri de şapkalı kadın figürleridir. Bu figürlere örnek fotoğraf 130'da görülmektedir. Bu koroplastik, 34 santimetre yüksekliğindedir. Orjinal boyalarını hala korumaktadır. M.Ö. 320 yılına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 130- Körük tutan ve güneş şapkalı kadın. Tanagra.

Tanagra da bir terrakotta atölyesinin canlandırıldığı güzel bir resim bulunmaktadır. Fransız bir ressam olan Jean-Léon Gérôme (1824-1904) tarafından yapılmıştır. (Fotoğraf 131)

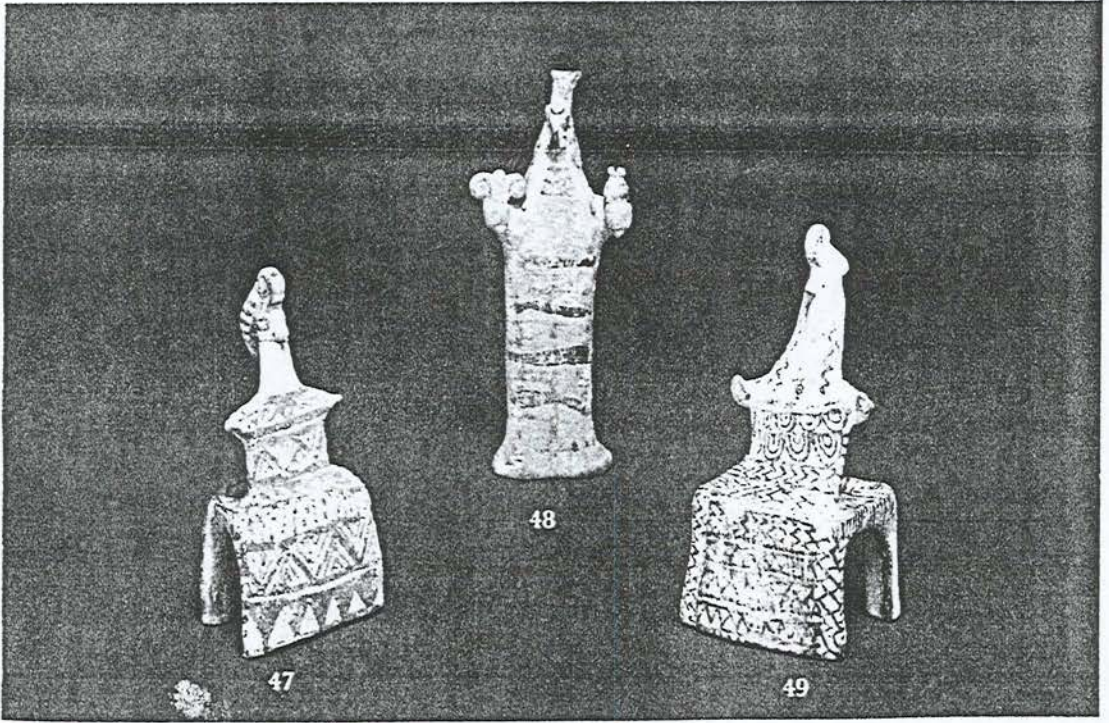

Fotoğraf 131- Terrakotta atölyesi resmi.

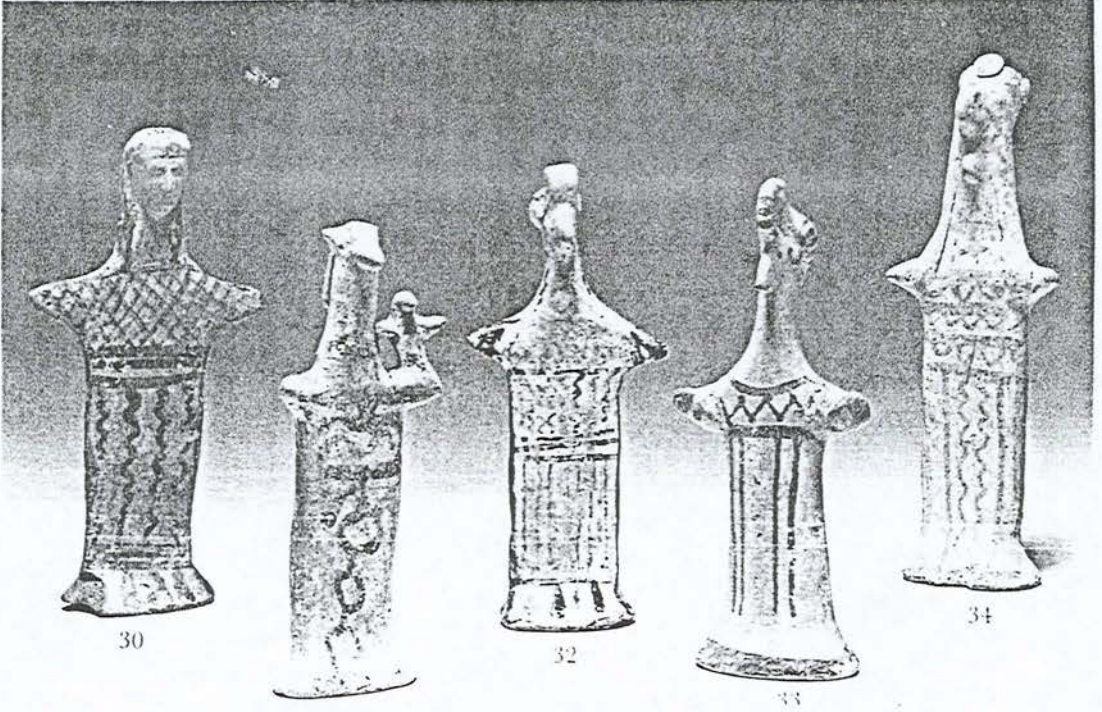
5.8. Boeotia Bölgesi

Boeotia terrakottaları, oldukça hafif ve çamuru mikalıdır. Rengi soluk sarı, turuncu ve kahverengi tonlarındadır. Bazen çok dikkatli ve kontrollü biçimde sadece rengi grileşene kadar pişirilmiş örnekler görülmektedir. Çoğunlukla pişme derecesi düşük olmasına rağmen, her dönemde iyi pişmiş örneklerle karşılaşılmaktadır. MÖ. 500'lere kadar ince dokuludur fakat daha geç dönemde kabalaşmıştır.

M.Ö. 7. y.y.'da ki en erken tipler siyah glazürle süslenen çan şekilli kadın koroplastikleridir. Bunun yanında ayakta ve oturur biçimde yapılmış figürler vardır. (Fotoğraf 132, 133)

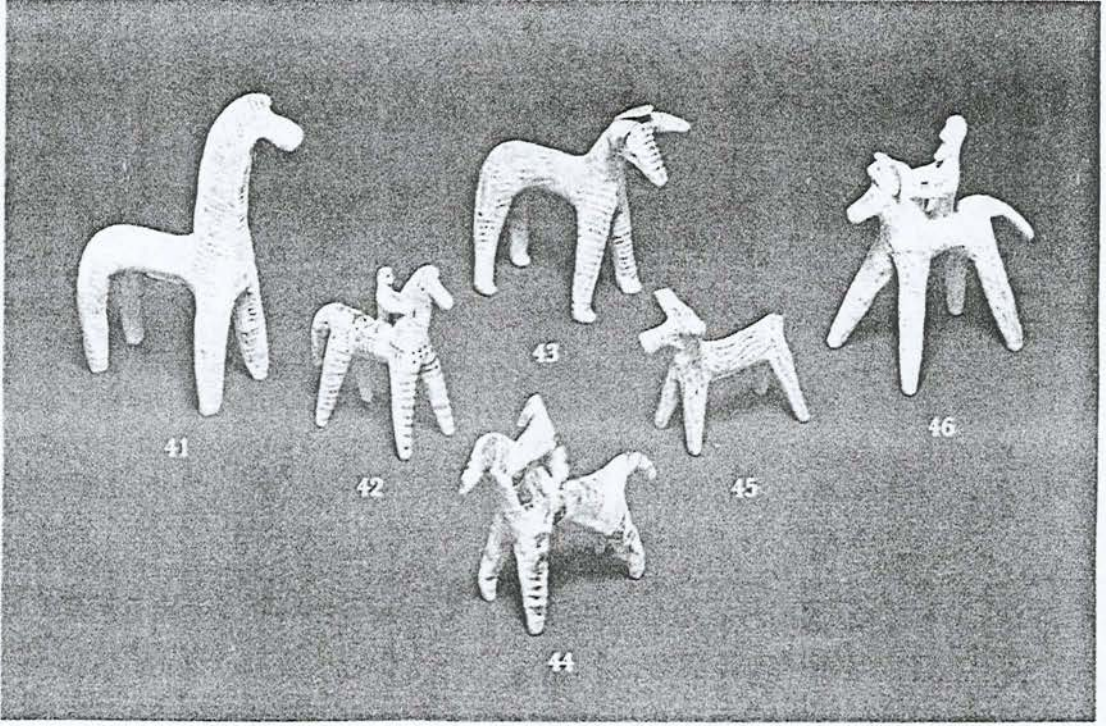
Fotoğraf 132- Oturan tanrıça. Boeotia.

Fotoğraf 133- Ayakta figür grubu. Boeotia.

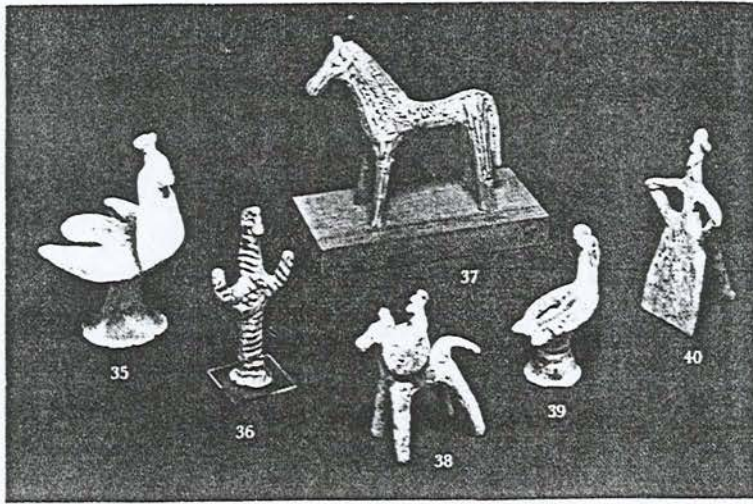
Bu figürlerin gövdeleri elle şekillendirilmiştir. Başların ise bazen kalıpta şekillendirilmiş örneklerine rastlanmaktadır.

Boeotia'da en çok görülen figür tiplerinden biride at üzerinde süvarilerdir. Bu figürlerin süslemeleri genellikle siyah glazürle yapılmıştır. Yanlış ateşleme sonucu bu figürlerdeki siyah glazürler bazen kırmızı olarak çıkmaktadır.

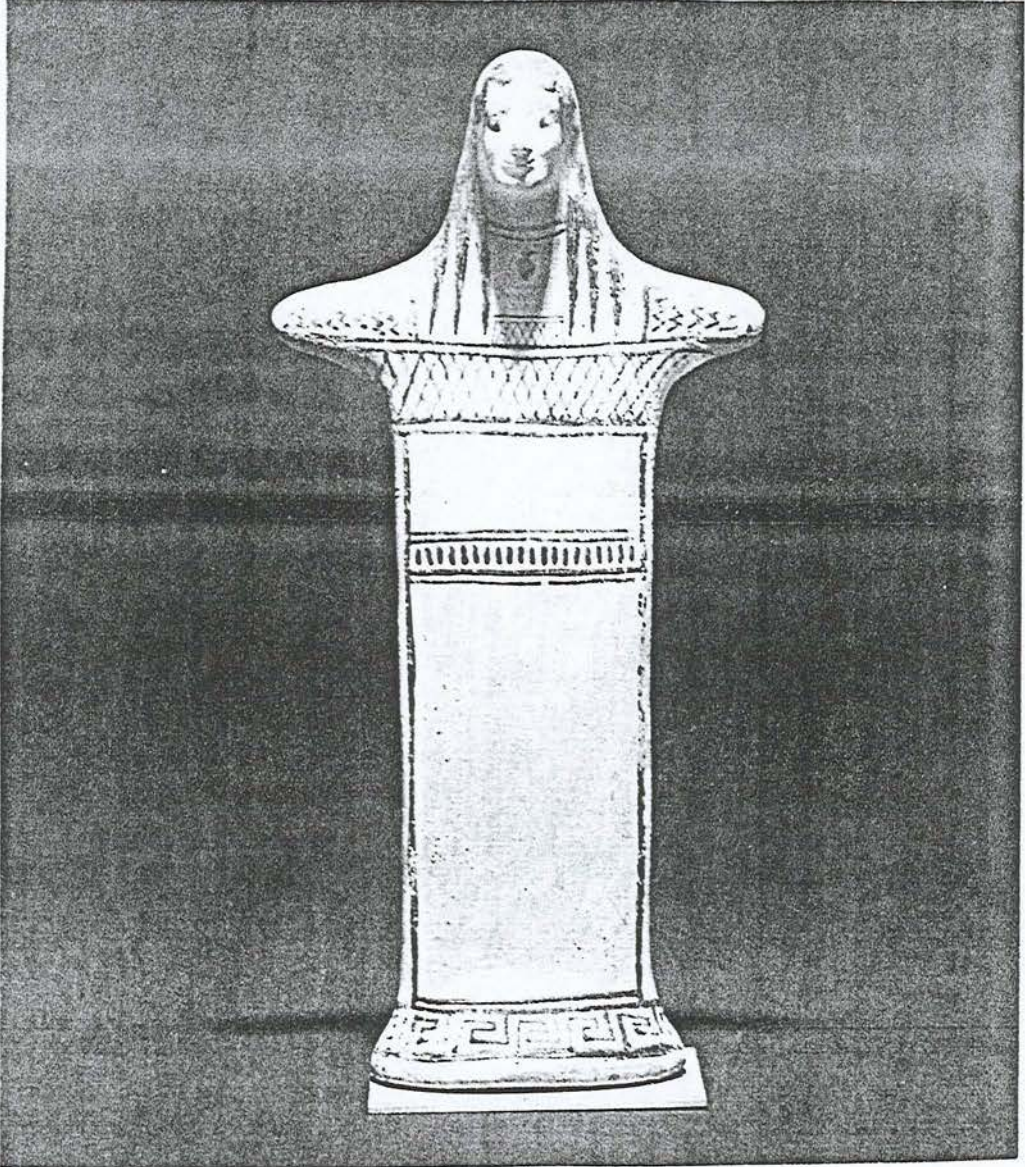
Fotoğraf 134-At üzerinde süvariler. Boeotia. M.Ö. 6. y.y.

Bir grup Boeotia koroplastik grubu fotoğraf 135’de görülmektedir.

Fotoğraf 135- Boeotia koroplastiklerine bir grup örnek.

M.Ö. 575 yılına tarihlenen bir başka Boeotia örneği fotoğraf 136'da verilmiştir. Tanrıça Persephone olma ihtimali yüksektir. Tanrıça başı kalıpta yapılmış gövdesi elde şekillendirilmiştir. Gövde içi dolu olarak yapılmıştır. Arkaik özellikler taşıyan bu koroplastik, geometrik motiflerle süslenmiştir. Elbisesinde meander motifi vardır. Buluzu de tarama motifi ile süslenmiştir. Boynunda bir gerdanlık vardır. 35 santimetre yüksekliğindedir.

Fotoğraf 136- Tanrıça figürü. Boeotia.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOROPLASTİK SANATININ ETKİSİ İLE ORTAYA KONULAN GÜNÜMÜZ SERAMİK ÖRNEKLERİ

1.Yapılan Koroplastiklerin Yorumu

İlk çağdan bugüne kadar insanoğlu her zaman, karşılaştığı üzüntüleri ve sevinçlerini sanatın herhangi bir dalıyla ifade biçimini seçmiştir. Koroplastik sanatında da o dönem insanı için duygu ve düşüncelerini aktarmanın yollarından biri, ellerine aldıkları toprağa şekil vermekten geçmekteydi. Malzemesi çamur olan ve ateşin sıcaklığında pişerek sağlamlaşan eserler, onların yaşam biçimlerini ve kendilerini ifade etmek için seçtikleri en iyi yollardan biridir. Bu ifade biçimi zamanın acımasızlığına rağmen o günden bugüne kadar süreklilik göstermektedir.

Kadınlar değişen dünyada toplum içindeki yerini bulmak için çabalarken, yükselen yaşam standartlarına rağmen, kadının yerinin ikelliği bu modern dünyanın hızında çok da değişim gösterememiştir. Seramiklere yansıyan da, Antik Çağ'dan bugüne ilkel düşünce karşısında konumunu değiştiremeyen ve haklarını koruyamayan kadının ele alınışıdır.

Hem ilkel hem de modern hayata göndermeleri olan tüm bu düşüncelerin aktarımı olarak seramik kadın figürleri karşımıza çıkmaktadır.

Kadının doğurganlığı, zor yaşam biçimi, kendini kanıtlama çabaları, umutları çılgınlığı, umutsuzluğu ve güzelliği, seramik figürlerin kimilerinde beden, kimilerinde de yüz ifadeleriyle daha etkin bir biçimde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

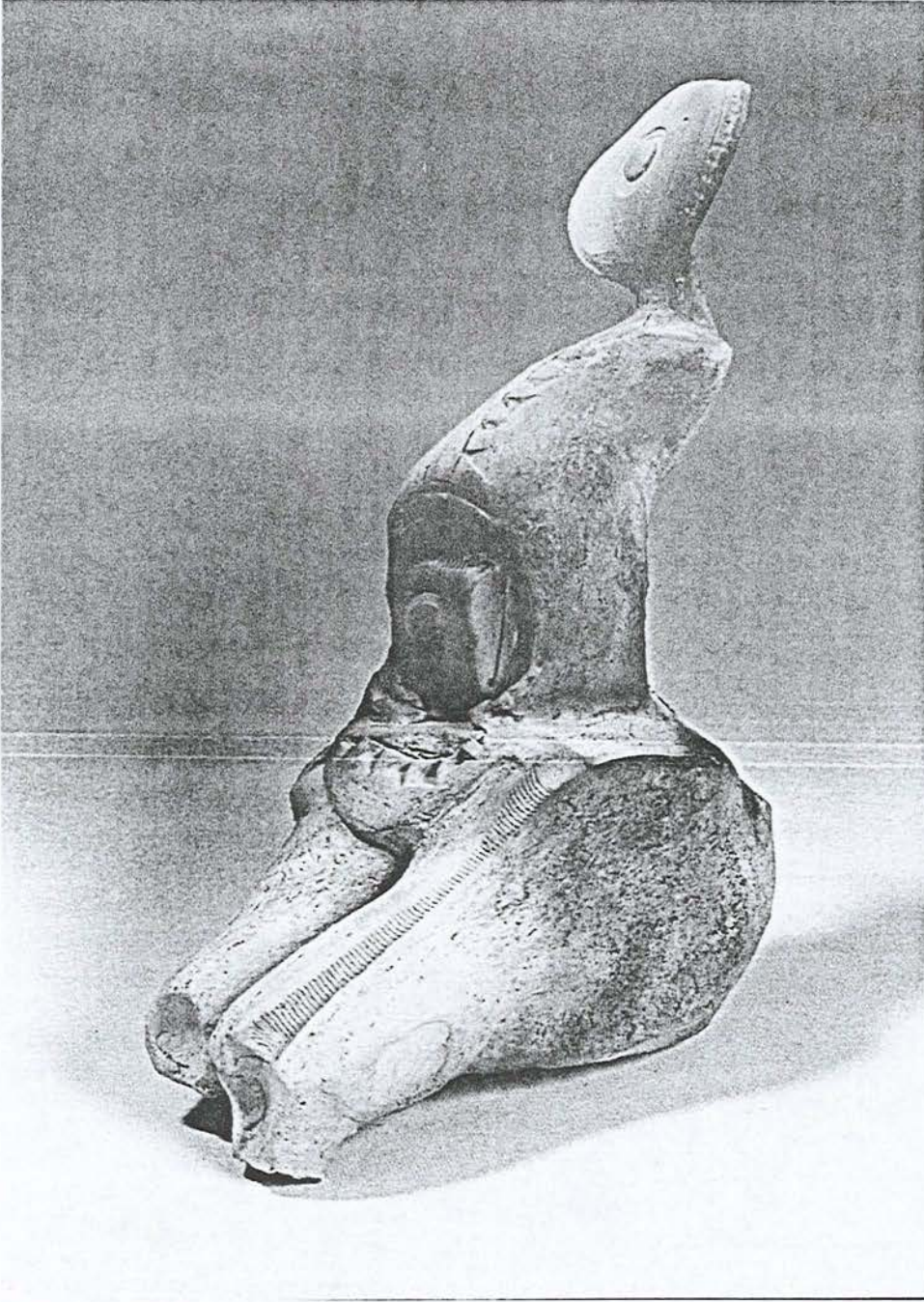
2. Günümüz Seramik rneklerinin Fotoğrafları

Malzeme olarak seramik yapımında çok iyi bilinen ve sıklıkla kullanılan kırmızı ve Őamotlu amur karışımı kullanılmıştır. Kütle halindeki çamurdan biçimlendirme yapılarak ileri boşaltılmış ve bin derecede pişirilmıştir. Daha sonraki aşamada ise, ıslı pişirimde tekrar yüzey üzerinde farklı görünüşler elde edilmeye çalışılmıştır

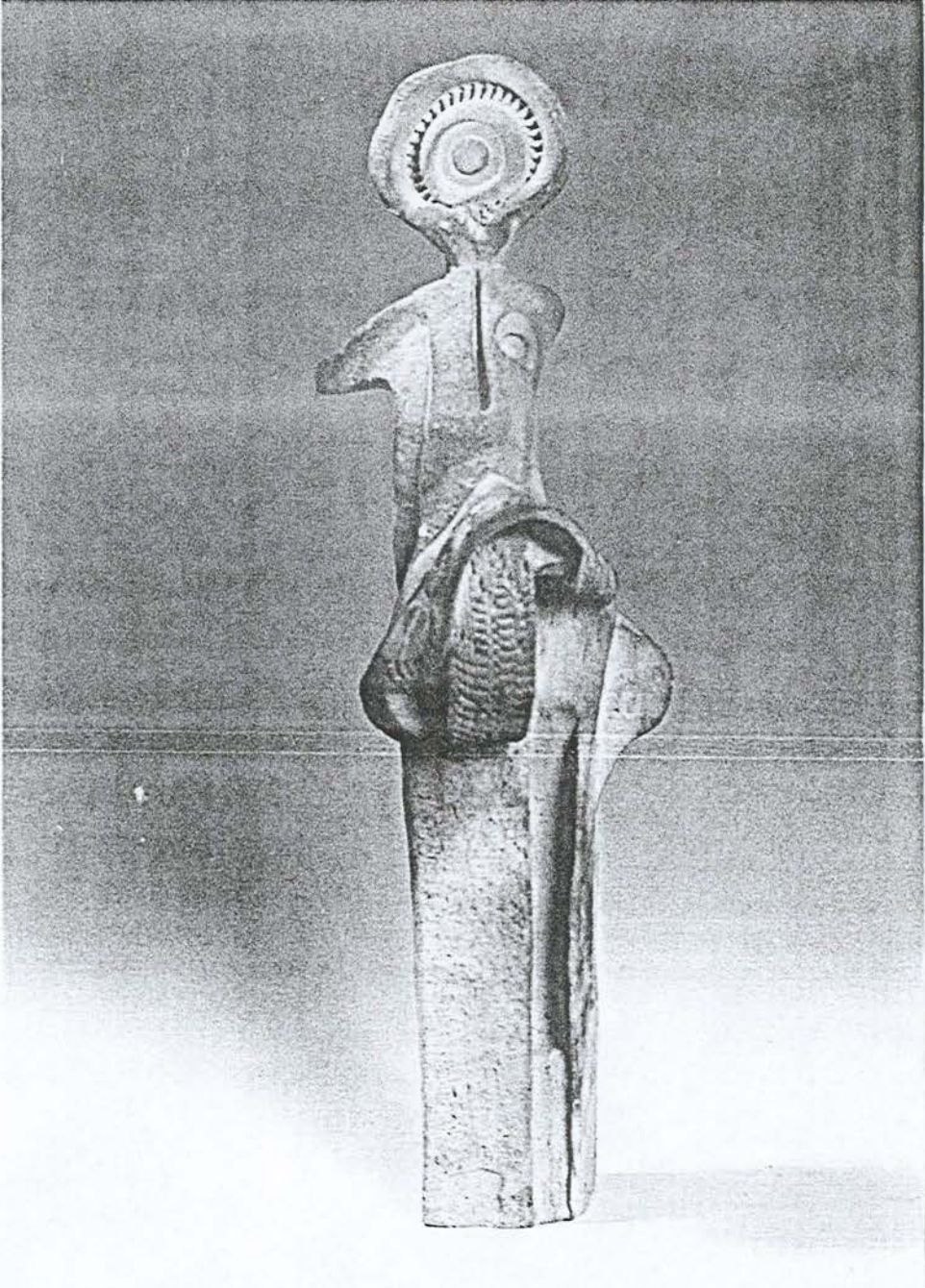

Fotoğraf 137- Değişim ve Umut, karışık teknik, şamot ve kırmızı çamur karışık.

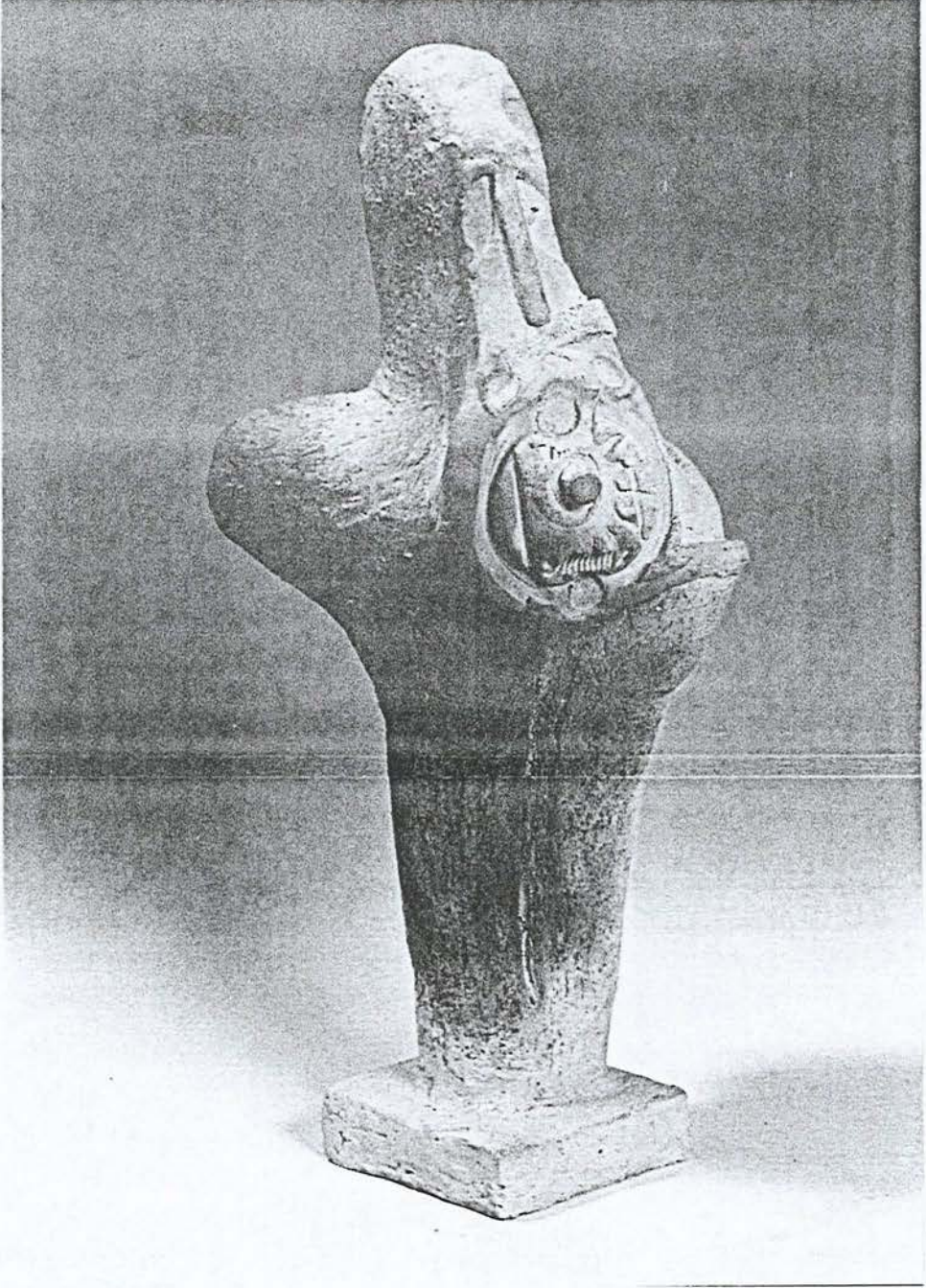
28x20

Fotoğraf 138- Değişim ve umut, karışık teknik, 49 x 17.

Fotoğraf 139- Çözümleme, karışık teknik, 52 x 18.

Fotoğraf 140- İsimli, karışık teknik, 42 x 20.

Fotoğraf 141- Çözümleme 2, karışık teknik, 49 x 14.

Fotoğraf 143- Karmaşa mı?, plaka tekniği, 40 x 23.

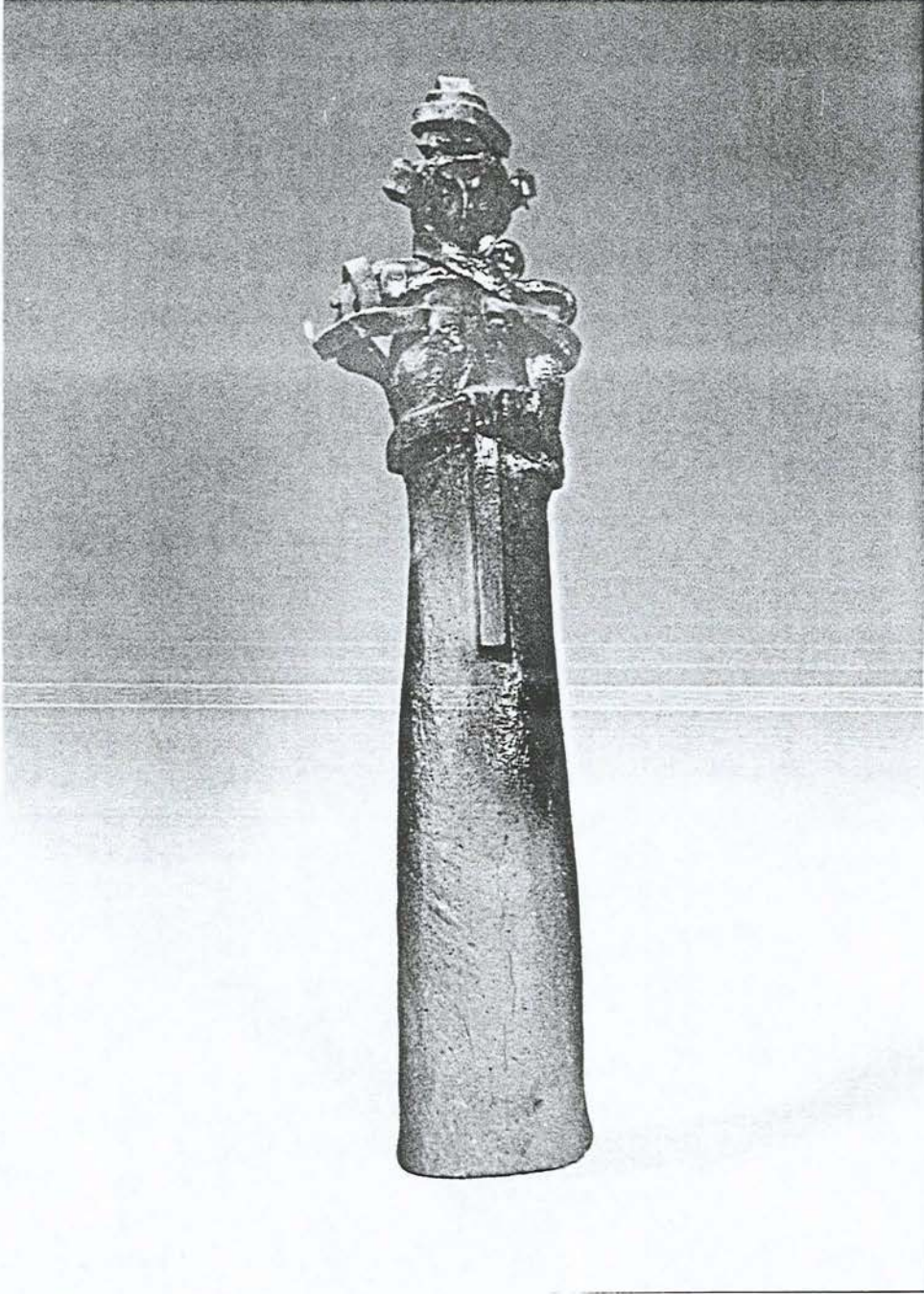
Fotoğraf 144- Gelin, plaka tekniği, 26 x 27.

Fotoğraf 145- Düşümde yarattığım, plaka tekniği, 29 x 24.

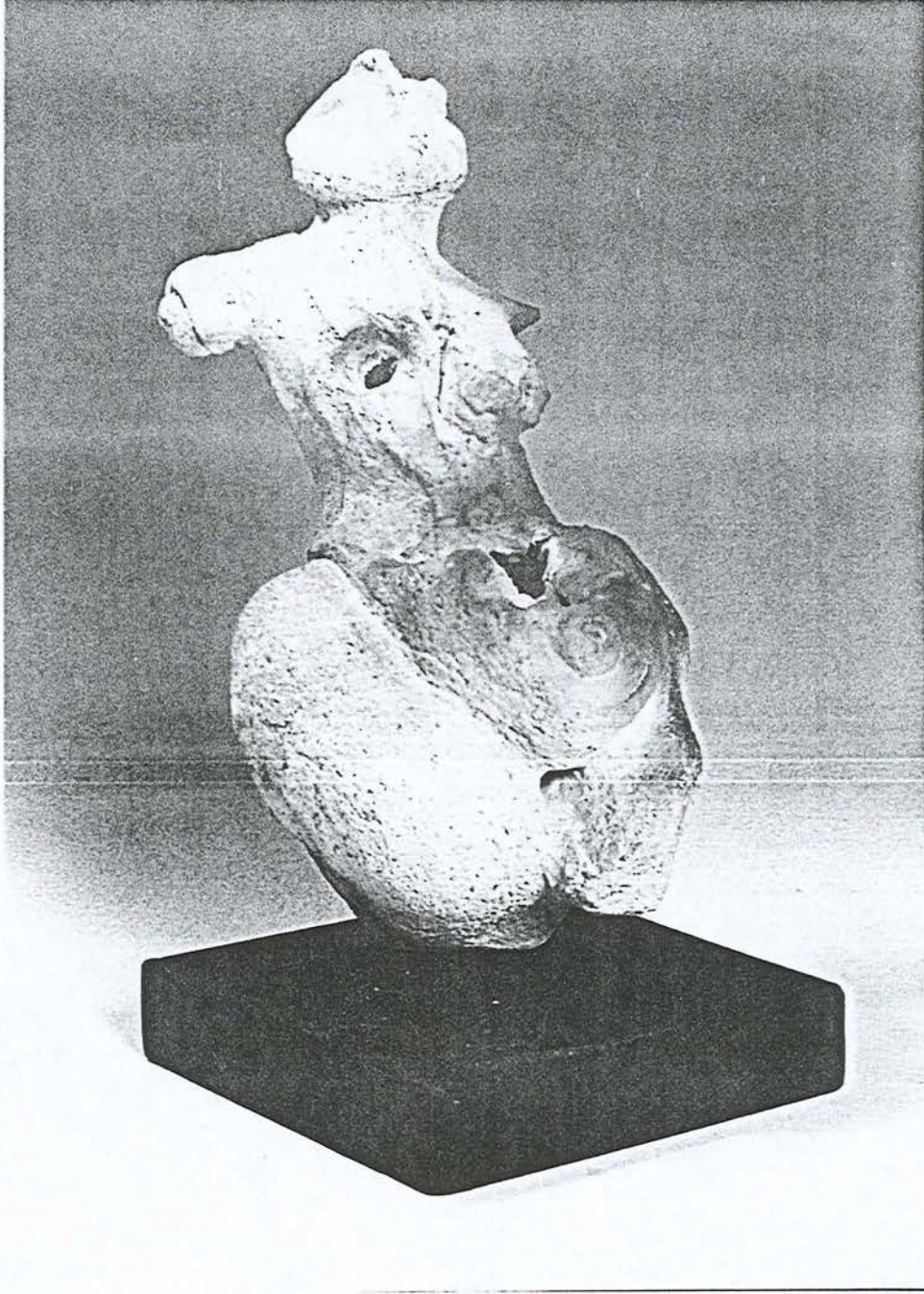
Fotoğraf 146- İsimsiz, plaka tekniği, 25 x 16.

Fotoğraf 147- Her Şeye Öfke, Plaka tekniği, 33X8

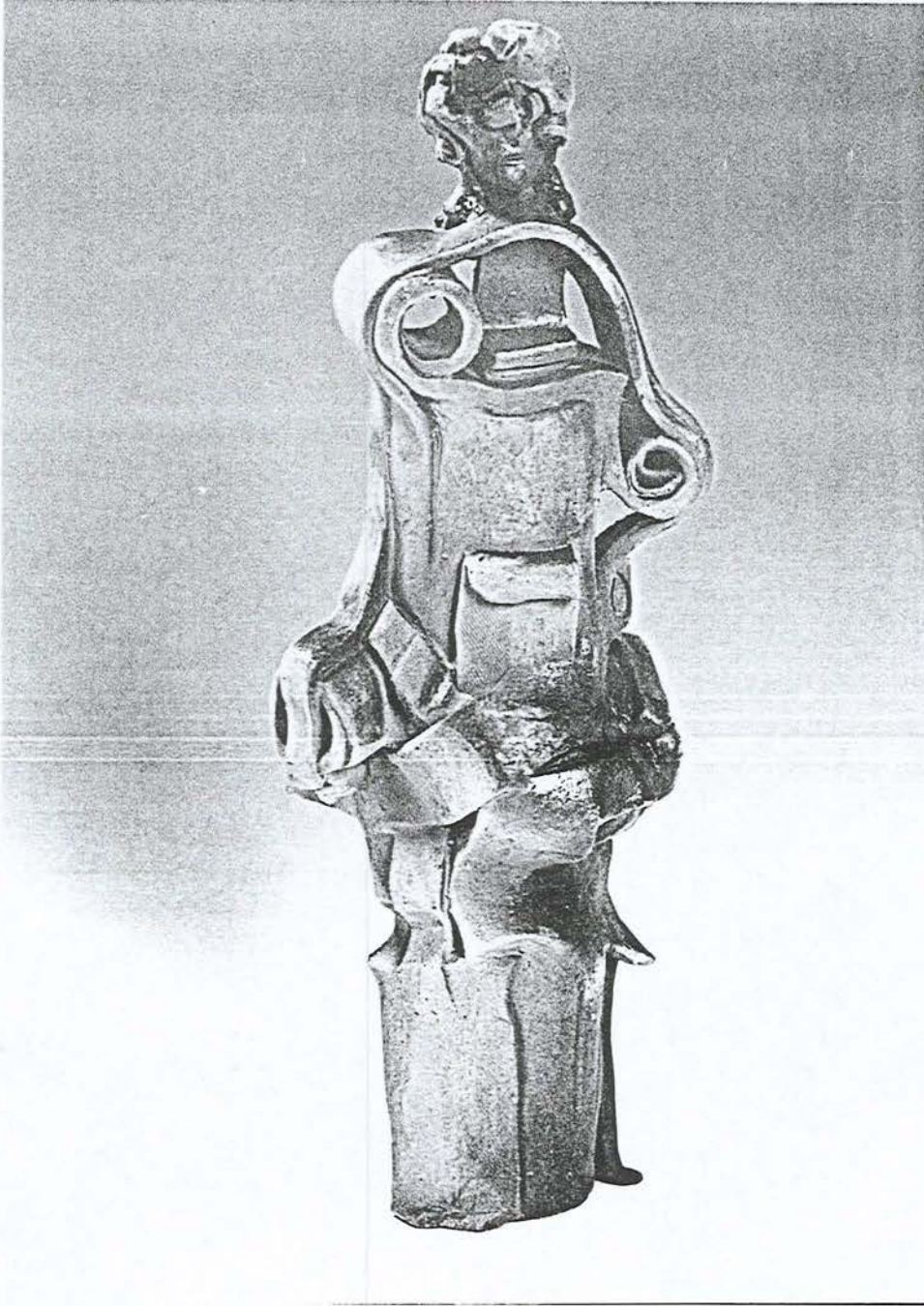
Fotoğraf 148-Dansın ikinci yüzü, karışık teknik, 41 x 20.

Fotoğraf 149-Maskeli, karışık teknik, 33 x 19.

Fotoğraf 150- Zamanın kamburu, karışık teknik, 31 x 13

Fotoğraf 151- Bence Medusa, plaka tekniği, 38X14.

SONUÇ

Bu çalışmada konuları ve işlevleri açısından farklılıklar gösteren koroplastik sanatının belli bir düzen içinde incelenmesi amaç edinilmiştir. Konu ve işlevlerinin yanı sıra üzerlerindeki bezeme ve üretim merkezleri araştırılmaya çalışılmıştır. Kentler arasındaki ticaretin koroplastik sanatının gelişimi üzerindeki etkilerine değinilmiştir.

Yaşam biçiminin, inanç dünyasının, politik ve sosyal yaşamın koroplastik sanatının oluşumundaki etkileri bir düzen içinde sunulmuş bu sanat dalının gelişimi ve yapım amaçları sade bir dille anlatılarak günümüz seramik sanatıyla uğraşanlara bir kaynak oluşturulmaya çalışılmıştır.

Antik Çağ insanının yaşamını, inançlarını, kendi dünyasını anlatan bu eserler seramikçi gözüyle incelenmiş plastik çamur olan malzemeyle şekillendirilmiş günümüz insan tiplmeleriyle M.Ö. 8.y.y. M.S. 4.y.y. da karşımıza çıkan koroplastik sanatından betimlemeler yapılmıştır.

EK 1. SÖZLÜK

Afrodite (Aphrodite):

Aşk ve güzellik tanrıçası... Antikçağ Yunan inançlarında aşk ve güzellik tanrıçası olarak tapılan Afrodit'in daha bir çok tanrılıkları vardır. Asıl doğuludur ve verimlilik tanrıçasıdır. Zamanla aşk tanrıçası niteliğini kazanmış, ilkbahar (baçeler ve çiçekler) tanrıçası olmuş, Poseidon'un yanında deniz tanrıçası olarak görünmüştür.

Athena: Zeus'ün kafasından çıkan kızı... Yunan çoktanrıcılığının en ünlü ve önemli tanrılarında biridir. Atina kentinin koruyucusu ve ruhu sayılır.

Apollon: Geleceği haber veren tanrı... Genellikle şiir ve müzik tanrısı olarak bilinen Apollon'un ana niteliği, geleceği haber vermektir.s.49

Asklepion: Antik Yunan'da sağlık tanrısı Asklepios kültüyle ilgili kutsal alan.

Akroter: Bir antik alınlığının tepesine ve iki köşesine yerleştirilen süsler

Atribüt: Antik heykelerde bir heykelin hangi tanrı ve tanrıçaya ya da kahramana ait olduğunun anlaşılmasını kolaylık sağlayan ayrıntı, giysi yada aksesuara verilen genel ad.

Antropomorfik: İnsan biçimli form.

Çörtten: Çatıdaki yağmur sularının bina duvarından uzağa akıtmak için, dış duvarların saçak düzeyinde yapıya dik durumda yerleştirilen kısa oluk.

Demeter: Toprak ana...Sözcük olarak “ buğday veren toprak” anlamındadır. Çok eski ve çok büyük bir tarım tanrıçasıdır.

Eros(Yunan) Aşk-tanrı... Yunan mitolojisinin en ilginç tanrılarında biridir. Kaynağının pek eski olduğu bilinmektedir.

Grotesk: Zihinsel ve fiziksel özürlü tiplere verilen isim.

Himation:Kalın ve uzun bir pelerin biçiminde, hem erkeklerin hem kadınların giydikleri antik Yunan giysisi.

Hermes: Çoban-tanrı... Zeus’le Maia’nın oğludur. Sonraları hırsız ve tüccarların koruyucusu sayılmıştır. Tanrılarının en akıllısı olmakla ünlüdür.

Hümanist: Hümanizm görüş ve felsefesini tutan.

İmge : Zihinde kendiliğinden canlanan duyumsal biçim

Kybele: Anaerkil Anadolu halklarının en eski ve en büyük ana tanrıçası...

Monogram: Bir ismin birkaç harfinden veya baş harflerinden oluşan marka. Genellikle tanrı ve imparator adlarının sanatsal bir ifade taşıyacak anlamda yazılmış biçimi sikkeler üzerinde görülür.

Mahya kirişi: Çatının tepesindeki hatıla verilen isim.

Nike: Zeus’ün habercisi kanatlı kız... Zafer’i simgeler, onu insanlara tanrının bir armağanı olarak getirir. Pallas’la Styks’in kızıdır. Kimi anlatımlarda tanrıça Athena’nın bir ek adıdır.

Polos: Bir çeşit silindirik antik başlık

Slip: (ing) Astar

Sfenks: İnsan başlı, genellikle kadın başlı , aslan gövdeli bir yaratık biçiminde betimlenir.

Semerdam: Beşik örtüsünü yada ters kayığı andırır biçimde olan çatı ve lahit kapakları için kullanılan sözcük.

KAYNAKÇA

- Ammerman, Miller Rebecca. "The Religious Context Of Hellenistic Terrakotta Figurines." **The Coroplast's Art**. Ed.: Jaimee P. Uhlenbrock College Art Gallery New York and Aristide D. Caratzas, New Rochelle, 1991.
- Asgari, Nuşin "ve diğeri". **The Anatolian Civilisations II, Greek/Roman/Byzantine**, İstanbul, 1983.
- Atalayer, Faruk. **Temel Sanat Öğeleri**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1994.
- Bell, Malcolm. **Morgantina Studies III, The Terracottas**, Princeton University Press, 1981.
- Boardman, John. "Greek Art and Architecture", **The Oxford History of The Classical World**, Ed.: J. Boardman, J. Griffin ve O. Murray, Oxford, Oxford University Press, 1994. ss. 275-314.
- Bothmer, V. Bernard "ve diğeri". **Antiquities from the Collection of Christos Bastis**, New York, Philipp von Zabern, 1987.
- Brockett G. Oscar. **History of The Theatre**. Boston, University of Texas at Austin, 1987.
- Burn, Lucilla. **The British Museum Book of Greek and Roman Art**. London, The Trustees of the British Museum, 1999.
- Carpenter, Rhys "ve diğeri". **Everyday Life in Ancient Times**, National Geographic Society, Washington, 1961.
- Cartledge, Paul. **Ancient Greece**. Cambridge, Cambridge University Press, 1998.

Chesterman, James. **Classical Terracotta Figures**, The Overlook Press, New York, 1974.

Clark, Grahame. **Archaeology and Society**, Üçüncü basım. Methuen & CO. LTD, London, 1968.

Çobanlı, Zehra. **Seramik Astarları**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1996 .

Evren, Adil. **Tire ve Çevresinde Bulunan Pişmiş Toprak Lahitler**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1985.

Forest, George. "Greece: The History of The Archaic Period", **The Oxford History of The Classical World**, Ed.:J. Boardman, J. Griffin ve O. Murray, Oxford, Oxford University Press, 1994. ss. 19-49.

Gardner, Ernest Arthur. **A Handbook of Greek Sculpture**. London, MacMillan and CO. LTD. 1903.

Hançerlioğlu, Orhan. **Dünya İnançları Sözlüğü**, İstanbul Remzi Kitabevi.2. baskı, 1993.

Hanfmann, G.M.A. **Classical Sculpture**, London, 1967.

Hartnoll, Phyllis. **The Theatre, A Concise History**. New York, Thames and Hudson, 3.Baskı, 1998.

Higgins, R. A. **Greek Terracottas**. London, Methuen & CO. LTD. 1967.

_____. **Greek Terracotta Figures**. The British Museum, London, 1969.

_____. **Tanagra and the Figurines**, Trefoil Books, London,(tarihi yoktur)

Jenkins, Ian. **Greek and Roman Life**, British Museum Press, Londra, 1986.

Kangal, Selin "ve diğeri", **Çağlar Boyu Anadolu'da Kadın, Anadolu'da Kadının 9000 yılı**. İstanbul, 1993.

Kassab, Dominique. **Statuettes en Terre Cuite de Myrina**, Bibliothèque de l'Institut Français d'Études Anatoliennes d'Istanbul, Paris, 1988.

Lloyd, Seton. **Türkiye'nin Tarihi**. İngilizceden çeviren E. Varinlioğlu, Ankara, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, 1997.

Leicht, Hermann. **Kunstgeschichte Der Welt**, Zurich, Orell Füssli Verlag, 1945.

Marquand, A. **Greek Architecture**. New York, 1909.

Mathews, Samuel. "The Phoenicians, Sea Lords of Antiquity", **National Geographic**, vol.146, no 2, Ağustos 1974, 149-189.

McNeill, William. **History Handbook of Western Civilization**. Chicago, University of Chicago Press, 3. Basım, 1955.

Meriç, Recep. **Metropolis**, MEDODER (Metropolis Dostları Derneği) yayını, İstanbul, 1992.

Reeder, Ellen.D. "Some Hellenistic Terracottas and Sculpture In Asia Minor." **The Coroplast's Art**, College Art Gallery New York and Aristide D.Caratzas, Publisher New Rochelle, New York, 1991.

Renda, Günsel ve diğeri, **Çağlarboyu Anadolu'da Kadın Anadolu Kadınının 9000 Yılı**, Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1994.

Richter, Gisela. **Yunan Sanatı**. İngilizce'den çeviren: Beral Madra. İstanbul: Cem yayınevi, 1979.

Romano, Bald Irene. "Hellenistic Terracottas Of Gordion," **The Coroplast's Art**. Ed.: Jaimee P. Uhlenbrock College Art Gallery New York and Aristide D. Caratzas, New Rochelle, 1991.

Saltuk, Secda. **Arkeoloji Sözlüğü**, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1990

Staatliche Museen, **PreuBischer Kulturbesitz Museum of Antiquities Berlin**, Stuttgart, 1989.

Schneider, L.A. "Terrakottamaske Dionysos", **Archaeologischer Anzaiger**, 1972

Smith, R.R.R. **Hellenistic Sculpture**. Thames and Hudson, Singapore 1995

Thompson, Dorothy Burr. **Troy, The Terracotta Figurines of the Hellenistic Period**, The University of Cincinnati By Princeton University Press, 1963

Taubman, A. Alfred ve diğerleri. **SOTHEBY'S Antiquities from the Erlenmeyer Collection**, London, 1990.

Uhlenbrock Jaimee. P. "The Hellenistic Terracottas of Athens and The Tanagra Style," **The Coroplast's Art. Greek Terrakottas Of The Hellenistic World**. Ed.: Jaimee P. Uhlenbrock College Art Gallery New York and Aristide D. Caratzas, New Rochelle, 1991, s.s.49-53.

89/11 (Koroplastika) 11/68
_____ "East Greek Corplastic Center In The Hellenistic Period", **The Coroplast's Art Greek Terrakottas Of Te Hellenistic World**. Ed. : J.P. Uhlenbrock, College Art Gallery New York and Aristide D. Caratzas, Publisher New Rochelle, 1991.

Webster T.B.L. **Greek Terracottas**, Penguin Books, Edinburgh, 1950.

Winter, Nancy, **A Greek Architectural Terracottas From The Prehistoric To The End Of The Archaic Period**, New York, Clarendon Press, 1993.

Zimmer, Gerhard, **Antike Werkstattbilder**, Bilderhefte der Staatlichen Museen, PreuBischer Kulturbesitz Berlin, 1982.

Anawati 1999 Auction catalogue (17.7.1999),
<http://www.anawati.com/images/290.jpg>

From Creete to Geometric Period (1.7.1999),
<http://www.officenet.co.jp/~yoji/terel.html>

<http://www-lib.haifa.ac.il/www/art/gr/Terrakotta> (11.7.1999).

<http://www-lib.haifa.ac.il/www/art/gr/terrakotta-aphrodite-out-shell.gif>
(12.7.1999)

<http://www.fragments.gosite.com/mirror.htm>

<http://www.emory.edu/CARLOS/class.12.html> (1.7.1999).

<http://www.fragments.gosite.com/eros.htm> (1.7.1999).

www.lib.haifa.ac.il/www.art/gr/anonymous-zeus-caaying-ganymedes.gif
(12.7.1999).